

WIBORGS NYHETER

Redaktionsbyrå var fordomsdags: Salakkalahtig. 9. Telefon 3 36 – Redaktionstid kl. 8 – 12, 7 – 12.
Kontor och expedition: Salakkalahtig. 9. Telefon 3 24 – kl. 9 – 14.

Nr 1 Huvudredaktör: Hans Andersin

Redaktör: Helena von Alfthan

SÖNDAGEN DEN 7 JANUARI 2007

Var har Mikael Agricola sin grav?

C.J. Gardberg

Mikael Agricola är känd som Finlands främsta reformator och som det finska skriftspråkets fader. Han föddes c. 1510 som en bondson i Torsby i Pernå och hade troligen svenska som sitt modersmål. Han gick dock i skola i Wiborg och kom därefter till Åbo, där han till en början tjänstgjorde som biskop Martin Skyttes sekreterare. Därefter fortsatte han sina studier 1536–1539 i Wittenberg under ledning av Martin Luther och Philipp Melanchton.

Efter återkomsten till hemlandet 1539 blev han rektor för Åbo skola. År 1554 efterträdde han Martin Skytte som biskop över Åbo stift.

Vid sidan av sin verksamhet som biskop utnyttjades Mikael Agricola även för politiska uppgifter, och sålunda deltog han i en delegation, som sändes till Moskva för att förhandla om fred med anledning av kriget mot ryssarna 1554–1557. På återvägen blev han dock sjuk, vilket ledde till att han avled den 9 april 1557 på Karelska näset, närmare bestämt i byn Kyröniemi i socknen Nykyrka. Enligt Paul Juustens biskopskronika begrovs Mikael Agricola "i Wiborg" på måndagen efter palmsöndagen. Juustens uppgift om att Agricola begravdes "i Wiborg" har i allmänhet tolkats så att han fick sin grav i den medeltida "stadskyrka", som år 1494 efter en eldsvåda hade återuppbyggs mitt i den stadsdel, som öster om

Dominikanerkyrkan efter ombyggnaden

slottet omgavs av en stadsmur. Kyrkans yttermurar står fortfarande kvar. Ett tvivel har dock kastats fram; kyrkan blev domkyrka år 1554, tre år före Mikael Agricola död och bevarade räkenskaper vittnar om att ett större ombyggnadsarbete pågick just vid den tid då Agricola torde ha

fått sin grav. Begravdes han faktiskt i en kyrka som var fylld av ställningar?

Tvivet fick ny fart efter det att domkyrkans golv hade grävts ut, år 1886 av J.R. Aspelin, och i början av 1910-talet av Juhani Rinne. Rinne publicerade sina resultat i Finskt Museum 1914, och

han konstaterade där att det under kyrkans golv fanns ett sextiotal gravar, av vilka dock inte en enda kan ha hyst stoftet av en biskop. Han kom därför till den slutsatsen, att Mikael Agricola måste ha fått sin grav på någon annan plats.

Därvidlag är det skäl att komma ihåg, att det i Wiborg under medeltiden fanns två andra katolska kyrkor, dels franciskanernas och dels dominikanernas. Bröderna i franciskanernas konvent var i huvudsak intresserade av social verksamhet, medan dominikanerna sysslade med undervisning och skolning. För dominikanerna, vars kyrka torde ha byggts 1481, gällde det dessutom att predika på "folkets språk", och detta innebar att man i dominikanernas kyrka framförde sitt budskap på finska, medan man i stadskyrkan åtminstone under medeltiden i huvudsak framlade texterna på latin. Därtill vet man att dominikanernas kyrka under 1600-talet gick under namnet "finska kyrkan" ända till år 1710, då ryssarna erövrade staden.

Om man godtar Juhani Rinnes konstaterande att några spår av grav för Mikael Agricola inte finns i den gamla domkyrkan, ligger det nära till hands att anta, att Agricola begravdes i dominikanernas kyrka, som dessutom var en miljö för den finska delen av stadens befolkning.

Kyrkan ombyggdes i empirestil under åren 1828–1831 och fungerade därefter som en kyrka för Wiborgs landsförsamling. Efter kriget är den en ruin. Några gravar under golvet kan man inte längre se.

700 år sedan Tyrgils död!

Per Erik Floman

När detta skrives, hösten 2006, har det förflutit 700 år sedan riksmarsken, grundaren av Wiborgs Slott Tyrgils Knutsson avled. Trots att omständigheterna kring detta dödsfall är minst sagt makabra vill WN inte låta jubileet passera okommenterat.

Vid sjundejanuaribalen 2004 höll rektor emeritus Tor Lindblom föreläsningen om detta handlade om Tyrgils Knutsson. En redigerad variant publicerades i WN år 2005. Vi tror att majoriteten av åhörarna och läsarna här fick ta del av fakta som för dem varit helt obekanta. Vi ska nu upprepa en liten del av det digra materialet för att belysa det sorgliga slutet på en stormans liv.

Tyrgils Knutsson härstammade på fädernet från den urgamla ätten Lejon och på modernet från Folkungaätten. Det låg alltså nära till hands att han skulle vara mycket lojal mot kungahuset, där han utsetts till förmyndare för den minderårige kungen. Vad han uträttade i livet beskrevs grundligen i föreläsningen och artikeln. Korståget till Karelen och grundandet av Wiborgs Slott 1293 har naturligtvis tilldragit sig mest intresse. Efter marskens aktiva period hände emellertid följande:

År 1302 besteg Magnus Ladulås' son Birger tronen. Samtidigt förmålades hans bror hertig Valdemar med Tyrgils dotter och marsken själv gifte om sig med en tysk grevinna. Då avsåg han sig förmyndarskapet och bad bröderna att utse en yngre, raskare tjänare åt sig. Av någon anledning gick herrarna dock inte med på detta. Det hör till saken att bröderna hade diverse tvister sinsemellan, men när dessa bilagts vände sig deras avoghet mot den gamle marsken. Det förefaller dessutom som om kyrkans ledning, med vilken marsken handskats rätt strängt, medverkade till detta. Tyrgils blev arresterad på sin gård Lena i Västergötland i närvaro av kungen och hertigen. Den gamle hövdingen torterades på hästryggen och fördes till Stockholm. Där anklagades han för att ha sått split i kungafamiljen och förstört rikets välmåga med sin stora prakt och sitt stolta

Tyrgils Knutssons grav med uppvaktande reporter (foto Hans Agné med specialtillstånd av kyrkomyndigheten).

leverne". Till råga på allt skilde sig Valdemar från Tyrgils dotter.

Tyrgils Knutsson dömdes till döden, fördes ut ur staden till Södermalms torg, där han avrättades! Detta skedde år 1306. Liket nedgrävdes i ovidg jord – men någon tid senare fick han uppriktelse och flyttades till nuvarande Ridderholmskyrkan. Där fick han vila vid sin första makas sida. Efter en senare ombyggnad fanns fragment av hans grav kvar. Placeringen är magnifik och Lindblom översätter den latinska inskriften såhär: "Här ligger jordad konungens marsk Tyrgils, våldsamt halshuggen, lidande oförtjänt straff, given till gemål åt Birgitta, nyss begravnen och vid hustruns sida med henne förenad liksom fordom på den äkta bädden."

Så övermåttan bedrövligt gick det för vår

marsk, som vi emellertid fortfarande hyllar som grundaren av "det Wiborg, som ännu lever kvar i våra hjärtan". Så vackert avslutade Tor Lindblom sitt tal.

Wiborgs Nyheter beslöt för sin del att – i motsats till den övriga världspresen och förmodligen som den enda tidning på jordklotet som brytt sig om det unika jubileet – sända sin reporter till Stockholm för att i Ridderholmskyrkan uppsöka Tyrgils gravsten och därmed hylla slottsherrens stolta minne. Så skedde i augusti 2006. Graven ligger några meter till höger om nedgången till det Karolinska gravkapellet. När denna trappa byggdes demolerades gravplattan ovanför den knutssonska graven, men de massiva stenstyckena har rests upp mot väggen och ovanför dem finns i förgyllda bokstäver den ovan nämnda texten.

Ur innehållet

I en artikel av C.J. Gardberg observeras att 450 år förflutit sedan Mikael Agricolas död utan att man med säkerhet vet var han begravs. Andra personligheter, närmare oss i tiden, som avporträtteras är G.W. Wahlroos, omtyckt och mångårig rektor för Svenska Lyceum (Floman, s. 18), bokhandlarna i Wiborg (Floman, s. 14) och tecknaren Gösta Thilén (Thilén, s. 13).

Med ett skolfoto från 1938 som utgångspunkt har redaktionen vaskat fram 47 minibiografier över de på fotot avbildade eleverna (v. Wright och Andersin, s. 16). Tidsbilder av livet i Wiborg har vi dels från medlet av 1800-talet i ett utdrag ur prästdottern Anna Forsténs memoarer (Rothe, s. 12) och dels från början av 1900-talet i en artikel om Wiborgs Läns Segelförening (Sandelin, s. 4). En guidad promenad längs Fästningens viktigaste gata, Karjaportsgatan belyser en del av stadens historia (Silius, s. 8).

Reportagen berättar denna gång om firman Sergejffs tehandel (Floman, s. 3), om den för 700 år sedan halshuggne Tyrgils Knutssons grav i Stockholm (Floman, s. 1) och om den nyaste utställningen på slottet (Andersin, s. 2). Årets släktnamn bidrag handlar om den tysk-wiborgska släkten Danckwarth (Timm, s. 19). Om händelser i nuvarande Viborg väcker väl notisen om Sorvali Minneslund det största intresset (Andersin, s. 7).

Reportern kan berätta att han upplevde ett mycket högtidligt ögonblick i den ståtliga kyrkan. Tankarna gick sjuhundra år tillbaka i tiden, invid betraktaren låg Magnus Ladulås sarkofag, in genom templets höga fönster silade solen guldregn rakt på stenen. Och i den stora, tysta kyrkan förnam han historiens vingslag och luften dallrade av wiborgska vibrationer.

Kära läsare

I år blir det 450 år sedan Mikael Agricola dog och blev begravd i Wiborg. Han var den första av de många svenskspråkiga som gjorde en insats för att hjälpa de finskspråkiga att bilda sig på sitt eget språk. Vi hade många sådana personligheter i Wiborg bl.a. bland grundarna av Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura. Vi kan väl lugnt påstå att alla Wiborgs svenskspråkiga invånare som på olika sätt arbetade för stadens bästa samtidigt tjänade alla stadens språkgrupper. Wiborgs Nyheter har många finskspråkiga läsare vilket vi tolkar som ett tecken på att vi betraktas som en positiv faktor bland dem som försöker bevara staden, dess minnen och dess traditioner. Det senaste beviset på denna välvilliga inställning har vi fått i och med den nya utställningen om självständighetstidens Wiborg som

öppnades för en dryg månad sedan på Wiborgs slott: alla utställningens texter finns också på svenska och en hel del av utställningsföremålen har sitt ursprung i wiborgssvenska hem!

Det gamla Wiborg upphör inte att fascinera både gamla och unga. Glädjande nog har vi sett ett växande intresse för stadens historia också bland stadens nuvarande befolkning. Ett tecken härpå är den föredragsverksamhet som bedrivs under namnet Suomi-klubi på Aaltobiblioteket och som samlar en femtiohövdad publik till sina månatliga möten. Ett av mötena har varje år tillägnats årets nummer av Wiborgs Nyheter. Vår tidning försöker också fånga det viktigaste som händer i det nuvarande Wiborg med hopp om att det skall intressera åtminstone en del av våra läsare.

Teamet ”Tidningshuset Wiborgs

Nyheter” är ungefär detsamma som föregående år med Annika Helkama-Tötterman som ”verkställande direktör”, Hans Andersin, som ”huvudredaktör”, Rainer Knapas, som ”redaktör för historiska avdelningen”, Marianne von Wright, som ”redaktör”, Helena von Alftan som ”redaktionssekreterare” och Christel Kaarekoski som ”annonsackvisitör”. Korrekturläsning har utförts av Kurt Marander. Huvudredaktören emeritus Per Erik Floman har åter bidragit med ett stort antal artiklar och bilder.

Redaktionen

Redaktionens adress:
c/o Annika Helkama-Tötterman
Mellstenv. 9, 02170 Esbo
tfn 0400-414 308

Vi firar 7-januarisoaren

lördagen den 20 januari kl. 18.00

på Riddarhuset
Riddaregatan 1

Frack el. mörk kostym

Balen med anor
1835 - 2007

Autonomitiden – en period av förändring i Wiborg (1812–1917) Utställning efterlyses

Hans Andersin

Några av de olika perioderna i Wiborgs historia har på slottet hedrats med permanenta utställningar. Den första var utställningen ”Det svenska Wiborg” (1293–1710) som öppnades 1996. Arbetet utfördes av medlemmar av olika wiborgssvenska föreningar och för kostnaderna stod såväl privatpersoner som fonder och företag. Ett av föremålen erhöles som deposition från Sverige (Posses krutmortel), resten bestod mest av bilder och texter. C. J. Gardberg skrev texten till utställningen. Utställningen finns till påseende, utom i Slottet, på Internet på adressen <http://www.viipuri2000.vbg.ru> (välj språk, Andersin och enter, sedan följer du tidsramen och klickar dig fram genom utställningen).

Början av den ryska tiden 1710–1812 har beskrivits genom en rysk utställning som täcker Peter den stores erövring av staden. Här finns en realistisk miniatyrmall av den sönderskjutna staden. I slutet av 2006 öppnades en utställning som illustrerar självständighetstiden i Wiborg 1917–1944. Denna utställning har satts upp i Viborgscentrets (Viipuri-keskus) regi och bekostats av finländska företag, föreningar, fonder och privatpersoner. Föremålen kommer bl.a. från slottets lager av saker som tagits som krigsbytte under de senaste kriget och från Tyrgilsmuseets och andra föreningsars samlingar.

Utom en heltäckande utställning över 1700-talets Wiborg saknas ännu utställningen över autonomitidens Wiborg. En representativ utställningslokal bredvid självständighetstidsutställningen har för detta ändamål iordningställt av slottsadministrationen, en del föremål finns och ett första utkast till utställningstext har under-tecknad skrivit. Några utdrag av texten återges nedan. Texten vill visa hur viktig autonomitiden var för Wiborgs utveckling från rysk/tysk småstad till svensk/finsk och slutligen nästan helt finsk medelstor stad.

Anslutningen till storfurstendömet

När Wiborg 1812 anslöts till Storfurstendömet Finland hade stadens invånare redan under 100 år vant sig vid att vara underställda den ryske kejsaren. Wiborgsområdet hade tillsammans med de baltiska staterna hört till den tysk- och ryskspråkiga ryska administrationen. Befolkningen hade riktat sina blickar mot S:t Petersburg och Baltikum, tyskan hade ersatt svenskan speciellt bland den yngre befolkning-

en. Alla institutioner såsom skolor, tidningar etc. – utom kanske kyrkan – var tyskdominerade och de tysktalande tjänstemännen hade kommit från Ryssland och kunde inte Wiborgs gamla språk, svenskan och finskan.

Tyska språket utbyttes till svenska och sedan till finska

Under autonomins första tid fruktade wiborgarna att det tyska språket helt skulle utrotas. Dock var tyskan ännu på 1830-talet det dominerande språket. Nya tyskspråkiga familjer flyttade hela tiden till staden. När gymnasiet språk ändrades år 1841 från tyska till svenska, ansåg sig den tyska befolkningen tvungen att öppna en egen tysk skola, Behms skola. År 1812 var tyskarnas antal 362 och 1870 hade antalet stigit till 595. Tyskarna var till största delen handelsmän. I praktiken försvenskades tyskarna rätt allmänt men förblev trots detta medlemmar av den tyska församlingen och visades i befolkningsstatistiken som tyskspråkiga. Ännu 1832 var stadens enda tidning tyskspråkig.

Försvenskningen av stadsadministrationen och kulturlivet begynte på allvar i och med att gymnasiet språk blev svenska år 1841 och hovrätten grundades år 1839. En del av administrationen hade försvenskats strax efter 1812 genom att utnämna svenskspråkiga tjänstemän från andra delar av Finland (och Sverige) till poster i Wiborg i stället för dem som redan nästan helt glömt svenskan. Det svenska språket förblev administrations språk ända till slutet av autonomitiden, men det finska språket kom upp vid sidan om svenskan mot slutet av perioden.

Öppnandet av Saima kanal och järnvägen

Man hade redan länge drömt om att förena Saimen med Finska viken och nu väcktes tanken på nytt. Så började kanalbygget 1843 och 7.9.1856 var man färdig för öppningsfesten som ägde rum i Juustila och Wiborg. Staden var illuminerad. I lampbilderna kunde man se silhuetterna av såväl Väinämöinen som Nikolaj I och Alexander I, antikens gudar Mercurius och Neptunus samt Karelens och Savolax landskapsvapen. Festen slutade med en katastrof då Wiborgs slotts torn fattade eld.

Av lika stor betydelse som kanalen var järnvägen vars planering började samma år som kanalen invigdes. 1870

öppnades sträckan Wiborg–S:t Petersburg och något senare Wiborg–Helsingfors.

Stadsmuren rivs och byggandet av stenhus tar vid

Fästningen, den centrala gamla staden, ansågs av myndigheterna vara en verklig militär fästning vilket betydde att det kejserliga ingenjördepartementet måste ge sitt medgivande till alla förändringar. Enligt bestämmelserna fick man t.ex. inte bygga stenhust utanför stadsmurarna före 1861. Förbindelsen mellan staden och den yttre världen skedde genom åtta vallportar vilket irriterade stadsborna och hindrade stadens utveckling. År 1859 gav den kejserliga administrationen staden tillåtelse att utvidga sig utanför murarna och år 1861 fastställdes den nya stadsplanen, utan murar, och med rätt att bygga på alla tidigare tomma områden inklusive förstäderna.

Vallarna revs mellan 1861 och 1870. Endast Runda Tornet och Rådstornet bibehölls. Wiborg fick nu ett nytt administrativt centrum med ståtliga stenhust. Mot slutet av 1800-talet byggdes där en ny gotisk domkyrka (som nu är rivet) och i närheten av kyrkan folkskolebyggnader, länsstyrelsen och landshövdingens residens samt ett stort antal andra skolbyggnader såsom finska klassiska lyceet, finska reallyceet, svenska fruntimmersskolan, ryska realskolan och ryska flickskolan. Ståtliga privatägda stenhust (man fick inte bygga trähus i stadskärnan) byggdes emellan och i närheten av de nya officiella husen.

Man byggde också innanför de tidigare murarna. På området där de två kyrkorna och paradplanen uppförts under den ryska tiden byggdes officiella byggnader såsom hovrättspresidentens palats, det nya rådhuset och societetshuset. Andra officiella byggnader kom till under slutet av autonomitiden såsom Finlands Banks röda tegelbyggnad vid salutorget 1910, ritad av arkitekt akademiker Gustaf Nyström, Posthuset vid Slottsgatan ritat av Jac. Ahrenberg 1914, som fortfarande fungerar som posthus, samt ett antal skolbyggnader. Också Saluhallen och Brandkårshuset är från autonomitidens slut liksom fem ståtliga bankbyggnader, vilka fortfarande inhyser banker. I slutet av autonomitiden verkade åtminstone nio banker i Wiborg.

Byggnadernas antal mångdubblades, staden fick sitt allmänna avloppsnät och vattenledningsnät. Hela fästningen hade under autonomitidens

sista årtionden helt förändrat sitt utseende, speciellt sett från havet, enligt mångas åsikt inte alltid till det bättre.

Wiborg blir en skolstad

Wiborg har hyst skolor sedan medeltiden. Förändringen till verklig skolstad kom när folkskoleinstitutionen grundades och när staden 1874 fick ett ordentligt sjukklassigt lyceum. Under mellantiden hade man 1837 grundat en svenskspråkig förberedande pojkskola, vilken upphörde på 1850-talet, samt den grundskola som Edv. Elfström grundat 1853. För tyska pojkar grundade 1853 tysken Behm en privatskola i Papula stadsdel, vilken var verksam ända in på 1880-talet. För tyska flickor grundade Steger en privatskola 1859. Det fanns också andra privatskolor i Wiborg vilka levde några år. Dessutom fanns ryska skolor.

Man började grunda finskspråkiga skolor från och med 1860-talet. Av dessa var de viktigaste Wiborgs sjöfartsskola, grundad 1868 (den tidigare navigationsskolan fungerade bara 1816–1826) och realskolan som grundades 1874. Wiborgs första folkskola, grundad 1849, fungerade dels med anslag givna av magistraten och dels med donationsmedel givna av stadens svenska och finska borgare. En annan finsk folkskola, Wilkens skola, grundades 1860 av Wiborgs finska litteratursällskap med medel som donerats av Adam Wilken, anställd vid Hackman & Co. Julia Krohn öppnade 1851 i sitt hem en folkskola för flickor ur arbetarklassen. Fruntimmersföreningen stödde flickskolor i förstäderna. Kommererådet Tichanoff grundade med stadens hjälp en rysk söndags- och folkskola år 1862 samt en ortodox flickskola. Nästan alla gamla skolbyggnader har bevarats och tjänar som skolor även i dag.

Enastående befolkningstillväxt

År 1812 bodde i Wiborg 2 893 personer, av vilka 362 tyskar, 412 svenskar, 1 273 finnar och 846 ryssar. År 1841 var invånarantalet 4 737 och 1850 5 618 personer. Öppnandet av Saima kanal 1856 och järnvägen 1870 bidrog till att öka befolkningen så att 1870 bodde 12 374 personer i staden samt 1 092 militärer i kasernerna. Andelen finnar var 55%, svenskar 18%, ryssar 19,5% (plus militärerna), tyskar 5% och övriga 2,5%.

År 1900 bodde i staden och dess omgivning 36 808 personer, av vilka 2 424 var ryska militärer. Av befolk-

ningen talade 3 200 svenska, 27 000 finska och 6 500 andra språk (tyska och ryska). Under autonomins sista årtionde växte befolkningen till över 50 000. I denna siffra ingår staden med förstäder men inte den ryska militären (ca 2000).

Affärslivet florerade

Under den ryska tiden hade exporten strypts genom olika kejserliga ukaser. Bl.a. hade sågförbudet stoppat de av wiborgarna ägda sågarna. Det tog ett tiotal år innan man fick sågarna igång igen. I början av autonomitiden upphävdes de begränsningar som rått under den ryska tiden rörande handelsmannayrket.

Efter 1830-talet steg exporten av sågat virke rekordartat. Utom sågat virke exporterades smärre mängder beck, tjära, ljus, cikoria osv. Den viktigaste importartikeln var salt. Andra viktiga importartiklar var socker, kaffe, bomullstyg, järnvaror, vin och konjak. Speciellt viktigt för Wiborg var handeln (och bytesshandeln) med Ryssland. Från Ryssland importerades säd och andra varor av olika slag.

Till Wiborgs hamn kom och for i början av autonomitiden endast 30 fartyg om året. Fartygens antal hade på 1830-talet vuxit till 125. År 1913 besöktes Wiborgs hamn av 2056 fartyg av vilka 1299 var ångfartyg. Handelshusen Tschusoff och Hackman skaffade sig de första handelsfartygen 1825. På 1830-talet byggdes redan flera fartyg på skeppsvarven i Havis, Siikaniemi och Kirkkosaari. På Wiborgs sjömanshus fanns registrerat 895 fartyg år 1916.

Industrin fick till att börja med svårligen fötäste i det handelsdominerade Wiborg. År 1813 grundades ett linnespinneri och -väveri samt ett sockerbruk vilka slutade sin verksamhet nästan omedelbart efter att de startat. De enda företag man kunde benämna industri var metallfabrikerna och Hackmans cikoriefabrik och rep-slageri i Herttua.

Först på 1840-talet började den industriella utvecklingen. Då fick Wiborg en tvålfabrik, tobaksfabriker och en kakelfabrik. Under följande tioårsperiod fanns redan ett tiotal fabriker i staden: flera cigarrfabriker, möbelfabriker, vagnfabriker, en handskfabrik, hattfabrik, tapetfabrik, skjortfabrik, vaddfabrik, mineralvattensfabrik, instrumentfabrik, flera ölbryggerier, och en kistfabrik. Havis var det största och den 1863 grundade Mekaniska verkstaden det näststörsta industriföretaget. Gasverket (1860) var det tredje största. Också spikfabriken hörde till stadens största företag.

Sergejeffs te och Valamoklostren

En intervju om "Valamski Tjai"

Hos gamla wiborgare framkallar namnet Sergejeff åtminstone två associationer: Frida, "Karelen näktergal" och handelshuset och dess produkter. Frida finns inte mera, men av företaget återstår en liten intressant del, teföretaget Oy Sergejeff Ab.

"Tidningshuset Wiborgs Nyheter" har i tiotals år samarbetat med bolagets verkställande direktör Christel Kaarekoski, som hjälpt till med annons- och distributionsarbetet. Nu beslöt redaktionen sända sin reporter till hennes nyrenoverade hem i Munkshöjdens björkländskap för en intervju, men detta av en särskild anledning: vi hade erfärit att Christel Kaarekoski besökt gamla Valamo i Ladoga för att bekanta sig med de klostermiljöer som hennes föregångare och släktingar berättat så mycket om.

Intervjun skedde till tonerna av en utsökt tschernitschnij pirog (samma på svenska: blåbärspirop), självfallet med te och reportern kände närvaron av gamla minnen i form av regaler från gamla tider – mormor Frida hade nämligen flyttat till Helsingfors ren före kriget, varigenom en del saker från wiborgshemmet hade blivit räddade för eftervärlden.

Hur såg det sergejeffska affärsimperiet egentligen ut därborta?

"Ja, min morfarsfar Feodor Sergejeff hade som fjortonåring år 1854 kommit till Wiborg från Jaroslavska guvernementet och sedermera börjat arbeta hos firman Suschin. År 1873 köpte Feodor det suschinska företaget och började genast med att packa importerat te, kallat "alkuperäistä Sergejeffin Jaavan-teetä". Firman växte och utvecklades, sönerna Alexander och Paul kom 1894 med i driften, liksom en släkting Bojarinoff blev en mindre delägare och då ändrades firmanamnet

Vice igumen på nygamla Valamo samt Christel Kaarekoski.

till F. Sergejeffin Pojat ja Kumpp. Företaget kom att omfatta ett ölbrggeri, en tobaksfabrik, en tvålfabrik och en stor kolonialvarusektor, i vilken även teförsäljningen ingick. Min mor Marina (Sergejeff, gift Kaarekoski) började på 30-talet praktisera på firman och blev 1938 chef för terörelsen. Så kom Vinterkriget och allt, förutom teet, gick förlorat. Man lyckades fortsätta med tefirman i Helsingfors och det skedde på Fjälldalsgatan nära Museigatan. År 1980 blev jag verkställande

direktör för denna grossistfirma, som numera även sysslar med import av engelskt kaffe och dito marmelader."

Hur kommer då Valamo just nu in i bilden?

"Min mor och min mormor, som båda var berättarglada (reporterns anmärkning: det är Christel minsann också) hade under årens lopp berättat för oss barn om gångna tider och däribland om resorna till Valamo kloster i Ladoga, som var terotelns största kund. Då jag fick veta att Viborgscentret skulle arrangera en resa till Näset och Valamoklostret nappade jag på kroken i sällskap med min väninna Hannele Helkama-Rågård.

I tiden gick teaffärerna med klostret till på det viset att Sergejeffs, t.ex. mor Marina tillsammans med temästaren Melnikov, varje sommar besökte Valamo, varvid det uppkom ett ceremoniel som alltid upprepades. Det började med audiens hos Igumen, klostrets högste potentat, varvid man underhöll sig i hans gemak. Vid avskedet, men först då, kom teet på tal genom att Igumen utbrast ungefär "var sen god och sänd oss tusen kilo Java-te." Eftersom det levererades handförpackat i 250 grams paket, betydde denna order 4000 paket, var till kom 100 kg för munkarnas eget hotell som förestods av fader Luka. Denne gamle munk Luka har jag som barn träffat flera gånger vid besök på Nya Valamo i Heinävesi och hemma hos oss i Helsingfors."

Snyggt renoverad klostergård

Berättade Du om de gamla ceremonierna för dagens Valamomunkar vid Ditt besök i juni 2006?

"Jo det gjorde jag och dessutom hade jag med mig fyra ett halvt kilos paket som "tuomisir", varav ett gavs åt Vitalij, som basade för turistrestaurangen, som kallas Trapeznaja. Igumen var inte tillstades men jag fick träffa vice igumen Mefodij, som fick tre tepaket för klostret och var mycket älskvärd på engelska. Till tack för tuomisirna gav han mej som minne ett miniradband."

Vad tyckte Du om klostret i Valamo och arkipelagen och hur långt har man kommit med restaureringen?

"Resan till den mycket stora ögruppen kring klostret var en stor upplevelse. Ladoga är mäktigt och naturen det som finnarna kallar "jylhä". Jag förstod att Valamo efter kriget s.a.s. avkristnades och beboddes av krigsinvalider och mentalsjuka. Det var först 1989 som den ortodoxa kyrkan återkom och renoveringarna kunde börja. Jag var positivt överraskad över att en mängd byggnader och miljöer redan var i relativt aptitligt skick. På klosterområdet bor ju ett par hundra munkar, där råder ordning och reda. Men i en bukt som hette Niikkana låg sex turistfartyg och i kiosker och på lägerplatser därinvärd gick det stökigt till. Dessutom berättade man att en del av dem som 1989 sänts över till fastlandet inte trivdes där utan nu ströövade omkring i Valamoterrängen och bodde i skogarna där. Klostret är mycket storskaligt och stiltigt. Men om jag ska vara ärlig så var nog den största upplevelsen klostret i Konevits söder om Kexholm. Där har restaure-

ringarna inte avancerat långt, men det mindre formatet och den underbara naturen är förtjusande. Anorna sträcker sig till 1300-talet. Namnet Konevits härstammar från en offerplats där det fanns en stor sten som hade formen av ett hästhuvud, på ryska "konjkamen". Ankomsten till klostret var mycket anslående genom att man hälsades av ringande kyrkklockor. Intill låg en kilometerlång sandstrand. Innanför en stor port fanns bevarad en oerhört vacker freskomålning."

Berätta lite om Nya Valamos kontakter med Ditt företag!

"Ja, det var ju dit Valamo s.a.s. flyttade när det gamla Valamo måste utrymmas. Heinävesiklostret har blivit en turistsevärdhet och sköts både rationellt och ceremoniellt. De har restaurangutrymmen och säljer saker åt turisterna. Bland detta isynnerhet te, och traditionen förpliktar: det är samma Javate från Sergejeffs som förr i tiden. Utöver de kommersiella leveranserna brukar vi till jul och påsk sända klostret ett par tiotal paket som gåva. Vid besöken i Heinävesi hälsar vi på Igumen Sergej. Årsbeställningen rör sig om nästan tusen kilo och då detta fördelas på små hundragrampaket betyder det att vi levererar dem flera tusen paket, vilka sen säljs åt besökarna. Därutöver rekviderar man till restaurangen Trapesa 100 kg per år. Teet kallas, som förut, Valamski tjai."

Intervjun, varav här bara en bråkdel ryms med, ackompanjerades av en fotokavalkad av klass, knäppt av Hannele Helkama-Rågård varav några exempel ansluts till detta reportage.

Pjotr J. Tjai – Kovsky.

Krogvärderna Vitali tar emot Sergejeffs te

Hulle hyllad på vers

Lektor Herman Hultin.

Wiborgs Nyheter's chefredaktör.

Skolfux, tidningsman, Herman Hultin, går genom livet med gladlynt min. Stridskämpe väldig i andens rike, söker privat han i godhet sin like. Det svenska „Wiipuris“ hövding det är han vikingaarvet med värdighet bär han. Ett fel dock har han, om riktigt det gäller, det är onekligt att han alltför snäll är. Lärd och i övrigt en mångsidig herre ges dock en brist i hans svenska dessvärre ty i hans språkbruk det pursvenska „nej“ praktiskt ej använts; han känner det ej.

Som avslutning på följetongen om f.d. chefredaktören Herman Hultin publicerar WN nu en nätt liten vers, som ingick i publikationen "88 negrer", utgiven av Finlands Svenska Publicistförbund år 1928. Teckningen är gjord av svärsonen Gösta Thilén. Hulle, den stridbare patrioten och svenskhetskämpan var som synes en god och snäll mänska, som när han ombads göra något hade svårt att säga nej. PEF

STÖD DET FINLANDSSVENSKA BILDNINGSPÅRDET

Svenska folkskolans vänner tar emot **donationer** och **testamenten**. Föreningen ställer **avgiftsfritt** sakkunnig hjälp till förfogande vid uppgörande av donationsbrev och testamenten.

Närmare information ger SFV:s kanslichef Christoffer Grönholm, tfn 09-6844 570

SFV 125
SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER 1882-2007

W.L.S. för hundra år sedan

Carl Fredrik Sandelin

Sommaren 1907 var en livlig säsong för Wiborgs Läns Segelförening. Den började med flagghissning den 20 maj och fortsatte den 16 juni med kappsegling mellan Wiborg och Trångsund. Kommodoren Harry Wahls båt Djouhera beskrevs "som ett av den finska yachtflottans förnämsta fartyg" medan vice kommodoren Leo Hackmans Madcap var den snabbaste i landet i sin klass: segelyta 70 m² och längd i vattenlinjen 6,95 m. Hackman var även föreningens kassör.

Sekreterare i W.L.S. var E. Pikoff och övriga styrelsemedlemmar J.W. Lybeck och Edoard Mielck. Suppleanter var H. Lagerström, Edvin Snellman och G. Stünkel. Hamnmästare var Edw. Holmberg och mätningsnämnden bestod av Mielck (ordförande), R. Becker och Emil Pajari.

Den 22 juni var det distanskappsegling till Björkö och följande dag tävlades där om Müsers pokal, som försvarades av Flodjaktklubben i S:t Petersburg. Den 29 juni tävlades om Neptunipokalen och dagen därpå var det årskappsegling. Flera av vårt lands segelföreningar arrangerade på den tiden tävlingar för allmogebåtar - så också W.L.S. den 7 juli. En vecka senare var det kappsegling utanför Röd-häll. Dagarna 27-29 juni tävlades om Sportklubbens pokal och Kasipokalen. Den 11 augusti ägde kappsegling rum på Trångsunds redd och den 18 var det tävling om Rusanoffpokalen, som även den försvarades av Flodjaktklubben. Tävlings säsongen avslutades den 1 september med kappsegling mellan Wiborg och Trångsund.

Om Neptunipokalen tävlades i tre grupper på en triangelbana som bestod av kryss från Tuppara till Edwardsgrund, därifrån runt prickarna vid Gangut och till slut läns tillbaka till Tuppara. Segrare i den största klassen var Harry Wahls Djouhera före Ilmatar, som ägdes av N.J.K.s (Nyländska Jaktklubben) vice kommodor Karl Söderman. I den mellersta klassen var

Glatt samkväm efter W.L.S:s årskappsegling 1907

N.J.K.s Czardas (A. Boxström) snabbast följt av wiborgsbåten Jolanda (A. Sergejeff). Klart snabbast i den minsta gruppen var G. Stünkels Sea-Fox. Men efter en vinst- och förlusträkning hemfördes pokalen av N.J.K. med 219 pluspoäng. God tvåa var W.L.S. med 125 poäng. Helsingfors Segelsällskaps och Östra Nylands Segelförenings båtar hamnade på minuspoäng. I varje grupp noterades seglad tid och reducerad tid, den sistnämnda en utjämnning med beaktande av bl.a. båtarnas segelyta. I W.L.S:s årskappsegling den 30 juni svek vinden de större kategoriernas båtar som i lugnet inte uppnådde minimitid. De upplöckades av bogserbåtar. De mindre och lättare båtarna klarade sig. Klass III vanns av Leo Hackmans Madcap före kotkaseglaren M. Andersins Thalatta. I klass II segrade Edvin Ekströms Sibylla (W.L.S.) före Stünkels Sea-Fox - alltså en dubbelseger för wiborgarna. I julinumret 1907 av segelsportens egen tidskrift Frisk Brisk (grundad 1903) finns en läsvärd artikel om N.J.K.-båtarnas eskadersegling till och från tävlingarna i Wiborg. Efter första dagen (26 juni) kastade man ankar vid Våtskärr.

Czardas bjöd på punsch och cigarrer överlag. Firman Wickel hade skänkt "en myckenhet punsch". Följande kväll kastades ankar vid Pitkäpaasi och alla hjälptes åt "att efter bästa förmåga söka tömma" en ankarboj som innehöll 50 liter. "Sent på morgonen begav man sig ombord, medtagande den punsch som blivit över, tappad på lemonad- och ölbuteljer". På kvällen den 29 juni, efter att N.J.K. hemfört Neptunipokalen, åts i W.L.S:s hamn en supé i god stämning: "... kl. 10 på morgonen gingo de sista till en kort hvila". Under återfärden till Helsingfors behövde besättningarna inte längre spara på mat och dryck: "... särskilt de våta varorna gingo nu sin förintelse till mötes". Ombord på Sapho (Th. Hällfors) drack man tre sorters vin till supén. Czardas besättning gladdes alla med sång - "Flickan hon var femtonårig" och "Konkursvisan" mottogs med stormande jubel. I augustinumret skildras av märket G.D.r den spännande tävlingen i Wiborg (Röd-häll - Tarantsoffs grund - Edwards grund - Alvatiniemi sydprick) om Sportklubbens pokal, som för första gången erövrades av N.J.K.-båten Zuleima år 1892.

Den tionde tävlingen 1905 vanns av Leo Hackmans nya Madcap, ritad av den kände amerikanske konstruktören William Gardner. Nu (1907) utmanades teamet Hackman-Madcap av N.J.K.s dr A.F. Hornborg och nybygget Camilla, ritad av ingenjör Gunnar Stenbäck och byggd på Åbo båtvarv.

Den 24 juli uppmättes de två båtarna som "lågo sida vid sida utanför wiborgarnes hemtrefliga klubbhus". W.L.S. representerades av Edvin Ekström och E. Pikoff med Fred Hackman som nämndens ordförande. Båtarna var precis lika stora, d.v.s. 6,5 segellängder varför ingen respit behövdes. Två seglingar avgjorde pokalens öde för minst ett år framåt. Camilla var snabbast båda gångerna. Artikelförfattaren ger wiborgarna en varm eloge: "... den uppriktiga glädje Wiborgarne lade i dagen öfver att en inhemsk man lyckats konstruera en båt, som visat sig öfverlägsen ... bevisar bäst huru varmt den fosterländska segelsporten ligger dem om hjärtat". Artikeln slutar med "ett hjärtligt tack å N.J.K.s vägnar för de angenäma dagar vi åter tillbragt i herrar Wiborgarnes gästvänliga och nobla sällskap".

Följande tävling om Sportklubbens pokal ägde rum 1-2 juli 1909. Utmanare var Wiborgs Läns Segelförening genom häradsövding E. Hällfors med yachten Margareta ritad av Harry Wahl, som även ritat sin egen stora yacht Djouhera. Till försvarare av pokalen hade N.J.K. utsett apotekare Wilh. Paléns nybygge Brita, konstruerad av ing. Stenbäck. Brita segrade och pokalen kvarblev i N.J.K.s pokalskåp.

Det kan nämnas att Djouhera, enligt en annons i novembernumret av Frisk Bris 1908, "säljes ytterst billigt genom ing. Gunnar L. Stenbäck, Helsingfors". Leo Hackman sålde Madcap 1910. Ny ägare blev dr Fr. Geitlin i Hangö.

Avslutningsvis några ord om seglingssäsongen 1918, som av kända orsaker öppnades först den 7 juni med flagghissning. Nya internationella mätningsregler hade trätt i kraft och

nu seglade man i fastställda klasser, inte kategorier såsom tidigare. Årskappseglingen ägde rum den 14 juli. I 5-metersklassen segrade Ferdinand Alfthans Rita. Entypsklassen vanns av Forellen (L. Perander) före Makrillen (Leo Hackman) medan Löjan (Henry Hackman) avbröt på grund av haveri i riggen. Den andra kappseglingen den 28 juli uppvisade en ny klass - 15 m². Fandango (Herrick Hackman) segrade före Catabella (G.V. Hackman) medan Perdita (Johnny Hackman) och Imelin (Gunnar Ekström) blev utan pris. Första och andra i entypsklassen var Forellen (L. Perander) och Elritsan (G. Perander). Makrillen (H.J. Grönroos) blev utan pris och anmälda Salakka (E.V. Sellgren) startade inte. Femman Rita var på långfärd till Stockholm och kunde inte försvara sin tidigare seger, men vann däremot seglingen den 18 augusti. Ny vinnare i entypsklassen var Simpan (M.Fr. Auvinen) medan Fandango åter en gång var snabbast i 15 m-klassen. Säsongens sista tävling gick av stapeln den 1 september. Småbåtarnas kamp kunde följas från Tervaniemi-udden. Simpan och Fandango vann på nytt resp. klass. De stora båtarna seglade kursen Wiborg-Trångsund och retur. Rita var åter en gång bästa femma och slog även, efter beräknad tid (reduktion) sexan Corona (U. Tuomela). En ny klass för säsongen var även 22 m² med Hassis (L. Peterson) som segrade tre gånger.

Finland var självständigt. Flodjaktklubben var inte längre representerad i de av W.L.S. arrangerade kappseglingarna.

I Frisk Bris's julnummer år 1918 hyllade tidskriften, med eller utan bild, "Stupade seglare i frihetsskampen". Följande medlemmar av W.L.S. nämndes: Fänrik Georg Stubb (stupade vid Ahola), handlanden G. Stünkel (skjuten i strid), kontorist G. Åberg (mördad), ingenjör J.W. Tallgren och studerande Axel Wahl (mördade i länsfängelset i Wiborg)

Det är aldrig fel på humöret när gamla wiborgare träffas!

Slutfestat för wiborgsskolorna?

"Mie oon oppint elämää kouluss miinust sekä lussaa ..."

I denna anda inledde forna elever ifrån lärdomsskolorna i Wiborg, finska, svenska och ryska, för 30 år sedan en festtradition: att årligen sammankomma till mat, prat, toner och dans, varvid arrangemangen sköttes av en skola i taget. I början ställde nästan ett halvt tusental upp på Marski, stämningen var fin och det enda som inte behagade var programmen. Det karelska kynnet ligger mera för pratsamt umgänge, vilket mången talare och uppträdande fått känna i skinnet.

Med åren krympte deltagarantalet av naturliga skäl och ungefär halvvägs övergick man från kvällsturl till lunchdags. För ett år sedan, när deltagarantalet snuddade vid 100, började ett visst knorrande höras och man beslöt att tiden var mogen att lägga ned det hela, men trots tilltagande ålder tog man sig före, nu med gemensam arrangörstab, att ha ännu en "absolut sista" värfest och denna gick av stapeln den 8 mars 2006 i nionde våningen på hotell Scandic Continental i Helsingfors. Glädjande nog ställde något

över 100 upp. Ordförande för staben var René Lardot och arbetsmyra nr 1 Gunvor Biström, biträdd av sin dotter Eva-Maria.

Denna gång upprepade sig det mystifika mönstret att de svenska skolornas procentuella andel av deltagarna var långt större än vad proportionerna från hemstaden skulle förutsätta. Nu var vi 40 på plats! Av något slags medicinsk-statistiska skäl var herrarna i överväldigande minoritet, men vi som var där hade det i stället som toppen på en sophögen. Mera glans fick mötet av att några elever rest in från landsorten och från Norge kom Per Grundt samt från Sverige Dan van Berlekom.

Man hade tagit lärdom av förflutna missar och skippat festföredraget för att lämna rum för snackandet. Kort hälsningstal av Eeva Tapio, skäl för Wiborg och spontana "muisteloita" i den tyvärr urusla akustiken. Yttermera hade man en utställning av idrottsstaden Wiborg i kuloarerna. Senare uppträdde sångaren Simo Beckman med

ett högklassigt program med välfunna kommentarer inklusive allsång. Synd bara att publiken inte alltid orkade lyssna, pratsamheten tog över. Sorlet var glatt och där var skolhistorier, rullstolar, silvrande lockar, eklöv, rullatorer, en mindre skog av käppar, pärlande skolflicksskratt och "muistathasie", "minns du" och vemediga historier om våra kära lärare vid de himmelska katedrarna.

Skagensalladen och tiramisukakan smakade gott, oxen gjorde motstånd, snapsen efterlängtdes och var läskig, och det argentinska Tapichevinet var icke övret. Sedvanligt kaos avslutade festen i kamp med krognotorna och hissarna.

Framtiden får visa om det absoluta förblir absolut. Signaturen hörde nog repliker om att vi svenska elever kanske kunde fortsätta på egen hand.

Men nu tackar vi de uppoffrande arrangörerna för all den vedermoda de lagt ned på vår förmöjelse.

Ludvig i vimlet

Doktorsavhandling om musik-livet i Wiborg under slutet av 1800- och början av 1900-talet

Pentti Kuula: Viipurin Musiikin Ystävien orkesteri suomalaisen musiikin ja kansallisen identiteetin edistäjänä 1894-1918. Studia Musica 28. Sibeliuss-Akatemia

Senaste vår disputerade Pentti Kuula med avhandlingen Viipurin Musiikin Ystävien orkesteri suomalaisen musiikin ja kansallisen identiteetin edistäjänä 1894-1918. Den rätt digra luntan omfattar 375 sidor, vilket opponenter ansåg vara i överkant. Han tyckte också att disputanden inte strikt hållit sig till temat enligt akademiska kriterier, men detta uppvägs dock av övriga förtjänster, och avhandlingen godkändes. För den vanliga läsaren innebär emellertid den mer vidsträckt behandlingen en intressantare och mera läsvärd bok. Bl.a. ingår ett stycke om tonsättaren-dirigenten Toivo Kuulas tragiska död (Pentti Kuula är f.ö. brorson till Toivo K.).

Avhandlingen består av tre delar. Den första omfattar inledningen: en beskrivning av bakgrunden och metoden, sedan ett kapitel

om det nationella uppvaknandet i Finland och Wiborg och slutligen en översikt av musiklivet i Wiborg före 1894. Den andra delen utgörs av en kronologisk genomgång av orkesterens verksamhet uppdelad enligt kapellmästare, bland vilka kan nämnas Aarnes Järnefelt, Erkki Melartin, Leevi Madetoja och Toivo Kuula. Den avslutande delen innehåller käll- och litteraturhänvisningar, en noggrann förteckning över repertoar och konserter samt slutligen en samling fotografier och kopior av konsertprogram.

Man kan konstatera att avhandlingen ger en grundlig och tidigare opublicerad bild av musiklivet i Wiborg före 1918, och naturligt uppstår frågan: vad hände mellan 1918 och 1939? Ett ämne för en ny avhandling!

Jarl-Olof Floman

Emer Silius festföreläsning på 7-januarisoaren 21.1.2006

Wiborgska smällen – fakta eller fantasier?

Wiborgs Nyheter 2006 innehöll Per Erik Floman förtärliga kåseri "510 år sedan Smällen". Artikeln påminner oss om att den wiborgska smällen fortfarande är aktuell. Och visst var smällen också en av den finländska medeltidens mest betydande händelser: den räddade Wiborg och hela Finland från att falla under fiendevälde. Men betydelsen slutar inte där: Den wiborgska smällen visade för de efterföljande generationerna att även en överlägsen fiende kan besegras om det bara finns försvarsvilja och en tro på de egna krafterna.

Historiska fakta

Det har skrivits så mycket om den wiborgska smällen att alla känner till händelserna, åtminstone i stora drag. Per-Erik Floman skrev för tio år sedan i Wiborgs Nyheter en detaljerad beskrivning om smällen, och Jouko Teperi har skrivit en hel bok om ämnet. Smällen har också behandlats av många andra historiker och romanförfattare, allt från Zacharias Topelius till Kaari Utrio. Inget nytt har dock uppdagats, och det har till och med föreslagits att hela smällen aldrig skulle ha hänt – att den skulle vara en liknande sägen som stölden av Sampo eller biskopsmordet på Kjulo träsk.

Vi vet egentligen ganska mycket om den wiborgska smällen. Vi vet dagen när den ägde rum, egentligen vet vi så gott som klockslaget. Vi vet också med ungefär tio meters exaktitet var den ägde rum. Vi vet vem som var mannen bakom dådet och vilka hans motiv var. Vi vet också vad följderna var för Finland och för hela Europas historia. Det enda vi inte riktigt vet är om smällen skedde överhuvudtaget, och om den gjorde det, vad som egentligen hände.

Det var år 1495. I Norden hade man kommit till Kalmarunionens oroliga slutskede. Enligt den s.k. Kalmarrecessen skulle Sveriges krona tillhöra danska kungen Hans. Men det struntade riksföreståndaren Sten Sture den äldre i, han besatt den verkliga makten i Stockholm och till och med krigade mot den danska kungen emellanåt. Tyska orden rådde över de områden som idag består av Estland och Lettland, och litet söderut låg en stormakt bestående av Polen och Litauen. Portugal och Spanien härskade över de sju haven. Christoffer Columbus hade några år tidigare funnit Amerika, men det visste man ingenting om i Wiborg. Mest var wiborgarna oroade av hotet från öster...

Storfursten Ivan den tredje i Moskva hade nämligen ställt ett ultimatum att gränsen skulle återupprättas enligt freden i Nöteborg från år 1323 – en gräns som praktiskt taget fallit i glömska under de 170 år som gått sedan dess. Men i själva verket var storfursten åtminstone lika mycket intresserad av de områden som förblev på västra sidan av denna gräns: han ville komma åt en handelsrutt till Finska viken – via Wiborgs hamn. Som historien har som vana, upprepar den sig även här: Moskva härskade på den tiden över en lika lång – eller kort – kustremsa av Finska viken som Sovjetunionen på 1930-talet, alltså före vinterkriget, ungefär från Narvaån till Systerbäck. Men knappast skulle de ryska trupperna ha stannat vid Wiborg; de var säkert också intresserade av kusten på andra sidan Wiborg. Och dessutom kände redan den medeltida diplomatin till hemliga avtal: kung Hans hade gett storfursten Ivan fria händer att tukta Sten Sture.

Ryssarna anfaller

Det handlade alltså om Lebensraum. Det ryska anfallet inleddes på hösten 1495. Svenska källor anger en styrka på upp till 60 000 man, men ungefär hälften eller ännu mindre är nog närmare sanningen; militärhistoriska beskrivningar överdriver oftast fiendens

styrka. Trupperna kom med stora kanoner och ammunition, olika belägringsanläggningar och ett enormt antal hästar. I skogarna på Näset hördes buller och brak när denna armé med möda och stort besvär vältade sig mot Wiborg. På vägen gjorde den vad arméer har som vana att göra: den plundrade, brände ned, dräpte och våldtog. I slutet av september nådde den ryska armén Wiborg.

Wiborg hade förberett sig så gott det kunde. Stadsmuren, som Erik Axelsson Tott byggt, var endast tjugo år gammal och därmed nästan splittrig. Visst måste den ha sett imponerande ut i fiendens ögon där den stod ungefär fem till tio meter hög tvärs över näset från Wiborgsviken till Salakkalahti viken. På fastlandssidan hade muren fem ståtliga torn: Munkeportstornet, Rådstornet, Andreastornet, Karjaportstornet och Lakamundstornet. Den som saknar Runda Tornet i denna förteckning är före sin tid: Runda tornet byggdes ju först ungefär sextio år senare. Muren själv fortsatte även på havssidan och omringade hela staden. Bakom den höjde sig Wiborgs slotts bastanta fyrkantiga torn.

Muren var alltså i gott skick, men antalet män som försvarade Wiborg var inte stort. Man beräknar att cirka 1 500, högst 3 000 man väntade på fienden inom stadsmuren. Bara en del av dessa var skolade soldater, resten var bönder som samlats från omgivningen – eller som kommit undan fienden på Näset. Den gamla ståthållaren på Wiborgs slott, Nils Eriksson Gyllenstjärna, hade dött våren innan, och detta var visserligen tur för Wiborg, eftersom den nye ståthållaren, riksrådet Knut Posse var en erfaren soldat och statsman som kände Wiborg sedan tidigare. Hans närmaste man under det ryska anfallet var de tyska legosoldaternas befälhavare Hartwig Winholt.

Fienden var överlägsen

Fienden kunde alltså ha till och med tjugo gånger mera män än försvaret. Dessutom hade fienden sådana stora kanoner, som man inte någonsin sett i Wiborg. Det tog visserligen en lång tid att transportera dessa kanoner och att sätta dem på plats, så staden fick vara i fred en liten stund till. Försvaret nöjde sig ändå inte med att sitta stilla och vänta på fienden utan de gjorde små överraskningsanfall utanför staden och på så sätt lyckades de döda flera hundratals ryska soldater. De försökte också hindra staden från att belägras genom att transportera en stor mängd soldater och bönder med båt till ändan av Suomenvedenpohja, där de hade som avsikt att spärra fiendens omväg över Juustila å vid Vatikivi fors. Detta försök misslyckades dock, och hundratals män stupade, skadades eller togs till fånga. Nu kom de ryska trupperna åt att belägra staden. Belägrarna som kom från norr hade dock inte kanoner med sig och belägringen var inte heller tät, så Wiborg lyckades lätt hålla upp kontakten till resten av riket.

De ryska trupperna anföll Wiborg kraftigt två gånger. Det första anfallet skedde redan i oktober. Artilleriet och katapulterna anföll först stadsmuren och dess torn genom att skjuta stora stenar. Sedan anföll infanteriet murens med hjälp av stormstegar. Försvaret kämpade för brinnande livet, och kunde motstå fienden som redan hunnit till muren. Den överlägsna fiendestyrkan var inte avgörande här, eftersom även en liten försvarstrupp kunde bekämpa fienden som försökte ta sig upp för muren. Anfallet slutade med försvarets avväjningsseger, som enbart berodde på den sega och desperata kampen: de hade inget annat val.

Det första anfallet hade därmed misslyckats. Belägrarna stannade dock vid staden, så faran var inte ännu över. Knut Posse skickade bud till Stock-

holm och bad om hjälp omgående, men Stockholm bjöd först bara på sympati. Riksföreståndaren Sten Sture var ovillig att skicka sina trupper från Stockholm till Wiborg eftersom han var rädd att den danska kungen då skulle passa på och anfälla huvudstaden. Och visst var Stockholm viktigare än Wiborg! Först då Knut Posse skrämde Sten Sture med att de ryska trupperna knappast skulle nöja sig med Wiborg utan sannolikt marschera direkt till Stockholm gav Sten Sture efter och skickade ut flottan. Denna militäroperation slutade dock bedrövligt: Det var den tjugofemte november; hösten höll på att övergå i vinter, och kusten var redan isbelagd; höststormarna slet i fartygen, och flottan kom inte längre än till Åland.

Den helige Andreas' dag

Medan den svenska flottan kämpade mot naturens makter på Ålands hav förberedde de ryska trupperna det slutliga och avgörande anfallet mot Wiborg. Artilleriet hade redan under flera dagar försökt komma åt stadsmuren, men det egentliga anfallet började på morgonen den trettonde november, den Helige Andreas' dag. Dagen var inte slumpmässigt vald: den helige Andreas var Rysslands skyddshelgon. Detta var dagen då Wiborgs och hela Finlands öde skulle avgöras.

De ryska trupperna läge var inte heller avundsvärd. Avståndet från Ryssland var långt, och trupperna led brist på såväl vapen som ammunition. Livsmedlen sinade, och det fanns inte påfyllning att få från det plundrade Näset. Marken började frysa; kanske snöade det redan. Farsoter hotade både fienden och försvaret. Frågan om Wiborg måste kvickt fås ur dagordningen.

Enligt kalendern var det alltså den trettonde november – men i verkligheten var vintern redan längre hunden. På den tiden användes ännu den julianska kalendern som vid denna tidpunkt låg ett tiotal dygn efter. I verkligheten närmade man sig alltså mitten av december.

De ryska trupperna satte all sin kraft på att erövra Wiborg. Artilleriet och katapulterna hade demolerat två torn och skadat ett tredje; dessutom hade en del av stadsmuren rasat. På vissa ställen hade fienden lyckats klättra upp på muren, och de försökte komma in i tornen genom hålen efter kanonskotten. De lyckades erövra det starkaste tornet, Andreastornet, och reste där sin fana. Enligt samtida berättelser hade striden då pågått i sju timmar när avgörandet skedde: den wiborgska smällen. Det vill säga: vad då?

Fantasier

Här tar de historiska källorna slut. Nu måste vi gå över till sägner och legender. Vad hände i Wiborg på kvällen den trettonde november?

Biskop Magnus Stiernkors, som visserligen inte själv befann sig i Wiborg då det begav sig, har i ett par brev, skrivna strax efter händelsen, berättat att de ryska trupperna skrämde iväg av den Helige Andreas' kors som uppenbar sig på himlen. På samma gång hade de ryska soldaterna sett – eller trott sig se – staden full av soldater och tappat hoppet om ett övertag.

En samtida rimkrönika, den s.k. Sturekrönikan, nämner också korset men berättar dessutom att Knut Posses män transporterade tunnor med tjära till foten av det torn som fienden tagit över och tände eld på tornet med hjälp av dessa. Elden och röken fick fienden att hamna i panik; en del brann inne i tornet, andra dog efter att ha slängt sig ner.

Den tredje, litet senare källan är historikern Olaus Magnus karta där han vid Wiborg tecknat in ett torn

Detalj ur Olaus Magni Charta Marina av år 1539. Fotograf från utställningen i Wiborgs slott.

där det helt tydligt sker en explosion. Kartan är ritad fyrtiofyra år efter belägringen, så det är i alla fall möjligt att kartritaren kunnat träffa personer som varit på plats. Detta tyder på att en explosion av något slag ägt rum. I sina senare skrifter förvillar sig Olaus Magnus dock genom att berätta om en grotta nära Wiborg som heter "Smällen" där det hörs en hård smäll då man kastar in ett levande djur. Här blandar den gode Olaus in antikens sägner i Finlands historia.

Genom tiderna har den wiborgska smällen förklarats på det ena fantastiska sättet efter det andra. Man visade till och med upp en så kallad "helvetes kittel" i Wiborgs slott i vilken Knut Posse sades ha kokat ihop sköldpadpor, ormar, kvicksilver, lut och kalk. Efter att man kokat denna blandning en halv dag, smälldes den med sådan kraft att de ryska soldaterna förlorade medvetandet så att man lätt kunde skära upp struparna på dem. Hur kitteln kunnat förbli hel efter den smällen berättades inte. Kitteln finns dock inte kvar på Wiborgs slott; enligt traditionen tog Peter den Store kitteln med sig till S:t Petersburg efter att han intagit Wiborg.

En annan känd historia är den att Knut Posse blåste fjädrar från Wiborgs slotts torn, och då fjädrarna nådde vattnet förvandlades de till bemannade krigsfartyg. Besättningen steg sedan i land och räddade staden. Fjädrarna åstadkommer dock inte en smäll då de träffar vattenytan – inte ens om de missar och faller på berget – så denna historia räcker inte riktigt till att förklara den historiska wiborgska smällen.

Det finns även flera historier som hänvisar till Knut Posses trollkonster, men dem kan vi gott glömma. Riksrådet var ingen trollgubbe. Men en fin krigare var han.

Smälldes det – eller är det bara en saga?

De flesta historiker anser att ingen egentlig smäll ägde rum. Däremot anser många sanningen ligga i historien om hur Knut Posse tände en eldsvåda i Andreastornet med hjälp av tjärtunnor. Och visst brinner tjära med en fin låga och åstadkommer en tjock rök. Eftersom mellantaken i tor-

net var av trä, nådde elden på nolltid hela vägen upp till takhöjd. Detta kör minsann ut den tappreste fiende. Det är inte heller omöjligt att det förvarades en liten mängd krut i tornet, så det kunde till och med höras en smäll, men knappast fanns det stora krutföråd i Wiborg. Staden hade ju inte ens ett ordentligt artilleri, och de mindre vapnen var mestadels arborstar. Vad skulle krutet ha varit till för?

Hur är det då med den Heliga Andreas' kors? Inte kan vi väl tvivla på ordet av en kyrkans man? Professor Jouko Teperi, som forskat mycket i den wiborgska smällen, konstaterar att det under den årstiden, efter sju timmars strider, redan måste ha varit mörkt. Kanske syntes det ett stjärnfall i skyn, eller kanske norrsken? Det är också möjligt att det flög upp brinnande material från tornet, och att detta bildade en korsaktig formation. Teperi förundrar sig dock över att de ryska soldaterna skulle ha blivit rädda för sitt eget skyddshelgon. Korset borde ju bara ha uppmuntrat dem för kampen. Håri ligger säkert någonting som biskop Magnus lämnade osagt...

Ryssarna flyr fältet

Vad än som hände på stadsmuren i Wiborg gjorde att den ryska armén fick nog av att belägra staden. De flydde dock inte i panik, utan de samlade sina saker och tog även med sig de stora kanonerna. Men denna gång blev alltså Wiborg obesegrat. Staden besegrades först över tvåhundra år senare av Peter den Store.

Visst är den wiborgska smällen fullaste sanning för oss finländare. Den avgjorde Finlands öde för århundraden framåt. Den var sin tids Tienhaara, eller Tali-Ihantala. Om vi tror att grekerna erövrade Troja med hjälp av en stor trähäst, eller om vi tror att en sjuttonårig bondflicka ledde fransmännen till seger i Orléans under det hundraåriga kriget, varför skulle vi då inte också tro att det den trettonde november år fjortonhundra nittiofem smälldes till i Wiborg – och smälldes riktigt ordentligt! Det är en alltför bra historia för att klassas bland sagor och sägner.

Länge leve minnet av den Wiborgska smällen!

www.taloitaliassa.fi

ALFTA 1kv[A]

Åbovägen 167 C, 02170 Esbo

tfn 505 35 96, mobil 050-62 426, info@taloitaliassa.fi

Pozlednie novosti iz Vyborga

Utställning på slottet:

Självständighetstidens Wiborg

”Det var inte en dag för tidigt” var en av kommentarerna vid öppningen av utställningen ”Självständighetstidens Wiborg” på Wiborgs slott den 25 november 2006. Tio år hade förflutit sedan de svenska wiborgsföreningarna ställde upp en utställning på slottet omfattande det svenska Wiborg 1293–1710. Nu var alltså tiden mogen för att berätta för omvärlden att Wiborg en gång varit en blomstrande och dynamisk del av ett självständigt Finland med finska som dominerande huvudspråk men med bevarade svenska och tyska befolkningselement och traditioner.

Den här gången var det en grupp finska och finlandssvenska organisationer och personer som planerade, finansierade och ställde upp utställningen under ledning av Viborgscentret (Viipuri-keskus) och dess ordförande kansler Kauko Sipponen. Pertti Joenpolvi och Anna Rauhalta är huvudansvariga för utställningen. Sponsorlistan omfattar över 50 namn.

Föremålen och bilderna kom dels från slottets lager av i Viborg kvarblivna saker, dels från Tyrgilsmuseets samlingar och dels från andra källor såsom Wiborgs Arkivförening, Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura och från privatpersoner, såsom en plansch beskrivande bolaget Hackmans historia som färdigställdes av Carl-Fredrik Sandelin och fotografier som ställts till utställningens förfogande av Juha Lankinen.

Vid öppningshögtidigheterna närvar ett åttiotal finländare och ett tjugotal ryssar från Viborg och S:t Petersburg. Kansler Kauko Sipponen hälsade gästerna välkomna. Efter att ha åhört fördrag av professor Yrjö

Synbart nöjda gäster vid öppningen 25.11.2006. Göran Lagerman (till vänster) representerade sponsorn Handelsgillet i Wiborg rf och Carl-Fredrik Sandelin representerade sig själv som sponsor och som skapare av planschen Hackman & Co.

Kaukiainen, professor Kalle Michelsen och f.d. kanslichef Juhani Korpela öppnades utställningen av Karelenförbundets ordförande, riksdagsman Markku Laukkanen, slottsfrun Svetlana Abdullina och Viborgs vice stadsdirektör. Finlands generalkonsul i S:t Petersburg Juhani Väänänen med fru deltog i festligheterna och framförde en hälsning. Efter att slottsfrun iklädd medeltida festdräkt och assisterad av medeltida soldater och musikanter dubbat huvudaktörerna till riddare av Viborgs slott flyttade sig publiken till det rum som utställningens arbetsgrupp kallat ”Suomi-sali”.

Rummet hade grundreparerats av arbetsgruppen som också planerat och satt upp utställningen. I utställningsrummet finns så mycket att se och läsa

(texterna är på svenska, finska, ryska och engelska) att man nog måste planera in flera besök på utställningen. Besökarna skall passa på att samtidigt se utställningarna omfattande det svenska Wiborg och slottets historia i första våningen samt erövringen av Wiborg år 1710 med en miniatyrmoddell av den sönderskjutna staden i samma våning som ”Suomi-sali”.

”Finlands flagga åter på Viborgs slott” rubricerade Anders Mård (Hbl:s korrespondent i S:t Petersburg) sitt referat av öppningen och Finlands TV hade dagen före en svt bilder från utställningen. Nyhetströskeln hade antligen överskridits.

WN:s utsände

Viborgs nya fontän. Viborg har sällat sig till den elit av städer som har en fontän som sprutar vatten dag och natt. Salakkalahti har begåvats med den äran.

Viborgarnas nya vattenhål. Som känt är det inte tillrädligt att dricka vatten ur stadens kranar om livet (eller åtminstone hälsan) är en kärt. Många viborgare har funnit ett alternativ till de ofta ganska dyra vattenflaskorna och vodkan, nämligen en naturlig art-sisk brunn ur vilken det härligaste källvatten väller fram också under den värsta torkan. Källan befinner sig nära vägen mellan Papula och Enso (Svetogorsk), just norr om den nya ringvägen ungefär på Lavola gårds marker.

Wiborgs hittills äldsta brunn funnen

Viborgs stadsarkeolog dr Aleksanteri Saksa har fortsatt utgrävningarna i gamla staden och på Myllysaari. På Myllysaari hittade han ingenting men invid Gilleshuset i gamla staden var fynden desto rikare. Bland annat hittade man en brunn från början av 1500-talet. Vid tidigare års grävningar hade man funnit avloppsledningar och stockbelagda gator men ingen brunn.

Utom de vanliga fynden såsom skor, keramik och föremål av trä och näver kunde Saksa nu redovisa för intressanta mynt bland annat från Livland och de övriga baltiska länderna i vilka de tyska biskoparna haft rätt att slå mynt. Samma mynt har man hittat på olika håll i Finland och kan därigenom sluta sig till handelsruterna under den sena medeltiden. Ett annat intressant och ovanligt fynd består av fina knivar med mässingsbeslag från 1500-talet, antagligen av holländskt ursprung, igen ett bevis på den wiborgska handels internationella karaktär.

Enligt arkeologiprofessor Jussi-Pekka Taavitsainens utsago har Saksa

lyckats bättre än sina företrädare att gräva fram verkligt intressanta fynd i Viborg som belyser stadens historia speciellt under de tider då de skrivna dokumenten varit få. Vi väntar dock ännu på bevis på att det fanns en äldre bebyggelse på vilken Tyrgils Knutson sedan byggde sin stad och borg.

HA

Brunn från 1500-talet. Foto Matti Saaristo

Finländare leder Industriparkprojektet i Viborg

Planerna på att bygga en industripark i Viborg har fått ny fart. EuroRussia-projektets finländska ordförande Juhani Korpela redogjorde för planerna i sitt tal vid öppnandet av Suomi-sali på Wiborgs slott. En annan finländare som dessutom är företagare i Viborg, diplomingenjör Vladimir Ilivizky är ordförande för industriparkprojektet. Industriparken skall enligt de preliminära planerna i början omfatta ett 30 till 50 hektars område med ett tiotal företag. Man har talat om att parken i slutet skulle ha plats för 50 till 100 företag.

EU stöder Sorvali-projektet

EU har inom ramen för sina strävanden att främja samarbetet med sina närområden beslutat stöda ett projekt att göra Sorvali begravningsplats till en mångkulturell minneslund. Pengarna som förutsätter insatser både från rysk och finsk sida ges till Karelska förbundet, Viborgs stads administration och Viborgscentret i Viborg. Projektet administreras av Viborgscentret i Helsingfors. I första skedet samlas information om Sorvali och uppgörs detaljplaner för iordningsställande av minneslund. Samtidigt börjar insamlingen av medel för det praktiska byggarbetet.

Lallukkas och Weckrooths hus blir lyxbostäder

Ett av husen vid det gamla rådhusområdet där Tyrgils Knutssons staty står, ägdes av den weckroothska familjen på 1700-talet. Huset, som hade uppförts på 1600-talet, byggdes om i slutet av 1800-talet i lübeck-stil och tjänade bl.a. som hotell. Det fick svåra skador under kriget, byggdes upp på nytt av ryssarna men brann ned på 1990-talet på grund av ett fel i det elektriska

systemet. Efter att ha stått som ruin under ett årtionde köptes huset av en petersburgsk byggnadsfirma som renoverat huset som nu står färdigt för inflyttning. Huset inrymmer tolv stora lyxllokaler som man får köpa för mer än 2000 dollar per kvadratmeter.

Ett annat hus som renoverats för att inhysa lyxllokaler är Lallukkas hus som under många år stått som en

skamfläck för staden. Priset per kvadratmeter 1500 dollar.

På Vaktornsgatan har man byggt upp ett byggnadskomplex bestående av moderna hus, helt i västerländsk stil.

Om någon ännu skulle ta hand om de förfallna husen längs Slottsgatan och Torkelsgatan och renoverat den gamla domkyrkans och klosterkyrkans ruiner kunde man säga att Viborg småningom börjat blomstra upp åtminstone i centrum.

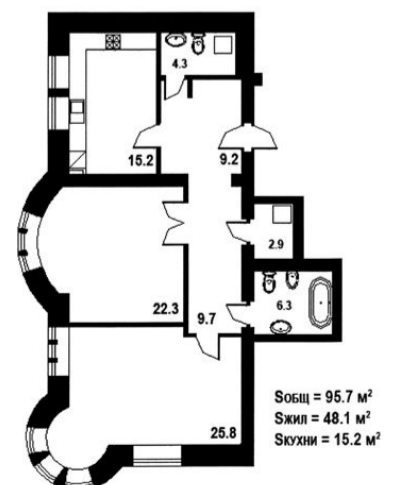
I Ryssland är det vanligt att lokaler säljs helt utan inredning. Vattenledning, elledning, avlopp och primitiva dörrar ingår i priset. Parkett, tapeter, målning, finare dörrar, spis, badrumsinredning skall den nya ägaren stå för. Gemensamma utrymmen såsom trappuppgångar, ytterdörrar, portar, gårdsplan etc. måste lokalernas ägare komma överens om att bekosta gemensamt. Därför ser de ofta ut som de ser ut i Viborg. Så priset per kvadratmeter som rör sig på nivån 1000–2000 dollar är för en ”naken” våning.

Lallukkas hus höjer sig ur askan (foto HA)

Weckrooths hus sett från slottet (foto HA)

En våning på 100 kvadratmeter i Lallukkas hus.

Sorvali minneslund

Hans Andersin

Viborgs nya stadsledning gör ett berömvärdt försök att sona tidigare gravplundrargenerationers synder genom att fridlysa Wiborgs gamla gravgårdar och städa upp dem samt utlysa dem till minneslundar. Det lilla som finns kvar av gravstenar och fragment skall samlas ihop och ställas upp någonstans på de gamla områdena. Enligt en alternativ plan får gravstenarna stå kvar på sina nuvarande platser. Utom Viborgs stadsstyrelse finns ett par finska arbetsgrupper som (sam?)arbetar för samma ändamål. Vi hoppas att någon också skulle intressera sig för att ta reda på de detaljkartor och gravregister över gravgårdarna som kanske existerar någonstans i ryska arkiv.

Ett välkommet tillägg till diskussionen om begravningsplatsernas kommande öde fick vi förra året då den ryske fotografen Sergej Ivanov gav ut en CD-skiva med över 500 fotografier från bl.a. Sorvali begravningsplats.

Den äldsta gravstenen i fotosamlingen är från 1777: Samuel Friedrich Kuhlmann 1720–1777 Landrentmeister in Wiburg. Den gravstenen finns på Neitsytmiemi invid militärsjukhuset på en gravgård som 15.5.1773 upprättades för de svenska och tyska församlingarnas medlemmar men stängdes redan 1799 då Sorvali begravningsplats öppnades. Samuel Friedrich Kuhlmann var gift med Hedvig Amalia Oudar. De hade åtminstone en son och en dotter.

Sorvalistenar

Bland gravstenarna på den tyska delen av begravningsplatsen märker vi Commerzienrath Friedrich August Wahl 1825–1883, son till kommerserådet

Paul Wahl och Amalia Elisabet Frankenhäuser. På samma sten finns barnen Lloyd Wahl 1853–1854 och Wilhelm A Wahl 1861–1862. Friedrich August Wahl var gift i tur och ordning med två systersesemann. Friedrich August Wahls syster Marie Emilie Auguste 1850–1932 och dennas man handlanden Per Gustaf Axel Hagman 1852–1912 finns på en av stenarna. Friedrich August Wahls brorsdotter var gift med handlanden Georg Friedrich Richardt. På Sorvali finns tre tyska gravstenar med namnet Richardt: Catharina Elisabet Richardt 1828–1892, Jenny Eleonore Richardt 1856–1857 och Georg Friedrich Richardt 1858–1888. Bland de tyska gravarna märker vi ytterligare den Sparrowska familjegraven med Marie Louise Sparrow, Charlotte Sparrow 1806–1864 och konsul John Sparrow 1801–1887. Totalt finns 20 tyska gravstenar avfotograferade.

Bland Sergejs Sorvalibilder finns 44 svenska gravstenar. En av de bevarade är Jakob Gabriel Leistenius 1821–1858 gravsten. Han kom till Wiborgs gymnasium som lärare i latin 1849. Han var redan då känd för sina glada studentsånger och dikter. Han var redaktör för Wiborgs Tidning 1854–1855. Han var gift med Katarina Lovisa Nordström från Nykyrka.

Av den Thesleffska släktgraven kvarstår tre stenar: Borgmästaren Johannes Amatus Thesleff 1869–1923, av lavolasläkten, som aldrig tillträdde sin tjänst som borgmästare, gift med Sigrid von Wilcken, agronom Volde-

mar Johannes Thesleff 1871–1933 av pälttärisläkten, gift med Katri Margaretha Grönroos samt Jenny Maria Thesleff 1831–1899 gift med general-

löjtnanten Karl Engman 1818–1894.

Andra gravar med kända namn är bl.a. Gustaf Adolf Krogerus 1862–1875 och Alexandra Krogerus, född

Commerzienrath Friedrich August Wahl 1825–1883

Voldemar Johannes Thesleff 1871–1933

Den glade sångaren Jakob Gabriel Leistenius 1821–1858

Georg Friedrich Richardt 1858–1888

Känner någon igen vapnet?

Rakennusmestari Johan Höglund Saimaankanavalla 1830–1894

En av de äldsta gravstenarna på Neitsytmiemi begravningsplats: Samuel Friedrich Kuhlmann 1720–1777 Landrentmeister in Wiburg

Familjen Sparrows gravar

Viborgs stads administration hade i maj 2006 utlyst en s.k. "subotnik" med avsikt att rensa upp Sorvali begravningsplats. Ett femtiotal personer deltog, bland dem Zoja Fedosejeva, chef för stadens internationella förbindelser och Alla Matvijenko, ansvarig för kultur och resor inom Viborgs Centret. (Foto Sergej Ivanov)

Sergej Ivanov – ridderlig fotograf i Viborg

Vi lärde känna Sergej på grund av att han gav oss en CD-skiva full med bilder från Sorvali begravningsplats. Senare kom han med en skiva med bilder från Ristimäki och en skiva med bilder från riddarspelen på Viborgs slott.

Sergej är själv en hängiven riddare av Viborgs slott.

Sergejs föräldrar kom till Viborg från trakten omkring Moskva när Sergej var två år gammal. Hans mor lever och är 72 år. Sergej gick i skolan No.

1 som är inhytt i hovrättens hus och utbildade sig sedan till snickare och arbetar i dag som mekaniker på ett kafé.

Sergej Ivanov har (åtminstone) tre hobbyer, fotografering, riddarspel och tillverkning av armborst av medeltida typ. Han har nyss grundat en egen firma för att kunna sälja sina CD-skivor och armborst. Fotografera begynte Sergej redan i skolåldern. Hans foto-utrustning är helt professionell med digitalkamera av märket Lumux. CD-skivorna som var och en innehåller 500 till över 1000 bilder får man köpa för några euro. Armborstena som är noggranna kopior av medeltida armborst är givetvis dyrare.

Riddarspelen äger rum varje sommar 30.7 arrangerade av Viborgs Riddarförening. År 2006 deltog 600 personer, av dem sju riddare från Finland. Bland publiken fanns ett tjugotal finländare, som transporterats dit av Viborgscentret.

En sammandrabbning på borggården

Sergej Ivanov bland riddarkamrater (till vänster)

Promenad längs Karjaportsgatan

Emer Silius

Karjaportsgatan, Karjaportinkatu, Karia Pfort Strasse. "Lilla Millionnaja", gamla Wiborgs förmästa bostadsgata. Tidigare Långa gatan, Tyska gatan, Nedre gatan och i tidernas gryning en anspråklös landsväg, som kanske redan före Tyrgils' tid slingrade sig från den gamla handelsplatsen söderut genom Näset och vidare till Novgorod. Utan tvivel kunde man ha följt vägen ända till Svarta Havet och Konstantinopel, om någon skulle ha vågat sig på en så lång och farlig resa.

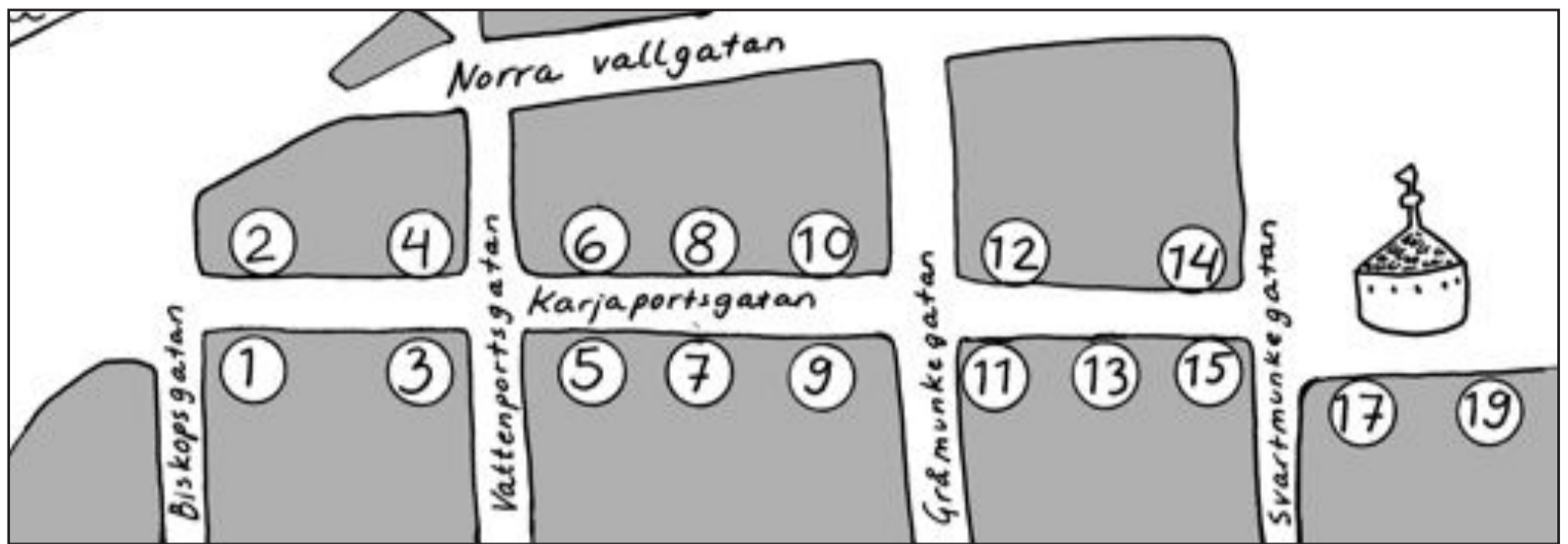
En av de äldsta gatorna

Då regulariteten på 1600-talet införde ett rätvinkligt gatunät i stadsdelen Fästningen, förblev Karjaportsgatans riktning praktiskt taget oförändrad. De största justeringarna skedde i hörnet av Vattenportsgatan, där några husägare förlorade delar av sina tomter och andra lyckligt lottade fick små remsor tilläggsjord. De flesta husen fick dock stå kvar, i motsats till övriga delar av Fästningen, där ett stort antal byggnader måste rivas eller flyttas ur vägen för de nya raka gatorna.

Namnet Karjaportsgatan antyder, att wiborgarna förr i tiden har lett sin boskap till betesmarker utanför staden just längs denna gata, och samma innebörd har också gatans nuvarande namn *Progonnaja ulitsa*.

Från Runda Tornet genom obbyggda tomter

Om vi i dagens Wiborg har förfriskat oss i Runda Tornet, kommer ut och börjar vår promenad mot Slottet, gör vi som gästerna och boskapen under flera sekel gjorde: kommer in i den gamla staden genom Karjaporten. Själva porten och tornet ovanför har dock försvunnit för hundratals år sedan, men gatan, den finns kvar. I själva verket har gatan redan börjat vid Torggatans hörn bakom oss. Det ståtliga bankpalatset, ritat av Waldemar Aspelin, där Nordbanken i början av 1900-talet hade sitt huvudkontor, samt tvåvåningshuset intill, bokhandlaren Walter Hovings bostadshus, senare

Jaatinens anrika apotek, nu restaurant Nord-West, hade adresserna Karjaportsgatan 19 och 17.

Vi går över Svartmunkegatan. Denna gata har bytt färg, i dag heter den *Krasnoarmeiskaja ulitsa*. På vänstra sidan ser vi en park, som sträcker sig ända till nästa gathörn. Men parken har inte alltid varit där. Ännu i det finska Wiborg var tomterna bebyggda. Hörnhuset, vars adress då var **Karjaportsgatan 15**, hade på sin tid tjänstgjort som gymnasium, men hade tillsammans med granntomten år 1882 ombyggt av kommerserådet Paul Jakovleff och övergått senare till handlanden V. F. Grönroos.

Husets bottenvåning inrymde tygfåren Oy Sofia Zweyberg Ab och andra våningen resandehemmet Mellblom. På Svartmunkegatans sida fanns Daniel Nyblins fotoaffär och H.M. Sjöbloms damekiperingsaffär (båda flyttade bort på 1930-talet), V. Alatalos läder- och skoaffär, bokbinderiet och -tryckeriet Viipurin Kirjatyö Oy samt beklädnads- och kortvaruaffären Kaune Oy:s partiförsäljning.

Vidare påträffade man under denna adress herrarna Robert Crottet, Niilo Jestoi, B. Nevragin och Leo von Schmoelling samt Ropeworks Co Ltd. På Karjaportsgatans sida bodde direktörerna Yrjö Salo och A. Waseinius samt rörmontören Onni Onnela. Vidare verkade där tidigare advokatbyrå Onni Heikkinen och senare Kontio & Kontio Oy:s kontor. Av husets

tidigare invånare under gymnasietiden känner man till åtminstone lektor Carl W. Lille, rektor C. H. Ståhlberg och vaktmästaren Lagerstam.

Grannhuset, **Karjaportsgatan 13**, hade före Jakovleff ägts av släkten Thesleff, senast kollegieassessor Johan Thesleff. Där fanns före kriget Oy Sofia Zweyberg Ab:s kontor och möbelbeklädnadsfirmen F. Granstedt. I en affärlägenhet i gatunivån hade först Ivan Pesäjeff sin kolonialvaruaffär och sedan Andelslaget Valio sin butik. Fru Ida Aakkula, Mellbloms ägare, bodde i huset.

Den tredje tomten, **Karjaportsgatan 11**, hade även den tillhört släkten Thesleff och sedermera hovrådet G. Iversen, generalen Louise Grundt och köpmannen Vasili Ivanoffsky. På 1920-talet och i början av 1930-talet hade löjtnant P. P. Morosoff där sin kött- och korvhandel, och senare finner vi där "Maalaushuone Einar Posti". Husets sista ägare före kriget var Kontio & Kontio Oy. Under fortsättningskriget verkade biografen Kinoportti i huset.

Före gymnasietiden hade tomten Karjaportsgatan 15 under åren 1799-1804 ägts av konsul Johan Friedrich Hackman d.ä. och hans hustru Marie f. Laube. Före dem hade tomten tillhört hovrådet Johan Laube och ännu tidigare handlanden Henrik Haveman och köpmannen Joachim Sutthoff. På 1600-talet tillhörde tomten rådman Peter Frese. Han bodde dock inte själv i huset, utan hyrde ut det, bl.a. till rådman Herman Harrius och borgmästaren Johan Plantin innan de hade hunnit skaffa sig egna gårdar. Tomten Karjaportsgatan 11 ägdes då, före Thesleffs tid, av borgmästaren Lorentz Mårtensson.

Thesleffs ägde flera hus

Första tomten på högra sidan, **Karjaportsgatan 14**, bär också den ärr från kriget. Hovrådet Otto von Rechenberg lät i slutet av 1700-talet uppföra ett hus på tomten, och tio år senare övergick även det till gymnasiebruk. Senare verkade där telegrafkontor, navigationskola och sist före kriget polisinsättning. Statsfogden Theodor Tulander och hovrättskanslisten Anders Wilhelm Hipping har haft sina bostäder i huset. Den del av huset, som låg närmast Karjaportsgatan, utplånades dock under kriget och endast vissa delar av gårdssidan finns kvar.

Resten av kvarteret har tillhört släkten Thesleff. Huset vid Gråmunkegatans hörn, **Karjaportsgatan 12**, är kvarterets äldsta. Det ombyggdes efter eldsvådan år 1834 av generalmajor Alexander Amatus Thesleff. Senare övergick huset i arv till sonen Nicolai Thesleff och vidare i släkten till godsägaren Woldemar Thesleff. Under åren 1887-1896 verkade finska flickskolan i huset. På 1930-talet fanns det i huset eller i dess sidobyggnad Greta Valvannes hembageri och kafé "Karjaportti" samt Alma Kontros damfrisering. I andra våningen hade släkten Thesleffs Kavantholmska gren sitt stadskvarter. Senare bodde

där professor Andrej Rudnev, musikpedagog och expert på slaviska språk. Efter kriget har hörnhuset höjts med en våning och balkongen mot Karjaportsgatan har avlägsnats.

Rechenberg hade år 1790 köpt tomten Karjaportsgatan 14 av handlanden Carl Wulffert. Tomtens tidigare ägare på 1700-talet hade varit handlanden Joh. Ignatius, handlanden Joachim Sutthoffs arvingar, tullförvaltaren Justus Joh. Ludvig och stadssekreteraren Karl Fredr. Krompein. På 1600-talet ägdes tomten av familjen von Hollen. Enligt vissa uppgifter skulle även köpmannen Herman Bruns ha haft sitt hus på detta ställe på 1600-talet.

Före Thesleffs tid hade tomten Karjaportsgatan 12 på 1600-talet tillhört borgmästaren Herman Harrius, som sålde den till sin svärson titulärrådet Peter Thesleff. Mellan denna tomt och Karjaportsgatan 14 fanns då ännu en liten tomt, som på 1600-talet ägdes av rådman Reinhold von Hollen, på 1700-talet av kollegieassessor Johan Zagel, efter honom av änkefru Helena von Kuhlman och i början av 1800-talet av urmakaren Johan Aquilander. Även den tomten övergick i släkten Thesleffs ägo och förenades med granntomten.

Franciskanerklostrets plats

Nu har vi redan nått Gråmunkegatan, *Krasnoflotskaja ulitsa*. Vi känner historiens vingar susa över oss, ty det var just här som franciskanerklostret grundades omkring år 1400. De sista anspråklösa resterna av klostret kunde man ännu före kriget finna på tomten **Karjaportsgatan 10**, alltså hörntomten på högra sidan efter gatukorsningen, men nu finns det ingenting mera att se ovanför jordytan. Men man kan bara föreställa sig vad som kan finnas under jorden. I utgrävningar redan på finska tiden lär det ha kommit fram underjordiska gångar och kammare samt skelett i full rustning.

Löjtnant Johan Philip Jaenisch lät år 1791 uppföra ett stenhus på kloster-tomten. Huset stod kvar ända till kriget, men fick då stora skador och revs ned av ryssarna. Det hus vi i dag ser på tomten är en kopia, byggd av ryssarna år 1991; fasaden är nästan identisk med Jaenisch' hus med balkonger och allt, men gårdssidan och rumsindelningen skiljer sig från förebilden.

Efter Jaenisch' tid hade huset inrymt rysk soldatskola, rysk folkskola och rysk ingenjörssstyrelse. Under självständighetstiden fanns i huset länsmanskontoret. Direktör Eero Hirvima, hovrättsrådet Olof Lindeman, arkitekt Juhani Viiste samt polis-kommissarierna Vilho Vesterinen och Vilppu Voutilainen har bott i huset.

Hackmans sockermagasin och rysk prästgård

Följande hus på gatans högra sida är ingen bostadsbyggnad. Det kallas

allmänt Hackman & Co:s sockermagasin, men i själva verket hade det år 1938 övergått i Finska Socker Ab:s ägo. Magasinet uppfördes år 1924 på tomten **Karjaportsgatan 8** och var planerat av den stora wiborgsarkitekten Uno Ullberg. Honom får man tacka för byggnadens harmoniska utseende, vilket gör att den inte alls störande skiljde sig från grannskapets värdiga bostadshus. Magasinet sträcker sig genom hela kvarteret ända till Norra Vallgatan så att sockerbilarna kunde köra igenom gården, vilket antagligen gjorde trafiken smidigare och mindre störande. Porten mot Karjaportsgatan är mäktig.

Sista tomten på högra sidan före Vattenportsgatan hade adressen **Karjaportsgatan 6**. Där står ett gult tvåvåningshus med fasadtriangel och hörnbalkong. Siffrorna i balkongräcket uppper husets byggnadsår 1799. Ägaren och byggherren var affärs-mannen Jakob Lundh och planeraren guvernementsarkitekten Johan Brockman. Vissa ändringar i husets utseende gjordes dock år 1836.

Jakob Lundhs bolag "Jakob Lundh & Co" ägde flera sågar och fabriker samt idkade krögeri- och byggnads-verksamhet. Bolaget byggde bl.a. det nya stadshuset under åren 1795-1797. Tiderna var dock dåliga - när skulle de inte vara det - och Lundh & Co gick i konkurs år 1811. Jakob Lundh själv hade dött redan år 1808. Från år 1812 tjänstgjorde fastigheten Karjaportsgatan 6 som rysk prästgård i närmare nitio års tid innan även denna fastighet övergick i Hackman & Co:s ägo.

Till gårdens invånare efter Lundh hör givetvis en lång rad ryska präster, varav kan nämnas prostarna Loginoffsky och Vinogradoff. Även general Tuntzelman von Adlerflug bodde i huset på 1800-talet. Under Hackman & Co:s tid hade bl.a. kontoristen Onni A. H. Kosunen, disponent Uno Kõlhi, prokurist och direktör Väinö Pynninen med hustru Edla, läkaren N. R. Roschier och lantmätaringenjören Sillman sina bostäder i huset. Finska Socker Ab hade i slutet av 1930-talet sitt kontor i huset samt tjänstebostad för sockermagasinet förvaltare Otto Suhonen. Under krigstiden påträffas ännu lastbilschauffören Oskari Kä-härä.

Gråmunkeklostret i Wiborg blev inte långvarigt. Gustaf Vasa införde reformationen i riket och konfiskerade klostrens förmögenhet. En del av byggnaderna på tomten Karjaportsgatan 10 revs redan på 1540-talet, men resten fick stå kvar och förvittra i tvåhundra års tid i sekulariserat bruk som stall och spannmålsmagasin innan staden lät riva ruinerna på 1740-talet. Tomten övergick först i borgmästaren Frans Reineckes och sedan löjtnant Johan Philip Jaenisch' ägo.

Tomten Karjaportsgatan 8 hade givetvis sin historia redan före sockermagasinet. Under medeltiden hade den tillhört franciskanerklostrets område. På 1600-talet innehades den av köpmansläkten Saels och på 1700-talet hade köpmannen Henrik Dannenberg ett stort hus på tomten. Efter Dannenberg innehades gården av köpman-

Varje student och doktor
går i en hatt
från Wahlman

grundad i Wiborg 1901

Museoala Sofiagatan 5

HELKAMA

Karjaportsgatan i hörnet av Gråmunkegatan. Till vänster "Pirunkirkko" och Handelsgillet hus, till höger ryssarnas kopia av Jaenisch'hus. (foto Emer Silius)

nen Herman Dykander, sedan av köpmannen Joachim Sutthoff och efter honom kommerserådet Gustaf Johan Heyno. År 1859 kom fastigheten i kommerserådet Johan Friedrich Hackmans d.y. ägo, men övergick några år senare till Hackmans svärson överstelöjtnant Wilhelm von Koskull. Hans arvingar avstod från fastigheten år 1896, varefter den ägdes först av Oy Torkel och sedan av konsul Eugen Wolff. Under denna tid bodde apotekaren Verner Relander, banvakten Viktor Nordberg samt familjerna Tenhunen och Vikstedt i huset. I Hackman & Co:s ägo kom tomten i början av 1920-talet, varefter de gamla byggnaderna revs och sockermagasinet uppfördes. Tomten Karjaportsgatan 6 hade före Lundhs tid på 1600-talet tillhört handelsupplysningsmannen Rötgert Cass. Huset på tomten förstördes av eldsvådan år 1793. Det är möjligt, att denna tomt ägdes före Lundh av handlanden Peter Istomin.

Nu har vi alltså på högra sidan av gatan nått Vattenportsgatan. Men förrän vi går vidare, tar vi några steg tillbaka och granskar tomterna på Karjaportsgatans vänstra sida.

Pirunkirkko

Mitt emot klostertomten i hörnet av Gråmunkegatan, adress **Karjaportsgatan 9**, står fortfarande "Pirunkirkko" (djävulskyrkan), byggd år 1898. Orsaken till husets speciella smeknamn är väl dels byggherrens, stadens utskänkningsbolag, och dels husets ovanliga arkitektur med hölmtorn och gaveltrianglar. Bolaget och dess restaurang upphörde med sin verksamhet år 1920, och staden hyrde ut huset till Wiborgs skyddskår, som hade sin stab där ända fram till kriget.

Genast efter Pirunkirkko stöter vi igen på en huskopia, nu på tomten **Karjaportsgatan 7**. Där har ett över hundraårigt trähus ersatts med en ny version i sten, vilken till det yttre mycket liknar det gamla, om nu är storslagen och blundar för vissa detaljer. Den gamla byggnaden, som hade vanskötts sedan kriget och var i uselt skick, revs år 1988. Huset ägdes av Handelsgillet i Wiborg, som år 1923 hade köpt det av kommerserådet Wilhelm och fru Alice Hackman och inrett där en stilig och trivsamt klubblokal med egen restaurang. Kommerserådet Hackman hade tidigare själv bott i huset med sin stora familj. Hans dotter, änkedoktorinnan Alice Thesleff, och hans son, forstmästaren och bergsrådet Henry Hackman, hade också haft sina egna bostäder i huset. Vidare nämns bland husets invånare konsul Edvin Ekström, en av Hackman & Co:s direktörer.

Under första världskriget hade huset tjänstgjort som krigssjukhus och därefter som livsmedelsnämndens kansli. Numera tjänar huset som mötessal för Jehovas Vittnen.

På gårdsidan står ett gammalt stenhus, vars höga och branta tak på-

minner om en medeltida kyrka. Taket är dock av mycket senare härkomst än huset och har tillkommit efter kriget. Tidigare var huset en anspråklös gårdsbyggnad med lågt sadeltak. Huset är sannolikt byggt i slutet av medeltiden. Då stod det inte på bakgården, utan vid en tvärgata nära stadens äldsta rådhus. Den person, som då ägde huset, hörde inte till de minst bemedlade i staden.

Huset på berget

Efter Handelsgillet hus ser vi igen en ödelagd tomt. Gården **Karjaportsgatan 5** har nära nog i sin helhet försvunnit från stadsbilden, endast en liten flygel på berget mot Vattenportsgatan finns kvar. Mitt på tomten kan man se en stentrappa, som inte leder någonstans. Huset var byggt i slutet av 1700-talet av affärsmannen Jakob Lundh, som hade köpt tomten av handlanden Peter Istomin. Tidigare hade tomten tillhört familjen Wulfert. Efter Lundhs obestånd hamnade fastigheten i början av 1800-talet till kollegierådet Peter von Gerschau, och från år 1815 framåt träffar vi även här kommerserådet Gustaf Johan Heyno. Efter Heynos död sålde arvingarna huset till kommerserådet Johan Friedrich Hackman d.y., men redan år 1865 gick fastigheten i Hackmans andra svärsons ingenjörkapten Carl August Ekströms ägo. Efter änkefru Aline Ekströms död år 1918 övergick fastigheten först till direktör Valdemar Björkstén och senare till ingenjör Carl Gustaf (Charlie) Wolff, svensk konsul i Wiborg.

Alla ovannämnda personer, förutom kanske Lundh och Hackman, har även bott i huset. Vidare har där bostäder byggts av ingenjör Juho Toivo Lehmusto, konsul Peter Starckjohann och ingenjör Eric Widholm med sin byggnadsfirma, samt tidigare handlanden Henrik Dittman. I ett gammalt saltmagasin hade frimurarelogen Tyrgils sin lokal.

Nu har vi även på denna sida kommit till Vattenportsgatans, *Ulitsa Vodnoj Zastavy*, hörn. Vi kastar en blick till vänster för att beundra Wiborgs vackraste gatuvy. Den är ännu i dag betagande med det gamla klocktornet i bakgrunden.

Tomten Karjaportsgatan 9 hade före staden tillhört vicepresidenten för Wiborgs hovrätt, Georg Palmroth, och före honom släkten Jaenisch, bl.a. kollegierådet Christian Jaenisch på 1800-talet och köpmannen Abraham Fredrik Jaenisch på 1700-talet. På 1600-talet ägdes tomten av handlanden Märten Mums.

Huset på tomten Karjaportsgatan 7 hade kommit i Hackmannens ägo år 1837, då kommerserådet Johan Friedrich Hackman d.y. köpte det av sin svärfar statsrådet Nikolaus Jaenisch. Före Jaenisch på 1700-talet hade tomten tillhört kollegierådet Magnus Orraeus, före honom handlanden Christian Sesemann och på 1600-talet köpmannen Hans Schlegel.

Huset på berget på tomten Karjaportsgatan 5 härstammar enligt

vissa uppgifter från 1600-talet eller är ännu äldre. Det är nog ombyggt efter kriget och det är svårt att säga om någonting är kvar av det ursprungliga. Som fastighetens ägare på 1600-talet nämns rådmansänkan Elin Frese, rådmannen Henrik Scharbou, stadskirurgen och -barberaren Johan Jost Kirchoff och tullinspektorn Henrik Gudrath.

På 1600-talet var den branta Vattenportsgatan försedd med trappor för att underlätta klättrandet upp för backen. Grannsämjan var inte alltid den bästa; rådstuvuprotokollen berättar om långa rättsprocesser om en källarränna, som ledde från hus till hus och fyllde källarna med vatten. Inblandade var åtminstone Reinhold von Hollen, Arvid Forstadius, Antoni Rosenbröijer, Henrik Sutthoff och Christian Vinberg.

Efter Vattenportsgatan

Genast efter gatukorsningen på vänstra sidan står ett hus, som ser alltför modernt ut för att passa in i sin omgivning i den förnäma Fästningen. Trevåningshusets nedre del är nästan fyrkantigt, men huset har en flygel, som följer Vattenportsgatan uppåt. "Talo-Oy Karjaportinkatu 3":s hus blev färdigt just före kriget år 1939. Det hade planerats i funkisstil av byggnadstekniker Eino I. Fahlenius, och endast taket har genomgått ändringar sedan kriget. Adressen är **Karjaportsgatan 3**.

Huset blev knappast helt bebott före kriget, men åtminstone byggnadsentreprenören Antti Alanne och godsförvaltaren Väinö Krannila har hunnit bo där.

Sista huset på vänstra sidan före Biskopsgatan, **Karjaportsgatan 1**, är en lång gul trevåningsbyggnad med klassisk prägel. Under självständighetstiden var huset känt som Wiborgs rådstuvurätt, men dessförinnan hade det i över hundra års tid tjänat hela Wiborgs län som länsstyrelse och landskansli. Fastighetens mest kända ägare var dock köpmännen Johan och Philip Weckrooth, far och son, varav den förstnämnde köpte huset år 1738 och den sistnämnde förlorade det till kronan i sin konkurs år 1793. Det här var alltså Weckrooths "tredje" hus, det hus som kejsarinnan Katarina II aldrig besökte. Husets äldsta delar härstammar från 1600-talet, men ändringar har senast gjorts år 1889.

Även under rådstuvutiden fanns det några bostäder i huset. I hörnet mot Biskopsgatan bodde först sundhetspolisen Paul Antonoff och senare hans efterträdare hälsovårdsinspektören J. A. Gustafsson. En tid var stadsfogdekantoret inrymt i huset.

Ur vägen för det nya funkishuset Karjaportsgatan 3 revs ett gammalt envåningshus, vars höga stenhot mot Karjaportsgatan inrymde en valvförsedd källare. Huset var byggt i mitten av 1600-talet av köpmannen Henrik Sutthoff. Efter honom ägdes huset av rådmannen Jakob Boisman. Senare har huset

på 1700-talet tillhört familjerna Thile och Tesche samt titulärrådet Krist. Fredr. Brandt. På 1800-talet ägdes det av översten Philips, köpmansänkan Elisabeth Jaenisch och efter henne av grosshandlaren Abraham Keldan, delägare i bolaget Keldan & Heyno. Efter Abraham Keldans död år 1854 innehade änkefru Henriette Keldan huset nästan till följande sekelskifte, då det övergick till konsul Eugen Wolff. I huset har även målarmästaren K. M. Karlsson bott och där verkade plåtslagaren och maskinreparatören A. Helenius.

Tomten Karjaportsgatan 1 tillhörde på 1600-talet Erik Jespersson Lilliesköld, vars arvingar sålde den till rådman Erik Hansson. Följande ägare var fältskären Christ. Anton Rugeröd och efter honom befallningsman Brotherus.

Karjaportsgatans slut

På högra sidan av gatan har vi vid Vattenportsgatans hörn tomten **Karjaportsgatan 4**, som sträcker sig genom kvarteret ända till Norra Vallgatan. Det befintliga fyrvåningshuset, vilket kommerserådet Wilhelm Hackman och fru Aline Hackman lät uppföra år 1897 och vilket är ritat av arkitekten Fredrik Thesleff, vänder sin fasad mot Norra Vallgatan och gårdsdelen mot Karjaportsgatan. En liten gårdsbyggnad mot Karjaportsgatan förstördes i kriget. Husets invånare använde som sin adress Norra Vallgatan 11. Här kommer en förteckning över kända invånare på 1900-talet (ingalunda uttömmande): fru Mathilda Andersin, f. Simberg; köpmannen P. A. Arviala; överstelöjtnant C. Björklund; dipl.ing. Birger Boström; hovrättsrådet Wilhelm Brunou; prokurist Gösta Dahlbäck; änkegeneralskan Julie von Dehn f. Hackman; direktör Nic. Ertman; överläkare, professor Valdemar Granberg; bankdirektör, friherre Sebastian Gripenberg; kommerserådet Fredrik Hackman; forstmästare, senare bergsrådet Henry Hackman; apotekaren A. Harjanne; direktör Uno Lindblom; ingenjör Pulkkinen; änkedoktorinnan Alice Thesleff f. Hackman; direktör Thron A. Wager; direktör, senare kommerserådet Harry Wahl (han med violinerna) samt hovrättsrådet Arthur Emil von Weissenberg. V. Stening hade snickeriaffär i huset samt service av frisörartiklar. I gårdsbyggnaden bodde packmästaren A. Eerikäinen.

På högra sidan vid Biskopsgatans hörn ser vi ett snyggt litet tvåvåningshus, i vars hörnbalkong syns bokstävorna "HVL" och årtalet 1785. Detta uppger byggnadsåret och förtäljer att byggherren var handlanden, stadsöverhuvudet Henrik Vilhelm Lado. Huset, som bär adressen **Karjaportsgatan 2**, är dock mera känt p.g.a. det gästgiveri, som italienaren Giovanni Motti och hans familj drev där under sex decenniers tid på 1800-talet. Mottis gästgiveri var på sin tid stadens bästa, rummen var rena och maten god; dessutom var läget mitt emot Slottet ypper-

ligt redan för utsiktens skull. Fru Sara Motti, f. Virolainen, nedkom med ett tiotal barn, varav i synnerhet dottrarna underhöll gästerna med musik och konversation eller guidade dem på stan och i Monrepos. En av gästerna, kompositören Mihail Glinka, har fått en minnesplatta på ytterväggen.

På 1860-talet sålde Mottis arvingar huset till köpmannen J. H. Stünkel, som lät bygga ett större hus mot Norra Vallgatan och kanske kapade av en liten bit av byggnaden. Sedermera övergick fastigheten till arkitekt Edward Dippell och efter honom till köpmannen Andrej Nikitin. Invånare i den förra hotellbyggnaden har varit bl.a. friherre Berndt Aminoff, rådmann Walter J. Backman, direktör M. G. Beläjeff och doktor Heiseler.

Tomten Karjaportsgatan 4 har på 1600-talet tillhört köpmannen Christian Vinberg och på 1700-talet köpmannen Johan Sesemann och hans sväger handlanden Abr. Alfthan. På 1800-talet bytte tomten ägare flera gånger: först ryttmästaren, baron Rautenfelt, sedan kollegierådet Johan Thesleff, änkeöverlöjtnantskan Natalia Haveman, stadsfogden Theodor Tulander och från 1870-talet framåt Hackman & Co. På tomten har tidigare funnits ett L-format hus, vilket antagligen härstammade från Sesemanns tid.

Tomten Karjaportsgatan 2 har inte alltid haft fri utsikt mot Slottet. Ännu på 1600-talet fanns det mellan tomten och stadsmuren ännu ett kvarter; där bl.a. rådmann Hans Schmidt och slottsbevallningsman Henrik Jönsson hade sina gårdar.

Nu har vi kommit till Biskopsgatans, *Podgornaja ulitsa*, hörn. Här tar Karjaportsgatan slut. Norra Vallgatan kommer från höger och fortsätter i en vid bäge förbi Hackmans stliga huvudkontor mot Tyrgils Knutssons torg. Men vi går inte längre; vi skyndar oss tillbaka till Salutorget och till den väntande bussen.

Källor:

Gunnar Ekströms manuskript: Karjaportsgatan (1969); Sten Ekblom & C. F. Sandelin: Ett handelshus i Wiborg (1991); Herman Hultin: Historik över Handelsgillet i Wiborg åren 1887-1937 (1937); Gabr. Lagus: Ur Wiborgs historia (1893); Sven Hirn: Gustaf Gustafsson kävelyllä Wiipurissa 1899, material från Wiipurin Sanomat 1899 (Wiipurin suomalaisen kirjallisuusseuran toimitteita n:r 11, 1996); Sven Hirn: Strövtåg i österled (1963); Petri Neuvonen: Viipurin historiallinen keskusta (1994); Viljo Nissilä: Viipurin kadunnimet (Viipurin suomalaisen kirjallisuusseuran toimitteita n:r 5, 1982); Viljo Nissilä: Viipurin koulut (Viipurin Kirja 1958); J. W. Ruuth: Wiborgs stads historia (1903-1906); J. W. Ruuth, Aimo Halila, Erkki Kuujo m.m.: Viipurin kaupungin historia I-V (1974-1982); Wiborgs telefonkataloger 1929, 1939 och 1943; Juhani O. V. Viiste: Viihtyisä vanha Wiipuri (1943); egna iakttagelser och slutsatser.

KUUSAKOSKI

Grundad i Wiborg 1914 – åter här

Tjugotvå resor till Viborg

under 65 år med vapen, penna och munväder

Per Erik Floman

Den 13 mars 1940 hade luftvärnets underofficersskola exercis på en gatstump bakom nuvarande Forsby sjukhus i Helsingfors, Kottby. Det blev en kort paus och några av oss stack oss in på en kafésylta för en kopp surrogat. Radion var påkopplad och där lästes just då upp nyheten att vinterkriget var över och att vi förlorat Wiborg. Det var en fruktansvärd dag. Tanken att aldrig återse sin hemstad var bedövande. Och detta gällde ett stort kollektiv, en hel landsdels befolkning.

Efter krigen visade det sig att en del wiborgare inte, även om det bleve möjligt, ville återse staden utan bevåra det vackra minnet intakt. En annan del, och till dem kom jag att höra, ville se eländet och följa utvecklingen.

Det som katalyserade mitt återvändande var Wiborgs återerövring i augusti 1941. Jag var med då, och det skulle visa sig att jag inte kunde slita mig ifrån "hembesöken". Eftersom många av mina 22 resor varit ganska unika ville redaktionen för WN ha en artikel härom. Jag ska försöka dra min historia i någorlunda korta drag.

Tillbaka!

Jag hade hunnit vara civil i tre månader när telefonen ringde den 16 juni 1941 med ny inkallelseorder. Nästa krig var att vänta och jag hamnade i It.Psto 1, en högkvarteret underställd mobil lv.sektion. I motormarsch för vi till fronten när Wiborgs återerövring förbereddes. Vi låg i Tali invid infanteriets förbandsplats och jag såg bakom skogsranden det väldiga grusmoln som följde på ryssarnas sprängning av järnvägsstationen i Wiborg. Den 29 intogs staden och följande morgon sände min kommandör en patrull till fots för att rekognosera fram placeringen av våra batterier, som skulle överta luftförsvaret för broarna kring staden. Jag hörde till denna patrull.

Vid Kivisilta var enda sättet att komma över att nappa en gisten eka. När vi passerade Sorvali uppsökte jag min fars övervuxna grav, bland öppna och plundrade grannar. Slottsbron var också sprängd så vi gick över en pontonbro från Tervaniemi till tullmagasinen. Vid ändan av bron låg en tulljournal som fungerade som "gästbok" – gud allena vet om och var den finns bevarad. Jag var i tillfälle att uppsöka släktens ödelagda hem, varav vårt vid Torggatan stod i ruiner. Hos morbror Runar Gräsbeck hade det bott 4–5 familjer. På ett bord stod en oavslutad måltid med löjor på fatet. I sängkammaren fanns de ursprungliga möblerna i masurbjörk kvar och på ett fönsterbräde låg ett familjefotoalbum, guldsmed Aarnes.

Följande dag körde mitt stabsbatteri i ställning på Papulaberget invid det hopknycklade, raserade Pilipuu-tornet. Vid en vandring ner mot Huusniemi upptäckte min fältväbel i sista minuten 21 pansarvagnsminor. Den korta vecka som vi tillbragte i Wiborg var en överväldigande upplevelse.

Min mor, som var anställd vid Sparbanken i Wiborg, var evakuerad med denna. Efter erövringen visade det sig att mängder av deras kunder sökt sig tillbaka till Karelen och banken beslöt att flytta tillbaka. De anställda hade ju alla förlorat sina hem och erbjöds nu både logi och arbete. 32 000 wiborgare följde exemplet. Flyttningdagen var för min mors del valborgsmässoaftonen 1942. Mina två bröder och jag hade ordnat permission, följde henne och installerade henne i det nya hemmet. Bankdirektör Elizur Holm ställde vänligen en bostad till hennes förfogande, 10 meter ifrån det förstörda hemmet, med samma utsikt mot svenska kyrkan, där hennes far ju varit kyrkoherde. Hon kom att bli den enda ur vår klan som flyttade tillbaka

1941: Den sprängda järnvägsstationen

– för att i juni 1944 ånyo förlora sitt hem.

Sommaren 1942 tog min hustru Eva en ledig vecka och jag permission. Vi tog cyklarna med oss och jag blev i tillfälle att visa både Wiborg och dess omnejd med villaområden åt henne. Kontrasten mot vårt första gemensamma besök med sjunde-januarihal 1939 på Rådhuset var tämligen påfallande.

Detta var mina tre första viborgs-resor, om man nu kan kalla dem så, företagna i martialiska tecken.

Presentationerna för barnen

Efter krigen var stämningen dyster och hotfull och det var inte att tänka på att återse hemstaden. I detta skede märktes de ovannämnda skillnaderna i de evakuerades attityder. Men jag var besatt av ett oemotståndligt behov av att visa Viborg för våra barn, att visa vem jag egentligen var och hur jag vuxit upp i den wiborgska miljön.

Detta blev realiserbart först 1959 och då bara genom att åka buss till Leningrad och utnyttja en kort paus i Viborg. Jag bokade en sådan resa med vår äldste son Peter och vår dotter Karin gjorde färden med en kamrat. Visningen skedde i sprängmarsch, staden var i ett eländigt skick och det var otänkbart att få stanna vid kyrkogården. Det ständiga kontrollerandet och de allestädes närvarande kalaschnikovarna skapade en underlig, tryckande grundkänsla.

När min fru och jag genomförde nästa färd, även den med buss till Leningrad, med mellersta sonen Martin och fyra kusiner i bagaget, var stämningen lite lättare. Vi fick stanna upp en kvart vid gravarna. Den petroskoiiska "guiden" gav till min överraskning mikrofonen åt mig vid infarten till Viborg. Han visste ju ingenting om staden, men sade att "herra ker-too teille Viipurista". Jag gjorde det så skonsamt som möjligt, men med i bussen var sju utlänningar och för dem drog jag på engelska en ordentligt smaksatt politisk betraktelse, varav guiden inte begrep någonting.

När turen år 1969 kommit till den yngste sonen Erik var läget igen lite smakligare. Vi gjorde resan med egen

bil, med följde min kusin Tor Gräsbeck och hans fru. Vi rörde oss relativt fritt men var hela tiden påpassade t.ex. med fotograferandet. Vid avfärden över Vaalimaa råkade vi ut för rigorös tullkontroll, tyvärr välmotiverad ty bilen framför oss hade haft 17 ikoner under golvmattan. Vid det här laget hade fars gravsten försvunnit och inte långt ifrån satt några poligubbar och söp vid en brasa ...

Dessa tre plus tre resor betydde för mig att jag kommit över smärtgränsen, dock icke vreden över Finlands orättmätiga öde. Men nu tog lusten att kämpa emot lögnerna – historieförfälskningen – makten i mitt sinne. Jag beslöt att försöka berätta om Wiborg genom att skriva, hålla föredrag och förevisa staden och målgruppen var föreningar, tidningsläsare, radiolyssnare m.fl., vare sig jag var deltagare, reseledare eller självutnämnd ambulering ambassadör för den wiborgska saken.

Med vänner och som gäst

De fyra följande viborgsbesöken blev både ordinära och ovanliga. 1979 passerade jag stan med min maka på genomresa till Moskva och minns inte just annat än den regntunga kvällspromenaden nära järnvägsstationen, där en besviken svartabörshaj inte lyckades sälja oss rubler. 1981 deltog vi i Handelsgillet i Wiborg fina sällskapsresa. En pittoresk detalj: vår yngste son hade försökt göra arrangemangen perfekta, vilket inkluderade svensk service. Vid tullen var vi beredda på trakasserier med kappsäckarna, men den galonerade tullofficeren önskade inte ens inspektera resgodset utan visade oss vidare med de svenska orden "d' e bra!"

Ingen svensk guide kunde uppbringas så de importerade en vacker flicka Lara från Leningrad, vilken kunde danska, men inte visste att Wiborg existerade i sinnevärlden. Ingen skada, vi kunde ju vår läxa själva. Men regimen var ännu så hotfull att när jag på slottet försökte protestera mot fru chefens lögn om Wiborgs befrielse från fascisterna, och insisterade på att dess historia började 1293 och inte 1944 så var det mycket nära att jag åkt

dit. Det var bara att hålla käften.

1986 gjorde jag bekantskap med be-greppet linjebuss, en bekväm lösning vid tullarna. Det var för resten från Villmanstrand, som vi anträdde färden med min i Sverige bosatte svåger. Jag strävar alltid att inkomponera denna stad i resorna genom att den unika miniatyrmodellen ger outsiders en så god helhetsbild, som hjälper dem att

smälta detaljvyerna på ort och ställe.

Nästa färd skedde 1987 med två danska vänner, båda hemma från det danska Viborg. Vi "gjorde" både Viborg och Leningrad och det var värmande att se deras intensiva intresse för vår historia och även att upptäcka nya vyer som de fotograferat och som inte väckt ens uppmärksamhet tidigare.

1942: Lyceisterna Floman vid skolans ruin

1959: 13-årige Peter på väg upp för Vattenportsgatan

Födelsedagskalas på hemmaplan

År 1990 fyllde jag 70 år. Min familj uppvaktade mig med en särdeles personlig och uppskattad gåva: att med hela min klan göra en ordentlig utfärd till Viborg, 3 dagar och 2 nätter, och dess omnejd. Det var perestroikatider så resespecialisten, sonen Erik hade ordnat tillstånd och specialfordon för att besöka sommarparadiset Rauhahti 15 km från staden, en verklig sensation.

Det var första gången för barnbarnen, som nu fick en järnranson av Finlands historia och många spännande upplevelser. Vi bodde på Drushba och den första kvällen var det en megatillställning med festklädda kypare kring dignande bord i kabinett. Landsutfärden, där vi fritt fick röra oss i naturen under flera timmar, blev fin. Ett par gubbar metade vid stranden och frågade sonen om far hans varit fiskare eftersom han bott vid stranden. Njet. Intourists minibuss var en Chevrolet, chauffören och guiden hade ingen aning om trakten och gav oss vänligt fria händer.

Vi kunde sålunda göra återfärden till Viborg via de knaggliga vägarna till Kotaniemi, Keihänsniemi och Lihaniemi där det var nog så svårt att känna igen de områden där ett hundratal villor i tiden ståtade på vackra tomter.

Med media: YLE och New York Times

En verkligt speciell resa med övernattnings gjorde jag med ett team från Rundradion. Det gällde en programserie ledd av den talföre och beläste Hannu Taanila. Serien hette "Kun

Euroopasta tuli Eurooppa" (då Europa blev Europa). Det visade sig vara mycket förtretligt att den i tidningarna aviserades utan underrubriker, varigenom viborgsintresserade inte visste av att de skulle knäppa på.

Teamet, som i ösregn under två dygn pratade in ca åtta timmar band, delades i två grupper, en reporter med Juha Lankinen, allvetande arkitekt, och "ryhmä Floman" med riksantikvarien C.J. Gardberg, författarinnan Kaari Utrio och en reporter som medlemmar. Det skulle föra för långt att rapportera om dessa intressanta timmar, så jag inskränker mig till en episod. Det var de tider när Gorbatsjov störtats och det var på modet att vräka omkull statyer i Ryssland. De viborgska huliganerna ville inte vara sämre så de försökte sig på Yrjö Liipolas pojke med björn i Torkelsesplanaden, men den var för tung. Däremot lyckades de få omkull Mäntynens 4,5 meter höga älg, vars ena horn hade brustit. Så när jag skulle visa upp monumentet var där ingen älg, den var på verkstad för svetsning. – Vi hörde även att den hemska Leninstatyn på Rödabrunnstorget skulle flyttas till det nya, ryska Östviborg, Kelkkala, men därav vart tills dato intet.

Jag har i min värjo ca tre timmar kassetprat, som jag hann prestera på den resan. De spelades upp i radion, men som sagt under misslyckad rubrik.

I januari 1992 blev jag uppringd av Utrikesministeriet. De hade besök av hr redaktör William Smith från New York Times och denne bad om en beledsagare till Viborg med önskan om introduktion av det gamla i staden. Vi har ingen sådan person, sa UM, och inte heller budgetmedel att uppfylla NYT:s önskan. Jag erbjöd mig naturligtvis genast att ställa upp, gratis, och fick då uppleva två inten-

siva dagar med den trevliga "Bill", som arbetat 5 år i Moskva och kunde bra ryska. Jag behöver inte säga att jag i minst ett dussin timmars monologer gjorde mitt bästa för att "sälja Finland". Han hade en fin hyrbil till förfogande och bjöd på kalaset.

Resultatet av besöket var tre artiklar i N.Y. Times med bilder även av min ringhet. Det må nämnas att Älgen var på plats igen, men hade ännu ett slags papiljotter, vedklabbar, i hornen för att hålla ihop svetsfogarna. Bills artiklar var inte särskilt filosofiska, de var anpassade till några miljoner amerikanska läsare med intressen för alldeles andra aspekter av tillvaron än vad en av de våra får i tankarna när han talar om det förlorade Karelen.

Tre klubbar på grundliga visiter

Jag är en av tolv tenniskamrater, varav en var min avlidne kusin Tor Gräsbeck. Vi två wiborgare uppmanades 1993 att ordna en resa till tennisplanerna i Viborgstrakten, i praktiken Huusniemis, Lihaniemis och Rauhahtis övervuxna arenor. På tennisplanen växte ett femtiotal granar, som nu vid 50 års ålder var höga som stenhus. Det var mycket svårt att upptäcka själva planen, men det lyckades.

Vid någon av dessa resor tappade jag bort orienteringen på Sorvali gravgård. Det visade sig att man dragit landsvägen tvärs igenom och jag fick göra den hemska upptäckten att min fars och 6 andra släktingars gravar låg och ligger under en lokal busshållplats.

Två år senare var det min res. oficerskurs, 1. It.RUK med damer, som via miniatyrmodellen och fin supé på Imatra statshotell gjorde en tämligen fullständig inventering av hemstadens sevärdheter. Kollegan Leo Tuderman, "född på köksbordet i Wiklundskas hus", kunde visa på sina förfäders hus i die Festung.

Samma år 1995 guidade jag med ungefär samma program en företagsledarklubb med fruor. Det pittoreskastet minnet från denna resa var lunchen på Runda Tornet. Vi hade 4 bord och jag beställde en hela rödvin per bord, vilket de ej hade i lager så de serverade oss vermouth i stället. Med s.k. "hevosmakkarara".

Petri-Pauli kyrkas 200-årsjubel

De svenska och tyska församlingarnas kyrka från 1799, som krigen utsatte för förödmjukelse och vanvård, firade i juni 1999 sitt 200-årsjubileum. Efter att ha varit häststall och Röda Flottans matrosklubb hade en ingermanländsk ev. luth. församling lyckats få kyrkan till sin disposition och som vi vet har

den med finsk hjälp renoverats och är i full användning.

Församlingen hade låtit förstå att det vore festligt om någon från de ursprungliga församlingarna kunde komma till jubileet och där hålla ett tal på svenska och tyska till jubilarerna. Det blev undertecknad som fick uppdraget och jag raggade upp 64 f.d. församlingsmedlemmar (eller deras barn) i en doubledecker. Vi mottogs som hedersgäster. Jag hade låtit översätta talet till finska och ryska och pappret fanns i bänkarna. Att stå på koret i sin gamla kyrka och tala till församlingen var nog en av de största emotionella upplevelser jag varit med om. Sällan har jag vägt mina ord på sådan guldvåg.

Ceremonin slutade med att två av mina kusiner och jag överräckte ett porträtt av min morfar Sune Gräsbeck, den svenska församlingens första herde, med mässingsplakett på fyra språk. Vid våra besök checkar vi alltid att den är på plats i sakristian, bidragande till att ge de nutida kyrkbesökarna en uppfattning om vad här tidigare förevarit.

I detta sammanhang kunde jag kanske nämna om två viktiga resor, som jag på grund av förhinder respektive sjukdom fick avstå ifrån: invigningen av den fina utställningen "Det svenska Wiborg" på Slottet 1996 samt något år tidigare Svenska Klubbens i Helsingfors stora viborgsfärd. Jag hade i månader förberett ett minutprogram som ett slags diplomarbete och vart oerhört besviken över att ett tillfälligt virus i örats balansorgan tvingade mig stanna hemma. Tre stand-ins, alla wiborgare, skötte jobbet utmärkt.

De fyra sista visningarna

Denna ärevärdiga tidning fyllde 1999 100 år. Jag hade drabbats av en synskada och fått lov att abdikera från chefsredaktörsposten. Ett ungt team med min son Erik i spetsen tog över för ett par år. Med dem gjorde vi i en Achtsitzer en "topografisk checkningsresa", d.v.s. jubelnumret skulle innehålla en stor karta jämte beskrivning av ett 70-tal sevärdheter och tillsammans gick vi igenom hela detta register. En glad, meningsfull och nyttig resa!

Ekonomiekandidatföreningen ville se Viborg och det fick de år 2000. Foton från resan visar att vi hade storm och ösregn med avigvända paraplyer, men stämningen var den bästa. Besöket på Helkamas snygga fabrik var intressant, likaså diskussionerna med deras nye VD, tidigare teknisk direktör i stadsförvaltningen, med moderna synpunkter på vad ryssarna borde göra med staden.

Den nästista resan utspelade sig år 2001 och var min enda sjöresa till Viborg. Kusin Lennart Gräsbeck in-

bjöd sina två äldre kusiner plus ett par kamrater att under tre oförglömliga dygn vistas på hans stora motorkryssare. Jag blev uppassad och bortskämd som en pascha, vädret var fantastiskt. Sensationell var starten från gränsholmen Saanio där vi 100 m från land fick mankemang med transmissionen. Ett extra dygn som skeppsbrutna. Men det man inte i första hasten glömmer var att vakna upp, förtöjd vid segelhamnen på Tervaniemi, med Slottet morgonbadande i solskenet, överkligt, vackert. Det slog oss att de finaste båtarna i hamnen var ryska....

Och så kommer vi fram till den sista resan, i maj 2006 där jag hade lyckan att för mina allra bästa vänner med fruor, sammanlagt 29 personer, enligt största formuläret förevisa min hemstad. Det var Frukostgillet Pimpinellorn, Sällskapet Muntra Musikanter som gemensam nämnare. Jag får medge att det nog hänt en del sedan sist. Bankautomater utmed Torkeln, boutique, kaféer och porrkubbar, några nya, individuellt designade småhus i ruinkvarteret Vaktorns- & Svartmunkegatan, flink service och uppsnyggade toaletter på Tornet, inga störande moment på gatorna. Det är på tiden!

Vid lunchen på Tornet sjöng vi "Vila vid denna källa" till varmrätten, vilket ledde till ljudligt gensvar av glada damer, som levererade en hel uppsättning ryska visor. Och vid besöket i Peter Pauli kyrka stämde vår kör upp "Integer vitae". Under denna stämmningsfulla stund upptäckte jag att kyrkan fått en riktigt, liten orgel. Den är placerad i markplanet, strax vänster om ingångsdörren till kyrksalen.

Slutord

När jag nu ska sätta punkt för denna uppsats frågar jag mig om det fanns en röd tråd i denna historia. Den saken skulle kräva en egen mäsas, men jag kan väl kort konstatera att jag hoppas ha kunnat bidra till ökad kännedom om och känsla för Viborg. Det är min uppfattning att vi – utan att uppge vår kränkhet och vrede över vårt kollektiva öde – inte borde låta vår stad stelna till ett Forum Romanum. Viborg är inte dött, staden lever. Skalet, den vackra historiska staden, står där. Dess innanmäte, invånarna, är tyvärr utbytta och följaktligen rotlösa. Men Viborgs själ behöver just därför även vår omsorg. Jag tror på visioner med begrepp såsom öppenhet och transparens, mera flexibilitet i samröret, dialog icke minst om historien, konsolidering av olika regelverk, modernisering, business och ännu mera business.

Detta ska eftervärlden fortsätta att ta hand om. Vad min generation beträffar så har vår plikt varit att såsom de sista ögonvittnena dela med oss av vårt kunnande.

1999: Petri-Pauli kyrkas 200-årsfest

2006: Torkel Knutsson uppvaktad av Pimpinellorna

Händelser i gamla Wiborg ur en prästdotters synvinkel

Robert Rothe

När Anna Mathilda Bernhardina Forstén, f. i Nurmijärvi 1846, i februari 1915 började skriva ned sina minnen uttryckte hon sin skepsis över företaget: ”Det förefaller märkvärdigt och ytterst onödigt, ja närapå löjligt att jag skall sätta mig ner och skriva mina memoarer”. Resultatet blev en skrift på över 60 tattskrivna sidor. Här presenteras ett urval av händelser under Annas tid i Wiborg, som föregicks av en tid i Nurmijärvi och Helsingfors där pappan kyrkoherden Gustav Bernhard Mortimer Forstén innehade olika prästjänster innan han 1862 blev utnämnd till kyrkoherde i den svenskfinska församlingen i Wiborg. Han var gift med Henrika Lovisa Danielsson.

Nya bekantskaper

Av den första sommaren har jag ej många minnen i behåll. Dock står för mig en massa jättekringlor som sändes oss från flera ännu obekanta personer, eller medbragtes av värdinnor från socknen. Våra första bekanta var familjen Palmgren. Gubben var gift med pappas kusin, en fröken von Konow och vi var sälunda släkt. De tre fröknarna Palmgren bodde med sin far i ett litet lågt hus på Petersburgska gatan, men det var i alla fall ett hem av mönsterordning, blommor, musik och fågelsång. Linda var den äldsta, en stel och prudentlig dam, Armida liten livfull kvick och satirisk, en utmärkt pianist som, oerhört imponerade på oss samt Theela, en stor präktig blondin med en varm vacker sympatisk blomma. Hon dog på ett besök hos Armida i Kuopio. Första sommaren hade vi flera resande släktingar och även besök av andra bekanta. Vår nye vän Alfred erbjöd oss de Cloubergiska hästarna i det han bjöd oss i vagnen ut på åkter. Ina och vi andra ungdomar och barn lät ej säga oss det två gånger, och så bar det av, alla utan hattar kusken Alfred desslikes, ut längs landsvägen. Bland dem som och under sommaren besökte oss var familjen Wärmhjelm och deras morfar, statsrådet Sohlman. Flickorna W var sedan i många år våra goda och avhållna vänner. Dröjde hos oss i veckotal och det var alltid kärt för oss unga, om ock mamma kanske ibland fann visiterna väl långa.

Prästgårdens natura förmåner

Bland mina minnen från den första sommaren och många av de följande, var de förtjusande små ljusröda rosorna i vår trädgård. De var så fina som tusenskönor och växte på buskar där de bildade långa stänglar ros vid ros med små knoppar emellan. Rätt allvarsamma taggar stack oss i fingrarna då vi bröt till buketter eller till girlander kring våra hattar. Och sedan de fina akelejsorna, vita, gredelina, ljusröda samt kejsarkronor, stormhattar med flera perennera sorter, borstnejlikor, flox m.m. jasminbuskar och de härliga syrenträden överallt på gårdens två sidor samt i trädgården. Werner Salingre som var brorson till tant prostinnan Norring, änka efter pappas företrädare, hade flera gånger varit hos sina släktingar på Wiborgs prästgård, berättade mig en gång att till höger om ”stora byggnaden” växte ett högt gammalt lärkträd och i ett hörn av gårdens 4-kant en lika gammal hög björk. De ärevördiga träden står kvar ännu i dag. Hur mången kväll vi satt under björken och pratade eller drack te, eller på gunghäcken framför syrenhäck-

Robert Rothes släktskap med Anna Forsten

en, medan krocketbollarna knackade! Och stickelbärs- och vinbärsbuskarna sedan, samt de gamla äppelträden med sin härliga frukt! Hela rader med bärsbuskar, varav i synnerhet krusbärens gav den ymnigaste skörd. I ett brev till Filip till Helsingfors berättar jag med berättigad harm att alla äpplen stals bort den första hösten. Senare förstod vi att vakta dem, så att massor både såldes och förvarades för husbehov. De genomskinliga underbara astrakarnerna var särskilt delikata, men också de andra som fallit ner från träden och ur det daggräset plockades upp och äts. Ack så de smakade!

Mamma upptog med varmaste intresse skötseln av trädgården, liksom hon var en utmärkt omsorgsfull värdinna inom sitt lilla rike, följde med allt och sörjde för allt och alla. Av de enorma massor fisk som enligt kontrakt med torparna tillföll kyrkoherden, saltades och gavs i riklig mängd till behövande. Smöret som kyrkväktaren Pullinen insamlade inföt också såsom pastorsrättighet, – ja jag vet ej hur många pund – naturligtvis såldes därav vad som ej behövdes och ej skänktes bort. Naturligtvis fuskades både med fisk och smör, och ibland var det så dåligt att många bytter ej kunde användas till annat än kärmsmörja. Hela laddningar av obrukbar vara levererades ibland från stora herrgårdar. All den råg som tillföll prästerna förvarades i magasin i staden och på denna varas mängd och pris berodde sedan till stora delar inkomsterna.

14–15 kor kunde hållas å ”bolet” och snart nog började mamma låta föra mjölk till staden, vilkens avkastning var hemmets privata inkomst, liksom smör- och äppelpengarna, vilka sistnämnda dock utgjorde en obetydlig del. Åtminstone de 10 första åren var det alltid knappt om pengar, t.o.m. måste Pappa låna. Floden av främmande strömmade i väldiga vågor året om. Om sommaren resande, om vintern stadsbor som gärna besökte det gästfria hemmet, där ständigt stora bjudningar för det stora umgänget ställdes till. Alla inflyttade familjer ville umgås på prästgården, det hörde alldeles till saken, sen vi å vår sida det första året gjort de nödvändiga inträdesvisiterna. Det kom inte ifråga att idka umgänge med andra än svensktalande familjer, så svensksinnad som Pappa i hela sitt liv varit. Detta förhållande förändrades ej ens när finskheten började ta ut sin rätt. Av vårt finsktalande umgänge minns jag ej andra än ”Pulliset ja Ronimukset” samt brovakten Laukkos. Vi var väl mycket för aristokratiska, då umgänge ej alls kom i fråga med t.ex. hantverkarfamiljer. Dem såg man däremot hos de andra prästerna, främst Sirens.

På Havis mitt över viken från vår strand sett, bodde familjen Alfthan där dess huvudman var den berömda två- och ljusfabrikens ledare. Jag tror familjen ansågs mycket förmögen, men en vacker sorglig dag blev det konkurs i firman. Jag kommer ihåg att man omtalade den konkursen som den största ditills i vårt land, ja rent av som en katastrof, förbunden som den var med andras ofärd. Där blev auktion och som ett minne från den Haviska storhetstiden hade vi sedan vår ”lasivaunut” (glasvagn) vilken inropades där. Jag undrar om ej Alfthans, åtminstone tant Alfthan, med tungt hjärta såg kolossen dragen av prästgårdshästarna. Vi blev först något senare bekanta med Alfthans, då jag bland den alltmer ökade barnaskaran ej hade någon jämnårig innan åren senare jämnade ut åldersskillnaden och de alla blev våra värdar och avhållna grannar. Hemmet där var mönstergilt, dess ordning utomordentlig, de ungas uppfostran all-

Gustav Bernhard Mortimer Forsten
*19.6.1819 + 16.12.1909
g.m. Henriette Louise Danielsson (28.12.1845)
* 31.12.1821 + 19.1.1901

Anna Mathilda Bernhardina Forsten
*19.10.1846 i Nurmijärvi
+ 3.1.1926 i Wiborg
Ogift

Hanna Wilhelmina Forsten
*28.3.1851 Nurmijärvi
+ 3.5.1937 i Wiborg
gift 5.7.1870 med
Alfred Johan Theodor Norring
7.11.1943 + 21.5.1891

Filip Forsten
* 4.7.1852 i Nurmijärvi
+ 18.9.1932 i Wiborg
professor vid konservatoriet i Wien
Ogift

Elsa Norring
* 10.4.1871 i Wiborg
+ 20.8.1929 i Reval
gift 15.9.1901 i Wiborg med
Ferdinand Clever
* 12.8.1871 i Narva + ?

Gerda Louise Norring
* 28.7.1872 i Wiborg
+ 11.4.1963 i Helsingfors
Gift 13.9.1892 med Wilhelm Julius August Rothe
* 8.3.1862 i Wiborg + 21.9.1948 i Helsingfors

Bror Wilhelm Mortimer Rothe
* 30.11.1902 i Wiborg
+ 30.3.1996 i Helsingfors
Gift 11.2.1933 med Doris Margareta Möller
* 1.5.1909 i Åbo + 3.9.1981 i Helsingfors

Robert Wilhelm Allan Donald Rothe
* 9.6.1935 i Helsingfors
gift 10.6.1966 med Maj-Lis Kristina Gammals
* 28.12.1940 i Helsingfors

varlig och gedigen, vilket gjorde dem alla till särdeles dugande människor med framstående bildning.

Söndagsskola och kontakter till folket

Strax på hösten 1863 öppnade Pappa i vår stuga en söndagsskola. Alla söndagseftermiddagar pågick där en undervisning som började och slutade med psalmsång och bön, eller åtminstone bön. Jag deltog i pedagogiken men fann det egentligen tråkigt. Pappa jämte skolmäster Roisko var däremot ivriga. Jag kommer ej ihåg hur många år därmed fortsattes, troligen så länge torparbarnen var i skolåldern. De var naturligtvis dumma och okunniga, och Pappa sade att erfarenheten från läsförhören var ganska bedrövliga. Även i materiellt avseende stod befolkningen på en primitiv ståndpunkt jämfört med 10 år tidigare i Nurmijärvi. En gång berättade Pappa att en ”isäntä” bjöd honom sin kniv som han först spottade på och sedan torkade på sin skinnpäl. Efter den betan hade Pappa alltid egen kniv, gaffel och sked med sig för att äta ”rokka” och ”piirakka”.

Kontakter med ”bättre folk” och musiker

Vid tiden för vår flyttning till Wiborg var general Indrenius guvernör i länet. Han och hans fru, född Clayhills, var mycket älskvärda umgängespersoner, helt och hållet med finskt sinnelag och i livligt umgänge med alla. För umgängeslivets befrämjande startade de s.k. släktsoaréer i vilka 15 familjer tog del. Kvällarna fördes med samspråk, kortspel, lek och dans för de unga samt ibland musik. De deltagande var, enligt vad jag kan påminna mig, doktor Ströms, hovrättsrådet Grotenfelts, vice pres. Wärmhjelm, hovrättsrådet Tudeers, tullförvaltare Sundmans, borgmästare Freys, hovrättsrådet Löfgrens, hovrättsrådet Björkstens, Forsmans, kapten Ekströms etc. Musiklivet på orten var officiellt representerat av det lilla Spohrska kapellet. Då och då bestods också konserter av såväl egna som främmande konstnärer. Vår utmärkte violinist Joh. Lindberg besökte Wiborg om vintrarna. Fröken Clara Seseman uppträdde ibland som solist. Hennes stora präktiga altröst hänförde mig. Wächter var organist och han inövade ibland någon kör, mest dock för kyrkhögtider. Faltin levde här som lärare i Behmska skolan och som privatlärare, man förstod då ej ännu vad man hade i honom, vad som slumrade inom honom och av vilken betydelse han skulle bli för musikens utveckling i vårt land.

Familjen Ahrenberg

Vårt förhållande till familjen Ahrenberg blev genast det hjärtligaste. Alla dess medlemmar omfattade oss från första början med utomordentlig vänskap. Vi blev ej bekanta förrän på hösten då de flyttade in till stan från Vainikka, en av deras 4 egendomar. Thilda, den äldsta dottern, en liten snäll, dock å huvudet vägnar rätt begåvad varseelse, är den enda som egentligen befattar sig med det stora hushållet. Tant Thilda halvligger på sin soffa, snusar flitigt och läser med brillorna på den krökta näsan. Hemmets ekonomiska och praktiska angelägenheter befattar hon sig ej med. Men trevlig, glad och kvick är hon. Varmt troende, liksom hennes äldsta dotter, kommer de två dock ej riktigt överens. Tant kommander för mycket, Thilda muckar ej, men lider. Men Farbror, den vördnadsvärde, i skolan ytterst respekterade Rektorn, ”Asken” kallad är kronan i familjen. Vilken fin klassisk bildning, vilken ömhet och hjärtlighet i familjelivet! Hos alla våra vänner har vi ständigt gästas, i synnerhet om söndagarna; Då vi alltid kommit till staden till de svenska gudstjänsterna, har vi ofta därefter besökt bekanta, medan Pappa fortsatt sin ämbetsutövning i finska kyrkan. Middag har vi ofta ätit i Ahrenbergs gästfria hem. Efter middagen brukade vi unga gå upp i lyceets stora sal och väsnas. Vi turar om att spela på den gamla skrälliga orgeln (någon måste alltid trampa luftpumpen) för dem som vill dansa. Vi hoppar på gymnastikhästarna, vi kliver upp längs racken (dock endast pojkar) och vi har otroligt roligt.

Ahrenbergs är alla musikaliska. Vi sjunger solo och vi sjunger tillsammans, så skrala än pojkaras röster är. Filipens röst klingar med Thilda och min i sopranen, Nipu och Hanna sköter om alten, Kalle om tenoren men – bas saknas om inte Karvanen är med. Ofta blir vi barn där över natten. När sedan sängdags var inne, blev det ett godnattpussande med hela pojkragen, en obehaglig osed som vi absolut måste avstyra.

Tyfus och död

Från år 1866 har jag ej annat minne än den förfärliga tyfusedemin som till följd av missväxt och hunger rasade i landet och i vårt hem. Vi gick hela familjen på aftonen åt badstranden till, styrde våra steg upp till det branta berget till höger. Där stod vi och såg ut över viken som gick i vattrade, glittrande vågor, vi hörde suset av flyttfågelnas vingslag högt över våra huvuden, de kom som glada bud från främmande land, de var som en från

himlen kommen andes bekräftelse på det heliga förbundet, skogen doftade i vårens spirande grönska, och huru det var slöt vi oss alla sex nära, nära varandra, tackade Gud och kände oss så utsägligt lyckliga. Icke många dagar därefter bröt stormarna lös. Mamma och Olga sjuknade nästan samtidigt i tyfus och därmed inbröt en fruktansvärd tid i vårt hem. Vår älskade Olga angreps ej allenast av fläckfebern utan också av dubbel lung- och därtill maginflammation. Doktor Stewen sade nästan genast att det var hopplöst. Och Mamma vår dyra, högt älskade moder, yrade fruktansvärt och det övergick till ett oavbrutet sakta pratande som ej avstannade förrän dödens stelhett förlamade tungan. De var tre läkare hemma, Frankenhäuser med bror jämte Stewen och de sade kl. 6 på e.m. att livets matta gnista skulle slockna ungefär vid midnattstiden. Men de ordinerade ännu ett bad samt myskpulver. När Pappa förde lösningen till den döendes mun, var tungan svart och tjock och medicinen rann ner längs hakan. Ögonen stod vidöppna, blodsprängda, utan att blinka, fötterna var styva och iskalla, pulsen endast skälvede då och då. Fru Lidbäck som äntligen fick till Mammans sköterska, satt oavbrutet inne och bytte hela tiden om kompresser på de arma ögonen. Pappa som kastat sig på salssoffan, kom oräkneliga gånger in till den älskade sjuka, som intet hörde eller såg. Jag satt i matsalen, var femte minut blickande in, kännande på pulsen, på fötterna, på händerna vilka oavbrutet knypplade på lakanet, och nu stelnat. Vad kunde vi arma annat än ångestfullt vänta det sista andetaget – ja hon andades ej ens mera. Fem före kl. tolv midnatt var allt sig likt. Klockan slog 12. Jag gick åter in och lyfte på ögonkompressen. Ögonen var nu slutna, pulsen slog sakta sakta, fötternas iskyla var ej så skrämmande, jag sprang till pappa – han vågade ej tro – men minuter och timmar gick, pulsen blev tydligare, andedräkten mer förnimbar, ögonen slutna, händer och fötter varma, undret, det stora undret hade skett, Gud hade hört våra brinnande böner, våra och de tre församlingarnas, ty överallt, vid alla tre gudstjänster uttalades samma söndag de varmaste böner för kyrkoherdens hustru, den blida prostinnan, något som i hög grad grep henne då hon som återställd fick höra därom. Kl. 6 följande morgon slog mamma upp sina ögon och frågade med knappt hörbar röst ”Var är jag?” Sedan sade hon ”Varför är det så rött här inne?” De inflammerade ögonen såg ännu allting i feberns skimmer.

Våra tjänare började småningom bli arbetsföra igen. Det var ett förfärligt elände med dem. Elva stycken tyfuspatienter låg samtidigt på stackars prästgården. Två av de otaliga kringvandrande tiggarna förde med sig smittan. De stannade hos oss, blev ligande i expeditionssalen, dit ingen av tjänarna ville gå för att hjälpa de sjuka karlarna. Så sköttes de av Mamma och Olga, och när de båda insjuknat fortsatte jag, natt och dag med denna kurs. Kusken i stugan, alla fyra tjänarinnorna i sitt rum, fogdens hustru och två barn på deras sida, flera av dem vandrade yrande omkring, det var fruktansvärt.

Fogdens hustru och ett barn dog. Ett under var ju att någon tillfrisknade med sådan bristfällig vård de fick – ingen fanns till hands, ingen orkade; fogden med drängar och torparna arbetade på åkrar och ängar. Den enda skötsel de sjuka erhö, var ombyte av kompresser på pannan och sura droppar varannan timme. Också de båda tiggarna tillfrisknade. Den ena kom upp och tackade, den andra gick utan ett ord. Allt var i ett förfärligt skick i det förpestade hemmet, dit naturligtvis ingen vågade komma, utom den modiga Aurora Rundgren och Fanny Stenfelt.

Jag mins att jag gick omkring med en rykande talkkvist och ättika som sjöd på den heta pliten – det var vår enda hygien. Inte förstod man sig på några invecklade åtgärder, knappast ens att tvätta händerna efter varje besök i stugorna.

Gösta Thilén – reklamtecknare och redaktionssekreterare

Ralf Thilén

Efter att 1920 ha övergivit sina studier vid Svenska Handelshögskolan började Gösta Thilén livnära sig på att i Helsingfors teckna reklamer, skämtserier samt porträtt och karikatyrer. Redan på ett tidigt stadium av denna karriär besökte han Wiborg för att få kunder. Han gjorde då en visit hos Herman Hultin på Wiborgs Nyheter för att uttröna tidningens intresse för en skämtserie. Det lyckades honom inte emedan tidningen led av sin vanliga penningbrist. Han hade mycket bättre framgång visavi reklamer, då Starckjohann & Co snart blev hans största kund. Han beslöt därför år 1923 att flytta till Wiborg för att bättre kunna tjäna denna storkund. Vid sidan av sin reklamteckning fick han anställning som redaktionssekreterare vid Wiborgs Nyheter. Thilén var då trettio år och hade fått sin första fasta anställning efter att sedan sin studentexamen 1914 studerat till arkitekt vid Tekniska högskolan men avbrutit även dessa studier för ett bohemliv med en paus endast för hans deltagande i frihetskriget som medlem av Sigurdskåren. I februari 1918 blev han svårt sårad och fick tillbringa största delen av det året på sjukhus.

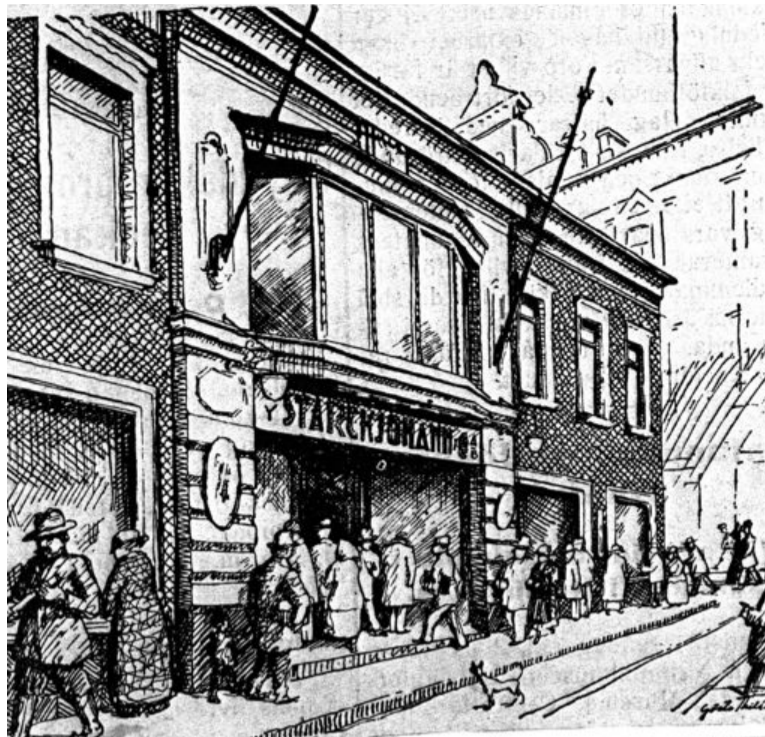
Vänskap med Herman Hultins familj

Att han på ett tidigt skede av sin vistelse i Wiborg blev vän med sin chef på WN – Herman Hultin – och dennes familj, visar det faktum att han skrev nekrologerna över Agdas och Hermans dotter Gurli, som avled i oktober 1923 i en ålder av 24 år. Det var i allmänhet Herman som skrev nekrologerna i tidningen med en blandning av blomsterspråk och patos. Men en nekrolog

över sin kära dotter kunde han inte själv skriva. Det var dock inte endast sorg som knöt Gösta samman med den hultinska familjen utan även gamman. Mången kväll satt han hos dem och tävlade med dottern Helga och sonen Stig Göran i slagfärdighet och med att berätta vitsar och trevliga anekdoter. I augusti 1924 gifte han sig med familjens äldsta dotter Solveig (Sola). Under kvällar hos Hultins kopierade Gösta en lånad kenod: Oljemålningen från 1800-talets början av Hermans blivande mormor fröken Eva Sofia Möller, dotter till chefen för Rantasalmi Krigsskola, överstelöjtnant Samuel Möller. Det var den unga damens mamma Ulrika (f. Tawast), som ofta fick Herman att skämta att han delvis på mödernet kanske härstammade från ett snedsprång av biskop Magnus. Den med fina penseldrag gjorda kopian av Eva Sofia iklädd en festklänning full av spetsar, beundrades av hemmets gäster, av vilka några bad Gösta kopiera oljeporträtt av deras förfäder.

Redaktionssekreteraren

Thiléns arbete på WN bestod mest av att återge nyheter från staden samt från både det egna landet och utlandet. Jag har funnit endast en artikel signerad av honom. Den ingick den 28 februari 1924 under titeln: Red. Thilén skriver: "Wiborgs Nyheter som sviktbräde för debuterande skalden". Artikeln föregås av en teckning föreställande en ung skald sökande inspiration på en blomsteräng i sommarsol. Här berättar GT om hur han som 16-åring sände in ett poem till Hufvudstadsbladet i tron att detta vore begynnelsen till hans bana som en av hela landet erkänd skald. Poemet returnerades följande dag utan kommentarer och Thilén lovar nu att behandla liknande

Jul utanför Starckjohans affär

försändelser till WN med större förståelse. För övrigt signerade Thilén endast några noveller, som han skrivit och rikt illustrerat för WN:s årliga jultidning "Jul i Tyrgils Stad".

Reklamtecknaren och karikatören

Förutom Starckjohann fick Gösta Thilén snart andra wiborgska företag till reklamkunder. Bland dessa kan nämnas F:ma Ferd. Alfthan, familjen Pelkonens Annalan Saha samt Wiipurin Porteritehdas. Också den dagliga meny på Runda Tornet illustrerades

många år med en teckning av Thilén. Speciellt intressanta är några av hans teknade reklamer för Starckjohann. De återger gatulivet utanför firmans två affärer samt en interiör föreställande julruschen i en butik. Dessutom finner man här bl.a. teckningar från Wiborgs skärgård och hamn samt en vintlig exteriör och interiör av en liten lanthandel på landsorten i stadens omgivning. I en av företagets leksaksannonser ser vi barn i färd med att åka kälke i en av stadens många backar.

Thilén kom snabbt in i det wiborgska sällskapslivet tack vare sin vänskap med Herman Hultin samt sitt arbete på WN och många av stadens

viktiga företag. Han började snart rita porträtt och karikatyrer av wiborgska honoratiore i tidskrifterna Lucifer och Garm mest i samband med bemärkelsedagar. Under dessa mer än trettio porträtt/karikatyryr skrev han ofta verser med detaljer om objektet. Bland de så avbildade fanns bl.a. landshövdingen och sedermera presidenten Lauri Kristian Relander, överstelöjtnanten Harald Öhquist efter det han blivit kommandör för den i Wiborg stationerade andra divisionen, sjökaptenen och mecenaten J.V. Paulin samt bankdirektören och ordföranden för Wiborgs Handegille Åke Lilius, som sedermera skulle bli svärfar till Göstas sväger Stig Göran Hultin, då denne 1928 – enligt hörsågen – enleverade dottern Dorothy Lilius till Berlin, där de gifte sig.

I slutet av 1928 antog Thilén ett erbjudande att bli reklamchef för firman Havis Ab (stationerad i Helsingfors) samtidigt som Suomen Kuvalehti sökte efter en artist, som kunde rita en skämtserie (detta ledde till hans "Herra Kerhonen" som i början av trettioalet blev en av Finlands populäraste seriefigurer). Flyttningen till Helsingfors skedde vid årsskiftet 1928/29. Men kontakten med Wiborg och Karelen förblev dock intim. Här firade familjen Thilén jul- och sommarferier med svärföräldrarna och med systemen, Helga Pelkonens familj. Dessutom togs ofta tåget till Wiborg för att närvara vid diverse andra helger samt festligheter och födelsedagar. Den 7 juni 1934 – en vecka efter sin plötsliga bortgång i sviterna av en misslyckad blindtarmsoperation – förekommer Gösta Thilén för sista gången i WN:s spalter i en av svärfar Herman skriven nekrolog, som slutar med orden "nu har pennan och penseln, som han även förde med skicklighet, i förtid fallit från tecknarens domnade hand".

Generalerna Thesleff från Wiborg

Tore Modeen

I förra årets nummer av denna tidning ingick under rubriken "Våra Wiborgare 2005" korta presentationer av bröderna generalmajoren Peter Georg Thesleff (1775–1844) och generalen av infanteriet Alexander Amatus Thesleff (1778–1847), båda i högsta grad förtjänta att omnämnas i vår tidning.

Jag ville här komma med några kompletterande personuppgifter om bröderna Thesleff. De tillhörde en gammal ursprungligen tysk wiborgssläkt. Av samma ursprung var släkten Theslöf och den förnäma svenska friherrliga ätten Stiernstedt. Under den tid Wiborg var en rysk guvernementsstad, hade Thesleffs nått en god position och skaffat sig betydande tillgångar. Generalernas far var rådmannen och titullärdet Peter Wilhelm Thesleff (1735–1818). Han hade ärvt egendomarna Juustila och Vendelä i Wiborgs landskommun, förvärvade Leppälä hemman i samma socken, drev Kukkola glasbruk och såggrörelse i Juustila. Han blev inskriven på Wiborgs riddarhus och fick därmed ryskt ärftligt adelskap.

Peter Wilhelm Thesleffs brorson armékaptenen och kollegieassessorn Johan Thesleff (1779–1851) ärvde Lavola egendom och erhöll även ryskt adelskap (2 klassen). Hans son Alexander Christian (1826–1897) blev ensam ägare till Lavola där han uppförde ett nytt karaktärshus 1862. Han köpte av Hackmans Pakkais frälsehemman. Han blev ägare också till f.d. guvernörshuset i Wiborg i vars ställe han uppförde ett nytt trevåningshus. Peter Thesleffs hustru Kerstin Amalia tillhörde den förmögna wiborgssläkten Lado. Kerstin Amalia Thesleffs mor var Anna Melartopæus, i sin tur dotter till kyrkoherden i Wiborg Kristian Melartopæus och bror till hovjunkaren

Karl Gustav Melartopæus, om vilken jag skrev i Wiborgs Nyheter 2004.

De blivande generalerna Thesleff hade alltså ärvt ryskt adelskap av sin far. Detta gav dem emellertid ingen automatisk rätt att introduceras i Finlands riddarhus, när detta grundades 1818. Kejsaren (Alexander I) önskade dock belöna sin framstående general Alexander Amatus Thesleff, som utmärkt sig i många krig som rysk officer, med finländskt adelskap. Finländsk adelsvärdighet som byggde på den gamla svenska grundlagen var nämligen av mycket större värde än ryskt adelskap (Se Tore Modeen: Finländska guvernementsriddarhuset i Wiborg. Genten Finlandiae IX 2001). Följaktligen upphöjdes Alexander Amatus Thesleff till (ärfylligt) finländskt adelskap redan 1812, då Wiborgs län, därifrån Thesleff var bördig, införlivades i det nya autonoma storfurstendömet Finland. År 1822 introducerades Alexander Amatus Thesleff och hans familj på Finlands riddarhus.

Kejsaren önskade emellertid belöna också Alexander Amatus äldre broder, generalmajoren Peter Georg Thesleff med finländskt adelskap. Även han hade med framgång tjänat den ryska kronan i flera krig. Peter Georg Thesleff blev emellertid inte direkt adlad utan erhöll sitt adelskap genom av kejsaren fastställd adoption på åtgärd av den yngre brodern Alexander Amatus. Peter Georg introducerades i Finlands Riddarhus på samma nummer (182) som adoptanten. Ytterligare adopterade denne 1834 den mellersta brodern kollegierådet Johan Henrik Thesleffs barn (men inte honom själv) och introducerades i Riddarhuset på samma nummer. I sin historik över Finlands Riddarhus uttalar P. O. von Törne följande kommentar till Alexander Amatus finländska adelskap: "[Thesleff] såsom tillhörande en wiborgssläkt såg sig gärna så belönad".

Kännetecknande för många wi-

borgare som tillhörde generalerna Thesleffs generation var bristande kunskap i svenska. Hem- och skolspråket i Wiborg var tyska och den militära utbildningen skedde i Ryssland. Peter Georg Thesleff utsågs till direktör för den finländska kadettkåren i Fredrikshamn, vilket ämbete han innehade 1819–34. På grund av sina bristfälliga kunskaper i svenska avhöll sig Peter Georg från att använda svenskan i sin ämbetsutövning och valde i stället tyska eller ryska. Kadettkåren i Fredrikshamn hade till uppgift att skola officerare i ryska armén. Kårens språk var svenska. Men självfallet lades stor vikt vid ryskundervisningen. Kadetterna fick också åtnjuta undervisning på ryska. Generalmajor Peter Georg Thesleff mötte inga större svårigheter att sköta sin direktorstjänst utan att använda sig av svenska språket.

Såsom kejsarens speciella troman i Finland kom Alexander Amatus Thesleff att på högsta nivå verka i den civila regeringen och förvaltningen i Finland som på den tiden helt fungerade på svenska. Han ledde sålunda under vissa perioder storfurstendömet senast såsom adjoint till generalguvernören. Han fungerade också som vice kansler för Alexanders-Universitetet i Helsingfors. Han kunde inte undvika svenskan i sin ämbetsutövning. Alla som skrivit om Alexander Amatus Thesleff är eniga om att han inte behärskade svenska språket. Den svenska han talade var mycket dålig, delvis obegriplig. En följd härav var antagligen, enligt Ivar A. Heikel i Helsingfors Universitets historia (1940), att hans uppträdande fick en naiv karaktär.

Ätten Thesleff fortlever i dag och är representerad i Finlands riddarhus. Därtill finns Thesleffs som icke tillhör det finländska riddarhuset, men som fortfarande kan räknas som medlemmar av den wiborgska (ryska) adliga ätten.

Vår Wiborgare 2006: JAC. AHRENBURG (1847–1914)

Johan Jakob Ahrenbergs föräldrar var inflyttade wiborgare. Ahrenberg själv föddes i Wiborg som son till en skolrektor och betraktade sig alltid som östfinländare. Ahrenberg var konstnärligt begåvad och valde arkitektens yrke. Han skapade flera byggnadsverk i Wiborg och satte därmed sin prägel på sin hemstad. Kyrkorna i Kajana och Hangö är även hans verk liksom reservofficerskolans byggnad i Fredrikshamn. Största delen av sitt liv tillbragte han i huvudstaden som hög tjänsteman vid Överstyrelsen för allmänna byggnaderna, men var ofta på resande fot, ej minst till Ryssland.

Ahrenberg är i dag mest känd som en flitig författare. Han skrev

romaner och biografier. Romanernas handling utspelade sig främst i Karelen som han så väl kände efter sina många tjänsteresor där. Han skildrade denna landsändas invånare och deras öden. Han skrev också om sådana finländare som sökt sig till Ryssland och där mer eller mindre förryskats. Hans mest lästa verk är serien "Människor som jag kände" utgiven i sex band.

Jac. Ahrenberg var mycket iderik. Han hjälpte gärna konstnärer i deras strävanden. Ahrenberg lyckades få Albert Edelfelt och Ville Vallgren engagerade för stora beställningar.

Ahrenberg var fransksinnad. Han lärde sig språket och reste gärna till Frankrike. Han uppfattade sig som en sentida gustavian för vilken det franska var en del av bilden.

Han hörde till de inte helt förtaliga wiborgsbor som odlade franskan, eftersom de redan som barn utan större möda lärt sig stadens fyra språk: tyskan, svenskan, ryskan och finskan.

Ahrenberg var en sirlig och hövlig person, kortväxt och smärt, alltid iförd peruk, då hans hårväxt upphört efter en sjukdom. Han var sällskaplig, angenäm, underhållande och kontaktyllig.

Boklådor och bokhandlare i gamla Kulturbärare på 1800- och 1900-talet

Per Erik Floman

Skrifterna berättar att det i början av 1800-talet fanns bara en enda bokhandel i Wiborg och den innehades av den privilegieförsedda bokbindaren hr A. Suppius. Han måste ha varit mån om sina rättigheter, ty år 1813 beklagade han sig över att handlanden A. Schuschkin i sin bod i Petersburgska förstaden sålt finska psalmböcker. Stadsfiskalen ryckte ut och konfiskerade dem.

Carl Gabriel Clouberg

År 1839 sökte och fick A.F. Cedewaller privilegium för öppnande av stadens första "riktiga" bokhandel. Denna övergick år 1843 i Carl Gabriel Cloubergs ägo. Den här "boklådan" blev dominerande i sin bransch. Den ombildades 1864 till ett bolag Clouberg & Co, i vilket förutom C.G. Clouberg dennes son Oskar samt "förre biträdet", sedermera huvudaktören i bokhandeln Walter Hoving inträdde som delägare. Cloubergiska bokhandeln huserade sedan starten i Cloubergiska trähuset i hörnet av Vaktorns- och Svartmunkegatorna, ända till 1878. Därefter flyttade den till hörnet av Freese- och Katrinegatorna, (sedermera Pamppala- och Slottsgatorna).

1852 sällade sig Johannes Alftan till bokhandlarskräet genom att starta "Öhmanska bokhandeln" i Rotheska gården. 1859 efterträddes den av Falckska bokhandeln vid Paradplanen i Ivanoffska gården och 1863 tillkom ytterligare den Sundströmska, även denna boklåda belägen vid Paradplanen i Thesleffska stenhuset. På samma adress återfinnes Lagerspetska bokhandeln, men jag har ej lyckats utreda om de var identiska. Så ska det nämnas att en hr Wächter 1869 öppnade en bok- och musikhandel i Wiborg.

Walter Hoving blev 1895 en-

Finska Bokhandeln i nattlig reklambelysning, i stadens och, enligt wiborgarena, världens mitt.

samägare till Cloubergiska bokhandeln, vilken därmed blev Hovingska bokhandeln. Deras biträde Otto Ekroos grundade 1898 en egen men kortlivad bokhandel. Någon uppgift om en helt rysk bokhandel, med skylten KNIGI, har inte dykt upp i mina källor.

Särskilt saknar jag uppgift om när Finska Bokhandeln, som 1921 övergick i konsult Robert Edgrens ägo, egentligen hade uppkommit. Men låt oss ta ett språng fram till ödesåret 1939 och granska vilka boklådor som då fanns i Wiborg. Telefonkatalogen för 1938 får svara på frågan. Främst bland dem var Suomalainen Kirjakauppa-Finska Bokhandeln i hörnet av Torkeln och Karjala-(Alexanders-)gatorna. Fab. Juvonen hade vid Järnvägsgatan 3 sin Kirjakauppa och på stationen fanns Järnvägsbokhandeln. Kirja-aitta, vars riktiga namn var Viipurin Kirjakauppa, låg i hörnet av Magnusgatan och Torkeln, och på sistnämnda gatas nr 22 fanns Työväen Osuuskirjakauppa, med filial i Kolikkobacken på Suurkatu 12. Dessutom hade Lutherilainen Rukoushuoneyhdistys sin bokhandel vid Pohjolagatan och så fanns det en affär för böcker och kontorsmaterial vid namn Torkkeli vid Torkelsgatan 4. Enda antikvariatet jag lyckats spåra upp var det Ivanoffska vid Katrinegatan 11.

Man gör här den reflektionen att boklig visdom stod att köpa inom ett särdeles koncentrerat område. Att Hovingska bokhandeln befunnit sig på fel ställe framgår senare i denna artikel. Under nästan halvtannat sekel hade ovannämnda armada av boklådor verkat i Wiborg, många hade tuppats av under seglatsen men 1939 stävlade man med flaggskeppet Finska Bokhandeln i täten mot det kollektiva skeppsbrottet ödesåret 1939.

Nu övergår jag till några personporträtt. De representerar tre generationer och tre typer av bokhandlare: En mångsidig affärsman som även hade en bokhandel. En passionerad bokhandlare som även utmärkte sig på andra områden. Samt en fackman med yrket som familjetradition och därtill speciellt utbildad för branschen.

Cloubergarna

Cloubergarna, som skulle bli märkespersoner i Wiborg, var ursprungligen björneborgare. Släkten, som i början skrev sig Kloberg, har spårats till början av 1700-talet, då en korpral Jonas K., gift med Maria Bonerus, växer fram på släktrådet med 7 barn. Efter fyra generationer av handelsmän, sjöfolk m.m. med namnet Clouberg finner vi den tidigare nämnde Carl Gabriel (1812-1878), händelsevis

min farmors far.

"CGC", vars monogram i täljsten än i dag kan betraktas ovanför huvudingången till mitt födelsehem vid Vaktornsgatan 18, hade apoteksrättigheter när han 1843 emigrerade till Wiborg. Där skulle han bli en märkesman, fastighetsägare, tändsticksfabrikör, bokhandlare, sparbanksdirektör, konstmeccenat och kommerseråd med mera.

Men det dök upp mera cloubergar på scenen i Wiborg och det var dukigt folk. I annalerna fäster man sig vid CGC:s son Oskar (1840-1896), bokhandlande med vänstra handen, ägare till "en större manufakturaffär" och kommunalråd, ordförande för drätselkammaren, stadsfullmäktig och en av grundarna till utskänkingsbolaget. Dennes yngre broder Ludvig (1842-1900) var assessor och senator, hovrättsråd och stadsfullmäktigeordförande.

Ytterligare finner vi där Oskars son, Lennart Oskar Adalbert, "LOA" eller "Berti" Clouberg, min fars kusin, fryntligt och patriotiskt hovrättsråd som suttit i Krestyngängelset och senare blev verkställande direktör för Sparbanken i Wiborg. Farbror Berti var så storväxt att jag, när han dött 1931, fick mig en sömmerskesydd kostym med korta ben, gjord av hans jackettbyxor.

Oskars son Valdemar må ännu nämnas, han blev kort före sekelskiftet justitierådman i staden. Och att farbror Bertis syster Maggie var gift med bankdirektören Hjalmar Relander vid NFB-Wiborg.

Cloubergarna tillförde den wiborgska sfären många kända familjer ss. Söderhielm, och genom dem Wrede och Grotenfelt, samt Oldenburg och varför inte Floman. Men mig veterligen är släkten Clouberg utslocknad på den manliga sidan.

CGC etablerade sig aldrig som apotekare men tycks ha haft det nöjiga Kleingeld, ty han ägde ett antal fastigheter i staden och dessutom en stor villa i Rättijärvi vid Saima kanal. Stig Jaatinen berättar i Elyseum Viborgense att "den Clouberg-Söderhielmiska villan" hade 39 rum och sedermera såldes till Rysslands utrikesminister Nikolaj von Giers. CGC ägde även en tändsticksfabrik nära Rättijärvi sluss.

Carl Gabriel Clouberg hann med att vara vd, vilket i början kallades "kassör", för den 1845 grundade Sparbanken från 1853 till sin död 1878. Under nödåren var han ordförande för fattigunderstödskommittén. I historieböckerna berättas det också att han på egen bekostnad lät gräva fram Fresegatan mitt emellan sina två tomter vid Katrinegatan.

CGC var konstintresserad och kom att bli Konstföreningens förtrognare i

staden. Han ordnade på 1860-talet utställningar i sin bokhandel och lanserade bl.a. skulptören Johannes Takanen.

Hovings

Walter Hovings far hade från Sverige kommit till Wiborg, vald till länssekreterare för länets lantbrukssällskap. Men kort därefter, år 1852, avled han plötsligt, "efterlämnande tre småttingar utan existensmedel". Walter (1843-1918) var en av dem och han togs omhand av lärarinnan Sofie Lindeberg. Hon måste dock när pojken var 14 av ekonomiska skäl avsluta fostermorskapet. Walter skulle försörja sig själv och det genom att bli "biträde" vid C.G. Cloubergs bokhandel.

Enligt tidens sed inflyttade han hos chefen, CGC, där han togs emot som barn i huset. CGC märkte tidigt att den läshungrige, seriöse ynglingen hade de bästa förutsättningar att göra karriär i bokhandeln. Därmed började en livsgärning för Walter Hovings del, som skulle innefatta 60 års hängiven tjänst i denna bokhandel. Vid 22 års ålder erbjöds han två femtedelar av det nybildade bolaget Clouberg & Co, ägarsonen Oskar fick samma andel och CGC behöll bara en femtedel. Walter var den av de två som höll i tyglarna. Han skapade fungerande relationer till förlag och till kunder, utökade sortimentet med papper och kontorsutensilier, gravyrer och tapeter, ramlistor och (!) frön. Sonen Victor har i sin bok om wiborgska vänner beskrivit både faderns och bokhandelns öden i livfulla och upplysande tongångar, vilket av utrymmesskal inte här kan omberättas. Jag antecknar blott att Walter Hoving år 1895 blev ensamägare till bokhandeln och sonen Victor kommit med i bilden för att småningom överta ledningen och utvecklingen av företaget.

Men tillbaka till pappa Walter. Hans maka hette Bertha, f. Boldt (1845-1885). Utöver sin fullödiga arbetsinsats, utan en enda sjukdag, som chef för en bokhandel med stort uppland från Borgå till Petersburg så hade han kapacitet att äta sig andra, stora uppdrag. Av dem må nämnas det 40-åriga vd-skäpet för den 1845 grundade Sparbanken i Wiborg, som i början sköttes i ett rum anslutet till bokhandeln.

En mycket välgående samhällsinsats gjorde han som kommunalman. Han blev medlem i stadens första fullmäktige och var det i 34 år. Han fungerade som dess ordförande 1896-1903. Vidare representerade han Wiborg i lantdagens borgarstånd.

Cloubergiska Bokhandeln vid Katrinegatan

**Betala med kort
- lätt och bekvämt!**

Med ett internationellt kort har du alltid pengar till hands, även på utlandsresan. Välkommen till kontoret. Vi väljer tillsammans det bästa kortet för just dig.

Gör det möjligt

Aleksanterinkatu 30
Helsinki-Senaatintori
0200 3000
nordea.fi

Nordea

Wiborg

Han satt i Nordiska Aktiebancens förvaltningsråd. Honom tillkommer äran att ha räddat Runda Tornet från rivning – han kampanjerade nästan ensam framgångsrikt mot dem som ansåg Tornet förfärligt det stora bankbygget därinvänd. Walter Hovings sonson Göran donerade för något år sedan en porträttbyst av Walter åt Tyrgilsmuseet, som placerat den på wiborgsavdelningen vid museet i Villmanstrand. Ytterligare en länk till nutiden: Walter Hovings dottersdotter Hans Andersin är chefredaktör för WN.

Victor Hoving lägger i sin bok i kapitlet om bokhandeln med sympatisk öppenhet korten på bordet när det gäller den nedförsbacke i verksamheten som började under hans tid. Han berättar om fel i organisationen, om slapp kreditgivning, bristande inventering och därför stillastående kapital och framför allt om "sitt livs dumhet" när han genomdrev sin vision med ett nytt praktfullt hus, Domus, i Katrinebacken, uppfört 1904. Han ansåg sig ha gjort en fatal felbedömning ifråga om lokaliseringen, ty staden växte österut och därmed kundunderlaget. Domus skadades svårt i krigens ytterväggarna stod kvar och i denna dag gapar ruinerna som ett praktexempel på vanskötsel under sex årtionden.

När Victor Hoving, som hade många andra järn i elden, gav upp 1911 blev det kollegan Hjalmar Gröhns otacksamma uppgift att försöka rädda bolaget, vilket trots egna uppoffringar inte lyckades.

Victor var ju, förutom affärsman och pappersindustrins agent i Stockholm och Paris, författare både av wiborgsmemoarer och av 8 stora firmahistoriker bland dem Lojo, Kymmene och Enso-Gutzeit, och en uppskattad kulturpersonlighet. Jag minns honom som engämsvån med min morbror och speciellt en replik när vi på 60-talet träffades på Fazers kafé: "Tack, käre vän, visst mår jag bra när man betänker att min yngste son nästa vecka blir pensionerad!"

Hjalmar Gröhn var född i Kerimäki 1876, gick i skola i Wiborg och skaffade sig utbildning i affärs ekonomi och redovisning. Han jobbade hos Wiborgs Tobaksfabrik till 1906 och till 1912 som bokföreläsare och korrespondent hos agentfirman Victor Hoving, och som direktör och innehavare av bolagets aktiestock 1916–1926. Då blev han avdelningschef vid Elektricitets- och Gasverket till krigsutbrottet och vid sidan om skötte han agenturer för ett par försäkringsbolag. Hans dotter Göran Lagerman är ordförande för Handelsgillet i Wiborg.

Robert Edgren

År 1879, ett år efter att Carl Gabriel Clouberg avlidit, och då Walter Hoving var 36 år gammal, föddes Robert Edgren i Åbo. Han presenteras nu som den tredje bemärkte bokhandlaren i Wiborg, och man lägger märke till att alla tre kommit västerifrån till vår stad: från Björneborg, Sverige och nu Åbo.

Edgren tillhörde en bokhandlarfamilj, hans far August Wilhelm Edgren hade i tre decennier sedan 1859 idkat bokhandelsrörelse, liksom hans bror Herman från 1893 till 1926. Robert tog genast efter skoltiden steget in i branschen och praktiserade bl.a. i Akademiska, Edlundska och Hagelstamska bokhandlarna innan han begav sig till Berlin. Där bedrev han studier i handel och ekonomi, dimitterades med utmärkelse från Handelsschule des Westens för att sedan praktisera vid olika boklädor i Berlin och Leipzig.

I Leipzig absolverade han bokhandelskolan och praktiserade vid det stora bok- och förlagsföretaget Koehler & Volkmar. Efter ytterligare fackstudier i Skandinavien och de baltiska länderna var Robert Edgren väl rustad att 1907 överta Finska Bokhandeln i S:t Petersburg, Rysslands enda bok-

central för skandinavisk litteratur. Initiativrik som han var ledde han firman med framgång till 1918 då han fick lov att återvända till hemlandet. Han var också känd för att ställa upp för utsatta landsmän, hovrättsfångarna i Kresty och hustruns blottställda släktingar i revolutionens turbulens.

Återbördad till fosterlandet skulle han även där bli en framstående bibliotekarie genom att köpa Finska Bokhandeln i Wiborg, mest känd som Suomalainen Kirjakauppa, som han utvecklade till Östra Finlands ledande bokföretag och ett av de största i landet. Lokalitetserna var rymliga och firman sköttes modernt, t.ex. var man en av de första som hade neonreklamskyltar, stora julfönsterutställningar etc. Själv minns jag hur Edgren introducerade den populära trissan JOJO genom att ha en levande pojke, Yrjö Andrejev, i skådefönstret med akrobatiska konst. Han sommarvistades hos Edgrens och lärde mig ett par hundra ord ryska.

Edgren startade även ett förlag som utgav finsk skönlitteratur, ordböcker, kalendrar och språkkurser. Han var positiv och energisk och omtyckt av sin omgivning. Han ägde en tid Paul Studes tobaksaffärer i Wiborg och var styrelsemedlem i det 1929 grundade cellulosabolaget Waldhof i Kexholm. 1932 utnämndes han till polsk konsul i Wiborgs, S:t Michels och Kuopio län. Han var en varm patriot som arbetade för självständigheten och understödde med bokgåvor stadens många sjukhus.

Efter kriget, som spolierade hans livsverk, var han 1940–1948 vd och styrelseordförande för kemiska fabriken Escalin Ab. Han avled sommaren 1951.

En liten personlig fotnot vill jag gärna lägga in här. Den enda åsnebygga till artikeltemat jag kan återropa är mitt dåtida intresse för indianböcker (favorit: Miamiernas konung). Jag hade nöjet att som skolpojke under somrarna vara rågranne till Robert Edgren, som hade en pampig villa vid Rauhalampi. Den hette Toivoranta. Edgrens maka hette Anna Wittkovsky, av polsk börd. Det edgrenska hushållet i villan var ett slags ménage à quatre, ty den snälle Robert hyste inte blott sin egen familj utan även sin gamla svärmor och svägerskan, tysklärarinnan Elsa W. Sonen Harri var mina bröders lyceikamrat och studerade i Tyskland för sin kommande rektorsbana. Hans fru, som jag tackar för material till denna kria, heter Karin och sonen Simon lever i Stockholm. Systemen hette även Karin, var vår lekkamrat men dog ung i tuberkulos. Hushållets mest respektingivande medlem var hunden Ami, som förekom i mina mardrömmar ännu tiotal år efteråt.

Vi på andra sidan om staketet var tre, ibland fem jämnåriga kusiner som ofta lekte indianstam och vi var väl utrustade med plymer, tofsprydd dräkt, tomahawker (jag hade arm- och tält. En gång stormade vi Toivoranta och tog gamla madame W. tillfång och band henne vid en tall, kring vilken hotfull krigsdans trädde. Den gamla frun var en fragil,

De edgrenska damerna och hunden Ami på villatrappan.

Robert Edgren bland sina böcker

sirlig dam, som alltid satt och virkade spetsar, svartklädd och med en svart spetshatta på det glesnande, silvervita hjässan. Nu borde hon ju ha läxat upp oss eller åtminstone ha fått en hjärtattack, men den leende damen sade med så avväpnande mild stämma blott "sehr hübsche Kostymen!", att vi lät henne gå utan krav på den sedvanliga lösensumman, en stor påse "Fazers Blandade" ...

Denna gemytliga episod må avsluta min artikel, där den dominerande känslan hos skrivaren nog varit en stor respekt för de visa kulturpersonligheter som jag haft äran kort presentera för Wiborgs Nyheter läsare.

RUSSIA TRADING LTD Oy
med dotterföretag ZAO TRAF0
tillverkar transformatorer i Viborg

Lahden Diakonialaitos

www.lahdendiakoniasaatio.fi
info@lahdendiakoniasaatio.fi

Hyvän Elämän Puolesta

*Jos siull' on snajju,
juo Sergejeffin tsjaiuu*

*Toppen
Sergejeffs Java te
i koppen!*

OY SERGEJEFF AB

Löjtnantsv. 10
00410 Hfrs
tel. 532 041 fax 532 045
www.sergejeff.fi

Vad hände sedan?

Marianne von Wright och Hans Andersin

Alla vi som gick i Wiborgs svenska folkskola just före krigsutbrottet är nyfikna på vad som hände med skolkamraterna. Efter ett veritabelt detektivarbete har vi lyckats få uppgifter på de flesta. Vi vore tacksamma om de läsare som känner till något om dem som vi inte lyckats få tag på skulle anmäla sig till någondera av författarna. Också rättelser till de nu publicerade uppgifterna är välkomna.

Minibiografier

Ernst Aasholm, född i Bergen 25.9.1925, död i Helsingfors 13.2.2001, son till Jens Aasholm och Eira Wetterqvist. Fadern var mejerichef i Wiborg. Mellanskölebygd från Brändö svenska samskola. Brandmästare i Helsingfors. – Gift 19.2.1951 med Laura Maria Skön, född 3.4.1920, död i juli 2002. Barn: forskningssekreteraren Monica Aasholm, född 3.5.1953, gift med José Fernandez, Jens Aasholm, född 3.3.1956, gift med Seija, Maria Aasholm, född 29.8.1958, gift med Eero Mantere, Rolf Aasholm, född 5.12.1961, gift med Raija Aaltonen.

Ferdinand Alfthan, född i Wiborg 13.3.1930, son till fil.mag. Ferdinand Alfthan och Anne-Marie von Koskull. Fadern var chef för familjeföretaget F:ma Ferd. Alfthan (kafferosteri och partihandel). Student från Läroverket för gossar och flickor i Helsingfors 1948. Dipl.ekon. 1952, flygkapten. Anställd vid Finnair 1954–1983. – Gift 1957 med Anne-Marie Procope, född 1932, död 2006. Barn Henrik Alfthan, f. 1960, dipl.ekon., gift med Martina Karlsson och Annika Alfthan, f. 1966, gift med Björn Sarlin.

Marianne Alfthan, född i Wiborg 12.5.1927, dotter till fil.mag. Ferdinand Alfthan och Anne-Marie von Koskull. Fadern var chef för familjeföretaget F:ma Ferd. Alfthan (kafferosteri och partihandel). Student från Läroverket för gossar och flickor i Helsingfors 1946. Fil.mag., bibliotekarie. Anställd vid Textlingvistiska forskningsgruppen (Finlands Akademi) 1974–1977 och Åbo Akademi 1977–1992. Föreståndare för Kursbiblioteket 1982–1992. – Gift 1950 med professor Johan Magnus von Wright; fränksild 1974. Barn: Kitty von Wright, f. 1953, fil.mag., musiklärare; Jockum von Wright, f. 1955, fil.dr. gymnasielärare, gift med Birgitta Snickars, f. 1951 och Moira von Wright, f. 1957, fil.dr., universitetslektor, Örebro gift 1:o med Jouko Mykkänen, f. 1957,

fränksild 1982 och gift 2:o med Erik van Mansfelt, f. 1944.

Hans Andersin, född i Säkkijärvi 9.8.1930, son till diplomingenjören Leo Andersin och Astrid Hedman. Fadern brukade Niemenlauta gård i Säkkijärvi 1928–1944. Student från Nya Svenska Samskolan 1948. Diplomingenjör från Tekniska högskolan 1954. Teknologie doktor 1969. Anställd vid bl.a. IBM och Valmet Ab. Professor vid Tekniska högskolan. – Gift 1955 med agrologen Ann-Mari Brommels, född i Bryssel 19.11.1930. Barn: Sjuksköterskan Elisabet Marie Andersin f. 20.5.1956, gift med Aimo Latvanen, f. 1956 och diplomingenjören Erik Kristian Andersin, f. 15.12.1960, gift med Nina Maria Maksimow, f. 1960.

Carl Gustaf (Kusti) Björkenheim, född i Helsingfors 22.7.1928, död 20.6.1992, son till medicinelicentiaten Gustav Adolf Björkenheim och Maire Meri Pöyhiä. Fadern var avdelningsläkare vid militärsjukhuset i Wiborg och länsfängelset i Wiborg. Student 1947, diplomekonomen från Svenska handels-högskolan 1952. Anställd vid Lars Krogus Ab 1947–1953, Björkenheim & Mogensen Imports, Los Angeles 1954–1955, Pan American Airways i Los Angeles 1956–1957, Scan Inc. 1957–1961 och verkställande direktör för Ab Polar-Express 1961–1992. – Gift 1:o 1953 med filmskådespelerskan Taina Elisabeth Elg, f. 9.3.1930. Fränksild 1960. Gift 2:o 1960 med Yolande Elisabeth Feunteun, född 19.11.1935. Barn: Raoul Melvin Björkenheim, f. 12.2.1956, musiker, gift med konstnären Päivi Tuulikki Määttä, f. 20.1.1955 och Corinne Isabelle Björkenheim, f. 19.5.1962. Ökonome magister. Affärskonsult. Training consultant vid SAP Finland Ab.

Björn Borg, född i Wiborg 5.9.1929, död i Sverige 7.3.1996. Student från Klassiska lyceum i Åbo 1947. Diplomekonomen från Handelshögskolan vid Åbo Akademi 1952. Anställd vid Paulins rederi. Flyttade till Sverige. – Gift med Teresa Borg, fränksild 1986. Inga barn.

Vera Borodavkin, född i Wiborg 15.8.1930. Dotter till Alexander Borodavkin och Nadeshda Avenirov. Fadern var rysk officer född i Wiborg. Kom tillbaka till Wiborg från Ryssland 1922. Student från Privata Svenska Flickskolan 1950. Handels-högskolan 1954. Eget företag Hongell Consulting. – Gift med sjökaptenen Hans-Göran Hongell. De har barnen: ögonläkaren Vera Hongell, f. 1959, cellisten Andrej Hongell, f. 1960, gift med pianist från Kazakstan, Katerina Hongell, f. 1963, bosatt i Madrid, gift med chilensare, Marina Hongell, f. 1965, gift med Jan Hasselblatt och Nina Hongell, född 1966, gift med Robert Renlund.

Karl Brackmann, född i Wiborg 11.9.1927, son till Carl-Heinrich Brackmann och Kerttu Anttonen. Fadern hade inflyttat till Wiborg från Tyskland på 1920-talet och var anställd vid ett tyskt företag. Familjen bodde i Tienhaara. Skolgång i Svenska Normallyceum i Helsingfors 1940. Flyttade med familjen till Sverige, utbildade sig till styrman, arbetade på sjön och bosatte sig i St. Kilda i Australien. Barnlös.

Marie-Louise Brackmann, född i Wiborg 1929. Dotter till Carl-Heinrich Brackmann och Kerttu Anttonen. Fadern hade inflyttat till Wiborg från Tyskland på 1920-talet och var anställd vid ett tyskt företag. De bodde i Tienhaara. Sekreterare på Skandinaviska Enskilda Banken. Gift och skild. Bosatt i Göteborg. Barn i Frankrike.

Eva Margareta Brunou, född 27.9.1929, dotter till justitierådet Kurt Harald Brunou och Gunvor Ellen Agneta Selin. Fadern var hovrättsassess-

or vid Wiborgs hovrätt. Student från Nya Svenska Samskolan i Helsingfors 1947. – Gift 1950 med generallöjtnanten Wilhelm Stewen, född i Filppula 15.9.1927. Barn: Mikael Stewen, f. 1954, gift med Mi Jong Park, Anna Stewen, född 1958, gift med medicine och kir. dr Dan Nordström och Maria Stewen, född 1969, gift med Tommy Lilja.

Dorrit Maria von Bruun, född i Wiborg 17.5.1929, död i Tusby den 15.1.1978, dotter till Curt Ole Bruun och Svea Sofia Thorén. Fadern var chef för Volvo-Auto i Wiborg. Skolgång bl.a. i Kangasala och i Helsingfors. Sjukskötare i Svenska sjuksköterske- och hälsosystemskolan i Helsingfors. Hälsosyster. Hjälpte sin make på kommunalläkarmottagningen åren 1956–1971. Anställd vid Tusby hälsocentral 1971 som hälsosyster. – Gift med läkaren Gert Möller, född i Parchim, Tyskland 18.3.1925. De hade barnen: advokaten Leif Christian Möller, född 1.4.1954 i Helsingfors, gift 1:o 1978 med Pirkko-Maija Savolainen född 1.2.1954, 2:o 1990 med Carita Marianne Nummelin, född Gustafsson i Åbo 13.9.1958; ökonomen Monica Birgitta Möller, född 24.5.1957 i Tusby, gift 1985 med Roman Tannenbergs, född i Tjeckoslovakien 5.11.1945, bosatta i Göteborg.

Ulf Lars von Bruun-Riegels, född i Wiborg 28.9.1927, son till Curt Ole Bruun och Svea Sofia Thorén. Fadern var chef för Volvo-Auto i Wiborg. Han utbildade sig till sjökaptan i Kotka navigationskola 1955. Hamnkaptan i Brahestad för järnbruket Rautaruukki 1964–81. Trafikchef för Rautaruukki 1981–87 (Uleåborg), VD för Jit-Trans 1987–1989 (Helsingfors). VD för Aug. Lindberg Ltd 1989–91 (Brahestad). Pensionerad 1992. Han fortsatte som styrelseordförande i Oy Hans Langh Ab. Död i Uleåborg 11.1.2006. – Gift med Anja Margareta Helkiö, född 3.11.1927. Död i Brahestad 14.10.2001. De hade barnen: Sjökapten Lars Niklas von Bruun-Riegels född 1951, gift med grundsköterskan Pii Marianne Luoto, född 1951, bosatta i Helsingfors, maskinmästare Kim von Bruun-Riegels född 1952, gift med fil.mag. Seija Kaarina Kaniainen, född 1954, bosatta i Pyhäjoki, trädgårdsföreståndarinnan Maria Christine von Bruun-Riegels, f. 1955, gift med spec.montör Jorma Alamtilla, född 1950, bosatta i Brahestad.

Birgitta Charpentier, född i Helsingfors 3.3.1929, dotter till medicine och kirurgie doktorn Gustaf Toussaint Charpentier och Tove Laurent. Fadern var läkare vid Wiborgs diakonissanstalts ögonsjukhus och vid militärsjukhuset i Wiborg 1929–1939. Student från Åbo svenska samskola 1947. Anställd vid Helsingfors stadsbibliotek 1952 till pensioneringen. – Gift med ingenjören Kaj Yngve Lagerblad, f. 21.6.1922, död 1996. Fränksild 1962. Barn: Ingrid Marianne Lagerblad, f. 13.11.1957, gift med Bocar Ly, f. 21.5.1956 från Senegal.

Johan Christian Theodor Clément, född i Wiborg 24.12.1929, son till generalkonsul Henrik E.G. Clément och Märtha-Stina Blomberg. Fadern var grundare och direktör för olika exportbolag i Wiborg. Skolgång i Svenska Normallyceum. Arbetade inom affärssektorn i Helsingfors och England. Flyttade 1957 till USA och senare samma år till Toronto, Kanada. Flyttade 1963 till British Columbia där han skolade om sig, bl.a. vid Laval University i Quebec, och ägnade sig åt socialvård och hälsovård som anställd vid kanadensiska staten som Senior Consultant. Fick för sina insatser till förmån för indianstammarna i British Columbia hedersnamnet 'Chu-Chut-Multh-Nee' (The One who Calms the Sea). – Gift 1:o i Helsingfors 1952 med Merion Brough, född i England 1932. Fränksild 1964. Dotter: Christina Clément, född 1958, verkställande direktör i Toronto. Gift 2:o i Vancouver, BC 1964 med Jacqueline Quillet,

född 1937 i Quebec. Dotter: Catherine Clément, född 1959, kommunikationschef för staden Vancouver.

Mårten Ekström, född i Wiborg 10.7.1929, son till Gunnar Ekström och Adrienne Gadd. Fadern var direktör i firman Hackman & Co i Wiborg. Student från Tölö Svenska Samskola 1947. Anställd hos olika reklambyråer. Egen affär för sportartiklar sedan 1969 till 1995 med specialisering på pilbågar för jaktssport. Äger och brukar Eerola gård i Svensby, Strömfors. – Gift 1959 med Barbara Degerman. Barn: Susanne Ekström, född 1961, gift med Dan Hohenthal och Robin Ekström, född 1962, ekon.mag., gift med Anja Portimojärvi.

Tor-Erik (Tuttu) Falenius, född 6.5.1927 i Helsingfors, son till ing. Erik Falenius och Glory Lindroth. Efter flyttning 1932 till Viborg grundade familjen företaget Viipurin Valo ja Voima Oy. Efter evakueringen 1939 fortsatte Tuttu skolgången i Borgå Lyceum. Han gick in som frivillig till luftvärdet på Patterimäki i Viborg och flyttades senare till luftvärdet i Helsingforsstrakten. Efter avslutad skolgång tjänade han hos MobilOil, och sedan 1959 som avdelningschef på Husqvarnas finska dotterbolag i Tammerfors. Vice verkställande direktör och verkställande direktör för bolaget 1970 och 1971. Gick därifrån i pension 1989 och flyttade 1995 till Borgå. – Gift i Helsingfors med Nina Bergström, född 15.5.1928, fungerade 26 år som modersmållärare i Svenska Samskolan i Tammerfors fram till 31.12.89. Barnen: Tove Falenius, f. 7.8.1949, psykolog o trädgårdsmästare, ogift, Rabbe Falenius, f. 30.3.1951, ingenjör, tjänstgör vid Elverket i Sundsvall, gift med Birgitta Georgsdotter. Jutta Falenius, f. 6.1.1953, merkonom, sjukpensionär, bor i Mariehamn, gift med Timo Rautatamm, depåchef samt Tina Falenius, f. 1.4.1958, merkonom, barnträdgårdslärlarinna i Borgå, gift med Tom Stenberg, elmontör.

Margherita Clara Thérèse (Rita) Frankenhaeuser, född i Viborg 28.4.1930, död 25.12.1995, dotter till grafikern Robert Frankenhaeuser (1896–1968) och Helena Knjasev (1899–1985). Student 1948, socio-nom. Socialkurator vid Invalidstiftelsen, Socialdirektör i Grankulla stad. Ogift.

Rita Viola Salome Funck, född 23.4.1924 i Kimito, dotter till Sigrid Salome Funck född Kastin som gift sig 1931 med fältväbeln Yrjö Armas Leksman. Rita dog 1.7.1993 i Helsingfors. – Gift med Toivo Räikkönen, skilda på 1950-talet. Hon fick barnen Ismo Ilari Räikkönen, född 28.11.1946, gift med Airi Annikki Ojantausta, bosatt i Sverige, Timo Räikkönen, född 6.12.1947, gift med Vuokko Hannele Murto samt Anne Kristine Funck, född 6.2.1960, gift med Pekka Meriläinen. Hans Gerlin, född i Uleåborg 8.8.1924, son till Evald Gerlin och Margareta Krook. Fadern var anställd vid bolaget Waldhofs huvudkontor i Wiborg. Efter några år i Svenska lyceum hamnade Hans Gerlin i kriget och gick därefter några år i Brändö Svenska Samskola. Blev anställd 1947 vid Föreningsbankens huvudkontor som kamrer. Pensionerad 1987. Gift med Brita Anderson, född i Helsingfors 12.2.1926. Fil. mag, sjukhuskemist. Bosatta i S:t Michel. Döttrar: Lisbet Gerlin-Piira, född 27.5.1948, med.lic., specialläkare gift med överste Reijo Piira; Brita Kristina Gerlin, född 24.12.1949.

Nils Gunnar Glan, född ca 1925, död på hösten 2005. Modern var anställd vid Svenska Lyceum i Wiborg. Flyttade till Sverige på 1960-talet. Var tre gånger gift. Den första hustrun var Sirkka Mirjam Halinen, död ca 2000. Barn i första äktenskapet Kari Juhani Glan, född i april 1945, gift tre gånger. Bosatt i Vanda. Barn i andra äktenskapet Nils Erik Glan, bosatt i Norsborg, Sverige.

Inger Catharina Margaretha Gottleben, född 13.10.1929, dotter till Torsten Gottleben och Clara Larsson. Fadern var anställd som forstmästare hos Hackman & Co. Student från Ekenäs Samlyceum 1948. Tandläkare 1954. Privat praktik. – Gift 1958 med diplomingenjören Henry Lerche, f. 5.6.1932. Barn: Knut-Olof Leo Lerche, f. 22.5.1960, fil.mag., gift med fil. dr. Christel Gripenberg och Lars-Henrik Lerche, född 5.3.1964, diplomingenjör, sambo med med.lic. Ulrika Pursiainen.

Per (Peppe) Grundt, född i Oslo 14.9.1927, son till Arne Grundt och Gudrun Sommerfelt. Fadern var norsk konsul i Wiborg och innehade Viborg Timber Co. Peppe blev student i Oslo 1946 och utbildade sig vid Handelslyceet. Kontorschef i en bilfirma. Ägnat sig numera åt att sköta sin lantgård. – Gift med Françoise Barrault, född i Kambodja 25.2.1933. Barn: Astrid Grundt, f. 12.2.1956, gift med Gunnar Östby, Yvonne Grundt, f. 25.9.1959, gift med Sigurd Johns, Elisabeth Grundt, f. 17.9.1962 och Ellen Grundt, f. 12.3.1965.

Ann-Marie Harms, född 22.8.1929, dotter till Arthur Harms och hustrun Gertrud. Fadern var skeppsmäklare i Wiborg. Skolgång i Björneborg, Helsingfors och Grankulla till 1945. Utbildade sig till lärare i huslig ekonomi vid Högvalla seminarium. Anställd hos Rettigs i Åbo. – Gift med agronomen, lantbruksrådet Bengt Silén. Barn: Hedvig Silén, f. 26.8.1957, gift med Jan-Rurik Jorpes, Urban Silén, f. 1.3.1959, sambo med Monica Frosten, och Lotta Silén, f. 19.2.1964, gift med Heinz Grossklauss, Tyskland.

Zaida Anita Jaatinen, född i Wiborg 9.5.1930, dotter till Axel Jaatinen och Anna Evelina Sjögren. Fadern var verkställande direktör och delägare i företaget Ab G. Taht Oy i Wiborg sedan 1912. Skolgång i Kristinestad och Åbo. – Gift i Paris med Fred Graham.

Alexej Kamenski, född i Wiborg 14.3.1929, död 9.6.1997. Son till ryttmästaren Dimitri Kamenski och Tatjana Forostowski. Skolgång i Svenska Reallyceum 1940–1942. Flyttade till Sverige. – Gift med Ekaterina Triklonsky. Fränksild. Barn: Tanja Kamenski, gift med Stefan Åkerberg, Malmö och Anna Kamenski, gift med Björn Eriksson, Täby.

Marcelle Marie-Louise Karramo, född i Wiborg 1927, dotter till Shura Karramo (von Kartaschoff) och hans hustru, född Gusander. – Gift med Sinisalo. Två barn. Fränksild på 1950-talet och flyttat till Sverige.

Leo Georg Lindblom, född i Wiborg 10.2.1929, son till prokuristen Harald Lindblom och Anna Kull. Fadern var kontorschef hos Uuraan Puunvienti 1920–1940. Eget företag. Död i november 1993. – Gift 1:o med Elisabet Wickström och 2:o med Liisa Hämeen-Anttila. Barn: Mikaela Lindblom, f. 1956 och från andra giftet Ralf Lindblom, f. 1958.

Tor Harald Christian Lindblom, född i Wiborg 17.7.1930, son till prokuristen Harald Lindblom och Anna Kull. Fadern var kontorschef hos Uuraan Puunvienti 1920–1940. Student från Svenska Normallyceum 1949. Filosofie kandidat från Helsingfors Universitet 1955. Föreståndare för Tolkis arbetarinstitut 1956–1960, rektor för Svenska folkakademien 1961–1968, rektor för Nya Svenska Läroverket och Lärkan i Helsingfors 1968–1992. – Gift 1954 med Ulla-Brita Lindberg, född 11.10.1931. Barn: lektor, FM Gabriella Lindblom f. 25.10.1958 och IT-chefen vid Social- och Kommunalhögskolan FM Christian Lindblom 17.7.1962.

Åke Torgöt Lindblom, född i Wiborg 20.11.1926, son till prokuristen Harald Lindblom och Anna Kull. Fadern var kontorschef hos Uuraan Puunvienti

KITAMURA
Miyano
TOSHIBA MACHINE
EUROPAC
Okamoto
Darley
FERRARI
MC KECHNIE
TEOTEK

PORKALAGATAN 11, 00180 HELSINGFORS
TEL. 09-4150 430 FAX. 09-4150 4350
info@teotek.fi www.teotek.fi

Svenska folkskolans elever våren 1938 (radvis nedifrån och från vänster räknat): 1. Carl Gustaf Björkenheim, Nikolai Ziganow, Åke Lindblom, Tor Falenius, Ulf Bruun, Lars Adolf Prytz, Nils Glan, Alexej Kamenski, Björn Borg, Paul Salenius; 2. Maj-Lis Rehell, Anita Jaatinen, Carita Lund, Marita Prytz, Hans Andersin, Ferdinand Alfihan, Tor Lindblom, Elsbeth Richardt, Vera Borodavkin, Pia Salenius, Måns Ekström, Dorrit Bruun; 3. Maj-Lis Rehnström, Marita Borg, Ann-Marie Harms, Birgitta Charpentier, Eva Brunou, Ulrica Rosenbröjjer, Inger Gottleben, Marie-Louise Brackmann, LaVonne Wickström, Karin Timgren, Ernst Aasholm, Rita Frankenhaeuser, Helge Hänninen; 4. Britt-Alice Richardt, Ulla Ramström, Marie-Louise Karramo, Brita Lund, Marianne Alfihan, Margita Lund, Gunvor Sandholm, Rita Funck, Karl Brackmann, Leo Lindblom, Rashid Samaletdin, Johan Clément, Hans Gerlin, Per Grundt.

1920–1940. Svenska lyceet i Wiborg. Flyttade efter kriget till Sverige där han var industrirepresentant. Död våren 1978. – Gift med Sirkka-Liisa Pauku från Suojärvi. Bosatt i Halmstad. Barn: Mikael Lindblom, f. 1955, Andreas Lindblom, f. 1957 och Elisabet Lindblom, f. 1963.

Brita Maj Lund, född i Wiborg 1.5.1927, död i Helsingfors 7.7.2004. Dotter till Heikki Lund och Toini Fagerström. Student från Svenska Flickskolan i Helsingfors 1946. Anställd hos A.H. Wang. – Gift med James Henriksson, f. 14.5.1921, fränksild. Barn: Heidi Susanne Henriksson, f. 21.3.1952, diplomkorrespondent, gift med 1:o merkonomen Markku Syrjänen samt 2:o Lotte Helen Henriksson.

Carita Synnöve Lund, född i Wiborg 3.12.1930, död i Helsingfors 31.1.2000, dotter till direktören Otto Fredrik Lund och Gunborg Lybeck. Fadern var chef för ett trävarubolag i Wiborg. Student 1948 från Läroverket för gossar och flickor. Gymnatiklärarinna. Apologatans Flickskola och utbildad till lärare i Waldorf pedagogik i Sverige i Järna, klasslärare vid Rudolf Steinerskolan i Helsingfors. – Gift 1953 med vicehäradshövdingen Henrik Ragnar Konstantin Ahlman, f. i Helsingfors 4.5.1928. Barn: psykologen och konstterapeuten Daniela Maria Ahlman, f. 1.7.1956, gift 1:o 1984 med läraren Curt Jansson, fränksilda, och 2:o med juristen Harri Seeskari samt läkepedagogen Andreas Rafael Ahlman, f. 23.11.1958, vårdare av utvecklingsstörda i Stockholm, gift med Jelena Jatrinskaja.

Margita Lund, född i Wiborg 14.8.1928, dotter till direktören Otto Fredrik Lund och Gunborg Lybeck. Fadern var chef för ett trävarubolag i Wiborg. Student 1947 från Läroverket för gossar och flickor. Pharmaceut. Anställd vid Dickursby Apotek och Algol som läkemedelsrepresentant. – Gift 1:o 1953 med Carl Henrik Lindh, född 28.11.1926, fränksild 1971 och 2:o 1980 med professor Nils-Erik Leo Saris, född 2.11.1928. Barn: inredningsarkitekt Carola Lindh, född 23.10.1954, gift med Mikko Hormia och Marcus Lindh, född 28.3.1957, gift med Elisabeth Tallberg.

Lars-Adolf Prytz, född i Helsingfors 21.1.1932, död i Helsingfors 19.11.1991, son till Lars Gustaf Prytz och Hjärdis Anna Christina Backman. Fadern var chef för Ab Machinerys filial i Wiborg 1933–1938. Student från Nya Svenska Läroverket 1952. Diplomingenjör från Tekniska högskolan 1961. Anställd vid Åbo Tvål Ab 1961–1964, Oy Mercantile Ab 1964–1967, Oy Finnacryl Ab 1967–1969 samt vid Oy Wärtsilä Ab Ekenäs Porslin H:fors avdelningen 1969–, och Arabia plastavdelningen. – Gift 1:o 1962 med Ritva Annikki Karisto, f. 1933 och 2:o 1972 med kontorstjänstemannen Irma Alisa Lindqvist, f. 19.12.1941. Barn: Helena Kristina Birgitta Prytz, f. 22.9.1962. Gift med psykologen Peter Alexander Kanerva, f. 1963.

Marita Kristina Prytz, född i Helsingfors 25.4.1930, dotter till Lars Gustaf Prytz och Hjärdis Anna Christina Backman. Fadern var chef för Ab Machinerys filial i Wiborg 1933–1938. Tolk vid Eskilstuna Lasarett. – Gift 1:o 1951 med Bror Gunnar Lindqvist, fränksild 1967. Gift 2:o 1978 med lantmästaren Kjell Johan Lennart Bernström, Strängnäs, Sverige

Ulla Elisabeth Ramström, född i Wiborg, dotter till diplomingenjören Karl Ragnar Ramström och Ester Elisabet Ekström. – Gift 1951 med professor, med. och kir. doktorn Lars Ragnar Martin Holsti, född i Haapajärvi 5.3.1926. Fränksilda. Barn: Christine Elisabeth Holsti, f. 1952 och Martin Carolus Holsti, f. 1957.

Maj-Elisabeth Rehell, född i Wiborg 6.10.1930, dotter till Hugo Harald Rehell och Matilda Emilia Tuuha. Fadern hade frukt-, delikatess- och kolonialvaruhandel på Torkelsgatan 4. Student från Tyttönormaalilyseo 1950. Studier vid Opettajakorkeakoulu i Helsingfors. Lärare i gymnastik. Känd som Pallotoverits ”Maisa” i Helsingfors. Numera bosatt med sin familj i Norge och aktiv där som gymnastikledare. – Gift i Helsingfors 31.12.1955 med flygaren Øistein Røvik. Fränksild 1989. Barn: Aarne Øysten Røvik, rådgivare inom finansdepartementet, född i Helsingfors 1956, Taina Rehell Røvik, född 1958, tvillingarna Jarmo Rehell Røvik och

Maj Irmeli Rehell Østad, psykiater, födda 1962.

Birgit-Alice Richardt, född i Wiborg 14.7.1928, död i Ekenäs 9.10.2004, dotter till affärsmannen Eugen Fredrik Richardt och Johanna (Hanna) Christina Simon. Skolgång i Svenska flickskolan i Helsingfors. Anställd vid Akademiska Bokhandeln. – Gift 1957 med sjökaptan Karl-Johan Bender, f. 5.11.1926. Barn: Ann-Christine Bender, f. 16.4.1953, barnsjuksköterska, gift med ekonom Matti Rovamaa, f. 1.4.1953; Jan-Eric Eugen Bender, f. 11.4.1955, privatföretagare, gift i Filippinerna 1994 med Juvy Pjoquit, f. 21.1.1964 och Björn-Hemming Johan Bender, f. 2.7.1960, merkonom, maskinmästare, gift med Susanne Isaksson, f. 26.4.1964.

Elsbeth Erna Richardt, född i Wiborg 1.9.1930, dotter till affärsmannen Eugen Fredrik Richardt och Johanna (Hanna) Christina Simon. Avgick från praktiska linjen vid Privata Svenska Flickskolan 1949. Studerade vid Stockport College i England. Anställd vid Krogius, Finlands Svenska Köpmannaförbund och Medica samt 1973–1993 vid speditörsfirman H. Elmgren (senare Finntransport). – Gift med reklamchefen Kalevi Mustonen, f. 28.3.1927, fränksild 1978. Barn: Riku Juhani Mustonen, f. 18.2.1956, ingenjör, gift med Ulla Marketta Havanto; Hanna Birgitta Mustonen, f. 15.6.1958, sekreterare, gift med Jukka Antero Eskelinen, fränksild 1992 och diplomingenjör Mika Tapani Mustonen, f. 3.11.1963, gift med Saara Korhonen, född 10.8.1962.

Ulrica Elisabeth Rosenbröjjer, född i Wiborg 2.12.1928, dotter till överstelöjtnanten John William Rosenbröjjer och Freja Irene Maria Havo. Fadern var chef för vapendepoten i Wiborg 1922–1944. Skolgång i Nya Svenska Samskolan till 1945. Lärare i huslig ekonomi (Högvala). Konsulenttjänster och konsulent hos Stockmann 1956–1995. – Gift i Vasa 1951 med skådespelaren, direktören Tor Elmer Green, född 20.4.1925. Barn: Marina Christina Green, f. 23.2.1959, datapedagog, gift med Tuomo Järvinen; Ulrica Margareta Green, f. 20.1.1965, fil.mag. 1994. Gift med Christer Haglund.

Paul Georg Salenius, född i Wiborg 25.3.1926, död i Åbo 24.2.1944 i ett olycksfall på arbetsplatsen. Han var son till Einar Rangvald Salenius och Edla Katarina Österlund. Fadern var typograf vid Karjalas tryckeri i Wiborg.

Pia Margit Eleonora Salenius, född i Wiborg 5.2.1929. Död i Stockholm 1969. Dotter till Einar Rangvald Salenius och Edla Katarina Österlund. Fadern var typograf vid Karjalas tryckeri i Wiborg. Gått teaterskola i Stockholm, arbetat som skådespelare med turnéer bl.a. till Italien. Fungerat som guide i Italien och på Kanarieöarna. – Gift med arkitekt-ingenjör Lennart Nilsson i Halmstad.

Räshid Samaletdin, född i Björneborg 16.10.1928, död i Helsingfors 4.12.1967. Son till handlanden i Wiborg Abdurrahman Samaletdin och hans hustru Zeyneb Samaletdin. De tillhörde tatarsamhället i Wiborg. Student från Björneborgs Svenska Samskola 1950. Verkställande direktör för Novoplast Oy. Ogift.

Gunvor Sandholm, född i Wiborg 7.10.1927, dotter till Viktor Sandholm och hans hustru Annie. Fadern dog tidigt och modern drev företaget S. Sandholm & Co Ltd. Skolgång i Heurlinska skolan i Åbo till 1946. Hum.kand. vid Helsingfors Universitet. – Gift med Per Åke Biström. Barn: Ilse Biström, f. 1956, Lars Henrik Biström, f. 1958 och Eva Maria Biström, f. 1967.

Karin Anna Cecilia Timgren, född i Wiborg 20.8.1929, död i Somero 8.12.1968, dotter till tandläkaren Ragnar Albert Timgren och Eva Cecilia Müller. Fadern var tandläkare i Wiborg. Student från Privata svenska

flickskolan. Utbildade sig till farmaceut. – Gift 30.5.1955 med kantorn, musikpedagogen Leo Hillebrandt, f. i Heinjoki 4.11.1928. De hade två döttrar, fil. mag. Lena Cecilia Hillebrandt, f. i Humppila 1957, språklärarinna vid Tekniska högskolan och samt musikmagistern Eva Cecilia Hillebrandt, f. i Humppila 1958, flöjtist vid stadsorkestern i Vasa.

LaVonne Odette Bourgeois-Wickström, född i Helsingfors 21.11.1929, dotter till Roy John Elias Wickström och pianisten, sångerskan Héléne Yvonne Bourgeois. Fadern var direktör för Wickström Junior Motorfabrik. Student från Läroverket för gossar och flickor i Helsingfors 1947. Odont. lic. Studier vid Sibeliusakademien och New York University 1952. Privatpraktik i Åbo 1954–1998. Innehar konsertdirektion med maken. – Gift med Gottfrid Gustav Gräsbeck, fil. mag., tonsättare, dirigent. Barn: Maria Gräsbeck, f. 24.5.1954, död; Manfred Gustav Uno Gräsbeck, f. 16.7.1955, gift med Majja Lehtonen; Folke Johan Gottfrid Gräsbeck, f. 6.10.1956, gift med Suvi Lehtonen; Dagny Helena Yvonne Gräsbeck, f. 10.2.1960, gift med Said Mountassir; Eva Maria Desirée Gräsbeck, f. tvilling 26.11.1966, gift med Murir Bakieh; Solveig LaVonne Desirée Gräsbeck, f. tvilling 26.11.1966.

Nikolai Ziganow, född i Wiborg 18.11.1927, son till montören Wladimir Ziganow och hans hustru, f. Talankin. Skolgång i Svenska Realluceum i Helsingfors 1940–1946. Flyttade med familjen till Sverige.

Maj-Lis Rehnström, Marita Borg och Helge Hänninen har vi inga uppgifter om.

HELKAMA

KITCHEN

PINNALLA MILLÄ HYVÄNSÄ. **SYSTEM**

G. Wald. Wahlroos, lyceets legendariske

150 år sedan "Lattans" födelse

Per Erik Floman

Det var i Raumo han föddes den 28 juni 1856. Han gick i skola i Åbo. I Österbotten och S:t Michel påbörjade han sin pedagogiska bana, men det var i Wiborg som han rotade sig för att i fyrtio år tjäna stadens Svenska Lyceum. Vi som kom till lyceet efter 1926 hade bara hört talas om honom. För oss och andra intresserade läsare gör jag nu ett försök att porträttera denna märkesman, en central gestalt i det wiborgska skolsamfundet.

Personalia och familj

Gustav Waldemar Wahlroos' far var sjökaptenen och skeppsredaren G. W. Wahlroos (en av de raumobor som lät bygga den berömda fregatten "Osma"). Hans mor hette Juliana Wilhelmina och var född Friberg.

Sonen GW avlade redan som 17-åring studentexamen vid lyceet i Åbo. Han blev fil.kand. 1879 och promoverades 1882 till magister. Han började sin pedagogiska bana som lektor i lyceerna i Wasa 1881–85 och S:t Michel 1885–86. Hans läroämnen var historia och modersmålet, tidvis även geografi. Det livsavgörande steget till Östra Finlands huvudstad tog han 1886, då han utsågs till lektor i historia och svenska vid Svenska Lyceum i Wiborg, vilken skola han skulle komma att tjäna i 40 år, som äldre lektor från 1913, prorektor på 1890-talet (divergerande årtal anges i skrifterna) samt rektor från 1903 till 1924, då han gick i pension. Därefter vikarierade han, för att citera honom, "sig själv" som lektor ännu ett par år, men då den som skriver dessa rader 1929 kom till Lyceet hade han avslutat sin långa och engagerade verksamhet för vår anrika skola.

År 1900 gjorde han med statsstipendium en studieresa till Sverige, Danmark, Tyskland, Frankrike och Schweiz, över vilken han skrev en redogörande artikel i Pedagogisk Tidsskrift. Under Wiborgstiden fördjupade han sig i stadens skolhistoria och skrev därom långa uppsatser för att inte tala om hans 25 årsberättelser. Vid sidan av sina digra arbetsuppgifter som

Lattan år 1901 (Museiverket, Nyblins samling).

pedagog och rektor hann han ännu med att ägna sig åt skolans bibliotek och efter pensioneringen uppgjorde han en katalog över bibliotekets äldre litteratur. Intresserad som han var för allt svenskt kulturliv ställde han även upp som föredragshållare med historia som ämne vid arbetarinstitutets svenska sektion. Nämnas bör även att han var en intresserad medlem av den svenska församlingens kyrkoråd.

Ehuru rektor Wahlroos kom att utföra sitt livsverk i det östligaste Finland kände han starkt även för sin hembygd. Han ägde en sommarvilla i Korpo skärgård, fiske och segling var där hans hobby. Och när han avlidit gravlades han i Raumo, där han kommit till världen.

Rektor Wahlroos förunnades leva

till 80 års ålder, han avled i en hjärtattack den 18 september 1936 i Wiborg.

G. Wald:s hustru hette Anna, f. Söderholm. De hade fyra söner, Gunnar, Helge, Arne och Helmer. Alla fyra var elever vid Svenska Lyceum i Wiborg.

Den äldste sonen Gunnars karriär omfattade olika befattningar inom tullväsendet, främst som tullrevisor. Han var också huvudredaktör för Tullbladet.

Helge var revirförstämästare och kassör vid östfinska skogsrevir. Arne, kallad Nappen, var baningenjör i Wiborg, Jyväskylä och Åbo, där han var sektionschef. Han var också VD för denna tidnings förlagsaktiebolag. Alla känner vi hans son, den dynamiske

kanslichefen Bror "Bunta" Wahlroos, för att inte tala om dennes son Björn "Nalle" Wahlroos, framgångsrik koncernchef och herre till Åminne.

Den yngste sonen Helmer var chefredaktör för Borgäbladet och rektor för folkakademien samt medlem av stadsfullmäktige i Borgå och en tid ersättare för stadsdirektören, samt ordförande för Borgånejdens ungdomsförbund. Hans sonson är chefredaktören för Östra Nyland, Kim Wahlroos.

Om Wiborgs skolhistoria

Rektorn kallades av sina elever för "Lattan" eller också "Gubben", där ut skulle uttalas som o. Jag ska nu citera ett stycke ur hans skriftställer, företalet till den berömda boken "När vi voro skolpojkar", vilken forna elever utgav till hans ära på hans 75-årsdag 1931. Krian vittnar om Gubbens varma förhållande till sin skola. Sådär skriver han:

Då största delen av detta läroverks första elevgenerationer redan skattat åt förgångelsen, är det hög tid att försöka rädda ur glömskans natt alla de värdefulla episoder vilka kunna kasta åtminstone ett blixtljus över livet och verksamheten vid denna skola, vars anor gå tillbaka till den första lärda skolan i Wiborg på 1400-talet.

Väl finns uppgifter över flere lärare redan vid den äldsta skolan i Wiborg 1409 – 1534 samt förteckningar över alla lärare vid den därpå följande trivialskolan 1534 – 1710 och det första gymnasiet 1641 – 1710, men tyvärr inga matriklar över eleverna vid dessa under 300 år verksamma lärda skolor i Wiborg.

Förgäves har man forskat i både finska och ryska arkiv för att finna åtminstone det första gymnasiet elevmatrikel. Det vill synas, som om ryssarna efter Peter den stores erövring 1710 förstört gymnasiet hela arkiv med alla dess oersättliga handlingar. Från 1710 till 1745 fanns ingen statsskola i Wiborg.

Här kan man inskjuta att historien upprepade sig 1940.

En femklassig s.k. katedralskola inrättades i Wiborg först år 1745 och efter dess upphörande 1788 en fyrrklassig s.k. normalskola, som existerade ända till 1804. Också över dessa skolors lärare finns förteckningar, men inga elevmatriklar.

I Svenska Lyceets i Wiborg arkiv finns däremot i gott skick bevarade icke blott matriklarna, utan även en mängd andra värdefulla handlingar från de 1805 i Wiborg inrättade, tyskspråkiga, lärda skolorna, det treklassiga gymnasiet och den likaså treklassiga kretsskolan, vilka existerade till den 21 juni 1841. Sålunda bihang till särskilda av undertecknad utgivna årsprogram har jag publicerat icke blott det tyska gymnasiet, utan även de efter dess upphörande inrättade svenskspråkiga gymnasiernas samt högre elementarskolans elevmatriklar....

Under min 40-åriga verksamhet vid Svenska Lyceet i Wiborg har det glatt mig mycket att de från detta läroverk avgångna eleverna fortfarande med kärlek och intresse omfattat sin gamla skola. Härom vittna särskilt de tre kamratmöten, som anordnats av dem åren 1911, 1924 och 1929.

Här följer hans referat av dessa mötenas program och så fortsätter Gubben:

en livlig önskan att samma goda kamratanda, som på ett så vackert sätt därvid manifesterat sig, måtte även i framtiden sammanföra dem till nya, angenäma möten. Jag hopas även, att Svenska Lyceum i Wi-

borg skall, troget sina gamla och ärofulla traditioner, fortfarande fostra lika fosterländskt sinnade män som under det redan förflutna halvsekle av dess existens. Måtte detta enda svenskspråkiga statslyceum i hela östra Finland få ostört och med samma framgång som hittills fortsatt sin verksamhet såsom en svenskspråkig kulturhård till lycka och välsignelse för hela vårt älskade fädernesland!

Hur det gick med den förhoppningen fick rektor G. Wald. Wahlroos barmhärtigt nog aldrig veta.

Andras vittnesbörd

I avsaknad av intervjuobjekt får vi nöja oss med att anlita andra källor för att få mera perspektiv på den gamle rektorn. Klippen hos Brages presstjänst, Wiborgs Nyheter äldre årgångar, skolpojksboken, Tyrgilsmuseets tidskrift samt "litteraturen" om Lattans Gravöl blir härvid våra främsta källor.

Födelsedagshyllningarna börjar synas från och med 60-årsdagen 1916 och återkommer med allt fylligare komplimanger vid 70, 75 och 80. 1921 dyker det upp en rubrik i WN: "Ett skolmannajubileum av sällsynt slag" och det gäller Lattans 35-års tjänstjubel vid lyceet i Wiborg och 40 år sen han började sin skolmannabana. Man hade fest på skolan, som hade fått lov den dagen(!). Så var det reception hemma med mängder av blommor och telegram. Svenska Fruntimmersskolan uppvaktade genom rektor Ingrid Borenius och lektor Herman Hulfin. På kvällen var det släktfest varvid sonen Gunnar talade och överrättade ett porträtt som sönern låtit måla. Ytterligare hölls fina tal och hippan pågick "till långt fram på kvällen i jubileans gästfria hem."

På grund av uppnådda 70 år pensionerades vår rektor och avskedet från det läroverk som han nu tjänat i 40 år kantades av firningar. En stor baha hölls på stans förnämsta krog, hotell Andrea. När rektorn med fru Anna inträdde hälsades de med körsång och en blomsterpjäs av skolans högsta klass. Rektor Väinö Stadigh framförde lärarkårens hälsning i ett varmhjärtat tal och överrättade som gåva Estlanders stora verk "Elva årtionden". Tal och kvartettsång flödade och ett roligt inslag var att "gossarna i vita mössor", d.v.s. de nyblivna studenterna som hade hippa i övre våningen på Andrea uppenbarade sig med en historisk presentbok och tal. Lärarna hurrade och rektorns hjärta klappade, heter det i referatet.

Sin 70-årsdag firade Lattan i släktens och vännernas sällskap ute på Korpovillan. Umgängesvännerna presenterade honom en äkta Munsterhjälm och i det talet fröjdade man sig över att jubilaren inte glömt bort Västfinland och över hans gästfrihet under mer än 30 komposomrar.

I Hbl:s långa hyllningsartikel konstateras det att det wiborgska lyceet "blivit Wahlroos allt kärare, ja nära nog en del av honom själv". Man skriver att skolan haft stora motigheter och kriser men att rektorn lett den genom alla prövningar och därtill utvecklat den "i glädjande positiv riktning". En av de svåraste uppgifterna var omvandlingen från klassiskt till reallyceum, där skolöverstyrelsen var oförstående för wiborgarnas praktiska och ekonomiska problem. Wahlroos vände sig då direkt till senaten som 1912 fastställde reformen. 1914 fick skolan sin slutliga form, en mellanskola med parallella gymnasieklasser, reala och klassiska linjen.

Avskedsfesterna vid pensioneringen avslutades med lärarrådets kollektion på Handlagillet. Här hölls tacktalet av rektor Stadigh som särskilt uppmärksammade den avgångne rektorns helhjärtade insats för en god anda och ett gott kamratskap inom

Familjporträtt julen 1933 i Wiborg. Fr.v. Arne, lille Bror (Bunta), Gunnar, Buntas tvillingssystem Stina, Gunnars fru Helmi (f. Raussi), ovanför dem Gunnars dotter Mirjam och Buntas bror Pehr-Arne, sedan sittande G. Wald. och hustru Anna, Kaj (Kims far d. 1956), Helmer, dottern Karin Elisabet (Lisa, g. Gestrin), Helmers fru Karin (f. Åkerstedt). Sonen Helge saknas på bilden. (Foto lånat av Kim W.)

FINNOHM
WIRELESS SOLUTIONS FOR INDUSTRY

Perttulantie 6 A 00210 Helsinki Puh 0207 431 655 Fax 0207 431 656
www.finnohm.fi sales@finnohm.fi

rektor

när vi voro skolpojkar

Pärbild till pojkestrecksboken

lärarkåren. Denna "karonka" pågick "till långt efter midnatt".

Jag antecknar från 75-årsdagens hyllningsartiklar följande sekvens: "De politiska förhållandena i landet ända till 1909 ställde stora fordringar på en skolrektor i allmänhet och i en gränsstad som Wiborg i synnerhet. Rektor W. har med heder ridit ut otaliga stormar. Rakryggad och fosterländsk har han alltid hållit på sin skolas värdighet och aldrig givit vika för trycket från främmande håll". Och vad populariteten bland eleverna anbelangar hänvisar jag till ett senare stycke där minnesboken, som rektorn tillägnades på 75-årsdagen, kort presenteras.

När Gubben fyllde 80, och ingen visste att han några månader senare skulle gå bort, var hyllningarna mycket varma och vördnadsfulla. Man påminde om hur hustru Anna och han hyllats på guldbryllöpsdagen av sin stora släkt. Och man konstaterade att den äldre rektorn alljämt företar sina dagliga promenader, är vid god andlig och fysisk vigör och på somrarna ägnar sig åt sportfiske och segling. "Human och välmående både som lärare och rektor var han allmänt uppburen" och ett tecken på detta var att ett kamratmöte lät måla hans porträtt, som upphängdes i skolans bön-sal. – Det må ännu nämnas att GWW kort före sin död 1936 färdigställde en Genealogia Wahlroosiana, vars korrektur han inte fick uppleva, men den gavs ut samma år.

När G. Wald. Wahlroos omsider, eller den 18 september 1936, lämnade det jordiska livet ägnades hans minne många vackra uttryck för uppskattning av hans livsverk och hans personlighet.

"När vi voro skolpojkar"

År 1979 utgavs med Handelsgillet i Wiborg ekonomiska stöd ett nummerat nytryck av denna bok i 300 exemplar. Det är fråga om en bok på över 200 sidor. För forna elever från Svenska Lyceum i Wiborg är den en klassiker. Företaget, som citerats här ovan, är skrivet av gamle rektor Wahlroos som dessutom står för en av de dråpligare historierna. Bokens seriösa del omfattar rektors 24 sidor långa översikt över det wiborgska skolväsendets utveckling ända ifrån 1409 samt några lärarporträtt och presentationen av Pro Patriatavlan.

Resten är skriven av några tiotal forna elever, som bidrar med de mest kostliga skolminnen. Mest handlar det om tvättakta pojkestreck, ofta till lärarnas förtret. Men ofta riktar sig strecken mot den ryska övermakten, bland dem den kända historien om hur lyceister störde en rysk festparad genom att framdundra Björneborgarnas marsch genom öppnade fönster. Det blev polisuppådd, guvernörsingrepp, otroligt överdrivna kommentarer i Novoje

Vremja och stort tumult i skolsamfundet. Läsnigen om detta är toppintressant som ett exempel på rättskampen och det nervösa ryska klimatet.

Det var typiskt för Gubben att han själv drog en lång skolpojkhistorie i denna bok. Den handlade om en incident på öppen gata där en av "våra" elever antastades av en lärare från en annan skola. Eleven C. hörde till dem som brukade retas med denne lättretade lärare. När denne en gång såg C. blev han så frustrerad att han gick över gatan och slog till C. med sin käpp, kantänka i förebyggande syfte. Typiskt för lyceiljaliteten ställde sig dåvarande rektorn Lagus på elevens sida när elevens målsmän gick till rätten med saken och skolpojken C. vann processen. I ett P.S. avslöjar Gubben elevens identitet, vilket roar mig ty det var blivande hovrättsrådet och bankdirektören Bertie Clouberg, min fars kusin och min mosters man, en storväxt och bullersamt trevlig farbror, som suttit i Krestyängelset för sin patriotiska övertygelse.

"Lattans gravöl"

Den 18 september 1937 sammankom i Kotka fyra forna elever från lyceet i Wiborg: Harry Palmberg, Julle Gefwert, Bruno Walhelm och Mikael Zall. Före supén beställde Palmberg, Patikka kallad, in öl och kvad: "Vet ni att det i dag är ett år sedan Lattan dog. Låt oss nu enligt uråldrig sed dricka hans gravöl!". Detta kom att kallas Lattans gravöl II och skulle bli en hjärtligt omhuldad och välbesökt samkvämstradition för decennier framåt.

Den entusiastiske Patikka fungerade som sammankallare ända till sitt frånfalle. Hans kallelser gick alltid på vers, vilka f.ö. samlats i tryckt form. Exempel: kallelse strax efter Vinterkriget i september 1940, gravöl nr V, lydde såhär:

Hand på hjärtat, nej för attan
Ingen trodde väl att fler
Gravöl vi för vännen Lattan
nånsin skulle dricka mer.
Dock, på dag som i rubriken
oförtydligt visas dem
fira vännerna i viken
Lattans gravöl nummer fem

Gravölen har ordnats i Kotka, Lovisa, Villmanstrand, Lahtis, Åbo, Helsingfors och Borgå. Arrangemangen var uppspelt roliga. Särskilt högtidligt var det vid Lattans 100-årsjubel och när skolans matrikel presenterades. Lattans söner medverkade i början och såhär lät det i samband med ölet nr XXIX på Helsingfors Handelsgille:

Vi träffas gubbar. Åter passerats
en halvmilsstolpe på livets väg
Mången åter diskvalificerats
tar kanske aldrig mera ett steg.

Väl en bärsa med Blume ska smaka
alla som lyckligt kommit i mål
Hip hip hurra väl också ska braka
lös efter ölet och Lattans skål.
o.s.v., o.s.v.

Allteftersom Lattans egna elever s.a.s. sinade, och det var i mitten av sjuttio-talet, övergick man att fira gravölet som en inledning till Handelsgillet i Wiborg mötesmiddagar, en sedvänja som småningom dog ut. Men i 150-årsminnets tecken utbringades nog en hjärtlig skål till gamle rektorns minne.

När G. Wald. Wahlroos vigdes till den sista vilan i Petri-Pauli kyrka i Wiborg bevakades tillfället även av denna tidning. Referaten var rundlig och på ett par spalter uppräknades samtliga namn på dem som med kran-sar, blommor eller telegram hedrat hans minne. Den skara av elever vars karaktärsdanning han hade så stor del i omfattade över 2000 wiborgspojkar.

Våra dagars Wiborgs Nyheter skyldrar nu med pennan för den gamle, vise och populära rektorns minne!

Den tyska släkten Danckwarth

Klaus Timm

Med anledning av Georgwilhelm Wallgrens intressanta artikel om Wiborgs tyska släkter i föregående nummer av Wiborgs Nyheter önskar jag framföra några forskningsrön om den i artikeln nämnda släkten Danckwarth, som min släkt också är besläktad med.

Den tusenåriga klanen Danckwarth har ännu inte blivit utredd som helhet. Jag har utan möda lyckats identifiera ca 75 källor i Nordtyskland och 65 källor i Sverige vilka behandlar släkten. Namnet Danckwarth och dess mer än 20 variationer baserar sig på ett germanskt förnamn sammansatt av Dank = Gedanke (tanke) och Wart = Wächter (väktare) alltså "Tankeväktare". Namnet förekommer i Niebelungenlied som namn på Hagens broder.

Ursprungsorten för släkten är det gammalsachsiska Nordtyskland. Den första förekomsten är från 1166 i Braunschweig som namn på Heinrich der Löwes (1129–1195) borg Dankward-e-Rode (=röjd av Dankward). Borgnamnet är mycket äldre än källan 1166 och syftar säkert på en av grevesläkten Brunones tjänare vid

namn Dankwart, som röjt platsen för borgen på 800-talet.

1143 förnyade Heinrich der Löwe sin trogne undersåte, greve Adolf II: s von Schauenburg förvaltarskap över Holstein-stormarn. Detta säkrade gränsen mot danskarna men också mot aggressiva slavisk-hedniska stammar i öster.

Danckwardtarna och Smarjerna, alltså mina egentliga urfäder, drog tillsammans med Timm och flera andra folk mot norr och nordost och nådde snart Östersjön där Lübeck grundades 1143. 1158 tvingade Heinrich der Löwe sin ståthållare greve Adolf II av Schauenburg att till sig avträda Lübeck, emedan han insåg stadens ekonomiska och strategiska potential som behärskare av landet öster om Lübeck, alltså Mecklenburg. Härvid blev hans nedersachsiska och braunschweigiska drabanter, bland dem Danckwardtarna och Smarjerna rikligt belönade. Bland annat fick Danckwardtarna ett stort stycke land inom den nya staden. Här finns den viktiga huvudgatan "Dankwards-Grube", första gången nämnd i urkunderna år 1259. Lübeckarna grundade Wismar. I Wismars äldsta böcker från 1250–1272 nämns "Dancwardus de Nowa Civitate", senare nämns flera andra Dankwardter som borgare samt en Smerge=Schmarje och åtminstone 15 med namnet Timm. Även i Wismar

fanns en Dankwardsstrasse, som för till Mecklenburger Tor alltså i riktning mot Rostock, Stralsund och Greifswald. 1499 nämns en husägare och rådmän Danckward/Dankwert. Senast från och med 1500 dokumenteras namnet Danckwardt också i Rostock som rådmän och som borgmästare (Joachim Christian Danckwardt 1687–1755). Detlew Danckward (ca 1500–1556) var den siste ranghögste katolske teologen i Mecklenburg. Han residerade i Rostock sedan ungefär 1517.

G. Elgenstierna presenterar fyra adliga ätter Danckwardt i Sverige med gemensamt ursprung från Henrik Danckwardt, en Lübeckpatricier, bankir, köpman och rådmän (ca 1530–1577).

I Finland har Osmo Durchman presenterat guldsmedsmästaren Jochim Danckwardt i Wiborg 1668–1674 vars dotter gifte sig med karduanmakaren Jochim Seelandt vars släkt förekommer rikligt i Mecklenburg. Guldsmeden Jochim Danckwardt hade förmodligen absolverat sin minst femåriga lärotid i Nordtyskland och där erhållit mästartiteln. Däremot har jag inte lyckats identifiera hans hemort och släktgren. Den kan utom Mecklenburg och Pommern ha varit Schleswig-Holstein, Hamburg eller t.o.m. Bremen. Sverige kan inte komma ifråga då de svenska Danckwardtarna då redan var adlade och innehade höga poster i riket.

Tiden är ingenting

Svenska folkskolans vänners årsbok

SFV-Kalendern 2006

firar 120-årsjubileum!

Tiden är ingenting

www.sfv.fi

I årets kalender ger Olle Spring en utförlig redovisning av kalendrarna genom åren fram till idag. I nytryck finns Gösta Cavonius artikel om kalendrarna som han skrev till SFV-Kalenderns 100-årsjubileum. Skutorna Dorothea, Rurik och Daphne har även fått varsin artikel.

I SFV-kalendern 2006 ingår också SFV:s händelserika verksamhetsberättelse för 2005 med en utförlig fondredovisning, Distis kurskatalog och ett antal nekrologer över bemärkta finlandssvenskar.

Beställ SFV-kalendern 2006 genom din bokhandlare.

Cirkapriset är 15 euro. Om du anmäler dig som medlem i SFV, får du SFV-kalendern och tidskriften Svenskbygden som medlemsförmån.

Medlemsavgiften är 10 euro/år.

www.sfv.fi

tfn 09-6844570, fax 09-68445715, e-post sfv@sfv.fi

Besöksadress: Annegatan 12, Helsingfors

Är detta Wiborgs IFK?

I Harald Brunous fotosamlingar – han var en ivrig bandyspelare i Wiborgs IFK – fanns detta ateljéfoto. Redaktionen har inte bland de sportiga och charmiga unga herrarna lyckats identifiera någon annan än just Harald B., knästående mest till vänster. Vi tror att det gäller IFK:s bandylag ungefär i början av 1920-talet. Det var under detta decennium som föreningen lades ned på grund av medlemsbrist. Men kan någon av våra läsare hjälpa till med identifieringen?

Tenniskungen och Wiborg

Sveriges konung Gustav V var känd för sitt tennisintresse. Vid sina statsbesök ville han gärna ta en mixed- eller dubbeldust med värmlandets kändisar. Så även den gången då hans motspelare var wiborgsfödde Johnny Hackman. Scenen där dessa två herrar skakar hand över nätet var i tiden avbildad i WN.

En annan partner med wiborgsbakgrund var Anita Brunou, mångårig mästarinna. Sålunda kom det sig att

man vid en wiborgsfest uppförde en kostlig sketch, som Eva Steven, dotter till hovrättsrådet och stadens nästbästa tennisspelare Harald Brunou, ställt till vårt förfogande.

Majestätet i den typiska halmhatten spelades av Kirre Witting, själv en av stadens toppspelare, och mlle Brunous roll framställdes av självaste Rufus Wahl, lebeman och stadens tennisetta. Obs. de näpna damfötterna!

PEF

Höstbild av älgen med Alvar Aaltos biblioteksbyggnad i bakgrunden. (Foto Julia Sultanova 2006)

**Vi tackar våra
skribenter,
bildleverantörer
och annonsörer!**

Slottet i vinterskrud (Foto Julia Sultanova 2006)